

1961'den Günümüze Anayasa Mahkemesi Kararlarında Davaların Birleştirilmesi Kurumunun Gelişimi: Tarihsel ve Hukuki Bir Analiz*

Die Entwicklung der Rechtsprechung zur Verfahrensverbundung vor dem Verfassungsgericht von 1961 bis zur Gegenwart: Eine historische und rechtliche Analyse

Araş. Gör. Lütfullah Yasin Akbulut**

ÖZ

Bu çalışma, Türk Anayasa Yargısında davaların birleştirilmesi kurumunu, 1961 ve 1982 Anayasaları dönemindeki tarihsel gelişim, yasal dayanaklar ve mahkeme içtihatları ışığında incelemektedir. Usul ekonomisi ve hukuk güvenliği ilkelerine hizmet eden ve çelişkili kararların önlenmesini amaçlayan bu müessese, Anayasa Mahkemesi pratiğinde uzun süre istikrarsız bir seyir izlemiştir. Çalışmada, Mahkemenin kuruluş yıllarında aralarında bağlantı bulunan davalarda birleştirme kararı vermekten kaçındığı, ancak zamanla –özellikle 2001 yılından sonra– bu yola daha sık başvurduğu tespit edilmiştir. Norm denetimi yargılamalarında açık yasal dayanak eksikliğine rağmen Mahkemenin “hukuki irtibat” kavramına dayanarak geliştirdiği uygulama analiz edilmiştir. Ayrıca, 6216 sayılı Kanun sonrası bireysel başvurularda birleştirme usulünün yasal zemine kavuşması, buna

* Bu makale Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Doktora Programı kapsamında Prof. Dr. Sibel İNCEOĞLU danışmanlığında hazırlanmakta olan “Türk Anayasa Mahkemesinin Bireysel Başvuru Kararlarında Karşı Oyların İşlevi: Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı Üzerine İnceleme” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** Türk-Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku Bölümü Anayasa Hukuku Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi; Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Doktora Programı Doktora Öğrencisi, (akbulut@tau.edu.tr). ORCID: 0000-0001-7283-3966.

karşın norm denetiminde yasal boşluğun devam etmesi sorunu irdelenmiştir. Sonuç olarak çalışma, Mahkemenin birleştirme kararlarındaki kavramsal belirsizlikleri ve şeffaflık sorunlarını eleştirerek, hukuki öngörülebilirlik adına açık bir normatif düzenleme ve içtihat birliği gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Anayasa Mahkemesi, davaların birleştirilmesi, usul ekonomisi, norm denetimi, 1982 Anayasası.*

The Development of Case Consolidation Decisions in Constitutional Court Cases from 1961 to the Present Day: A Historical and Legal Analysis

ABSTRACT

This study examines the institution of the consolidation of cases (joinder of cases) in Turkish Constitutional Judiciary in light of historical developments, legal bases, and court jurisprudence during the periods of the 1961 and 1982 Constitutions. This institution, which serves the principles of procedural economy and legal certainty while aiming to prevent conflicting rulings, has followed an inconsistent course in the practice of the Constitutional Court for a long time. The study determines that while the Court refrained from issuing consolidation decisions in connected cases during its founding years, it has resorted to this method more frequently over time, particularly after 2001. The practice developed by the Court based on the concept of "legal connection," despite the lack of an explicit legal basis in norm control proceedings, is analyzed. Furthermore, the issue of the consolidation procedure gaining a legal ground in individual applications after Law No. 6216, while the legal gap persists in norm control, is examined. In conclusion, the study criticizes the conceptual ambiguities and transparency issues in the Court's consolidation decisions, emphasizing the necessity for explicit normative regulation and jurisprudential unity for the sake of legal foreseeability.

Keywords: *Constitutional Court, consolidation of cases (joinder of cases), procedural economy, judicial review of legislations, 1982 Constitution.*

GİRİŞ

Tıpta sıkça kullanılan “hastalık yoktur, hasta vardır” sözü, hastalıkların soyut ve genel nitelik taşımasına karşın hekimin karşısındaki somut kişiyi esas alması gerektiğini ifade eder. Hukukta da benzer bir durum söz konusudur. Her somut olayın kendine özgü özellikler barındırması, genel ve soyut normların her bir dosya özelinde değerlendirilmesini zorunlu kılar. Bu nedenle hukuki uyumsuzlukların kural olarak ayrı ayrı görülmesi esastır. Bununla birlikte, bazı davaların aynı veya benzer vakıalara dayanması halinde davaların ayrı yürütülmesi hem zaman ve masraf kaybına yol açabilir hem de benzer olaylarda farklı kararların ortaya çıkması ihtimali nedeniyle hukuk güvenliğini zedeleyebilir. İşte aralarında bağlantı bulunan davaların bu tür sakıncalara yol açmadan karara bağlanmasını sağlamak amacıyla davaların birleştirilmesi müessesesi kabul edilmiştir.

Bu çalışma, temelde Anayasa Mahkemesi yargılamasında davaların birleştirilmesi kurumunun tarihini ve hukuki rejimini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle, diğer yargılama kollarındaki birleştirme kurumunun bütün ayrıntılarıyla incelenmesi çalışmanın kapsamını aşacaktır. Bunun yerine, bu kurumların anayasa yargısı bakımından anlamlı olabilecek ortak ilkeleri ve işlevleri tespit edilmeye çalışılacaktır. Böylece farklı yargılama hukuklarında geliştirilen bağlantı ve birleştirme ölçütlerinden hareketle, Anayasa Mahkemesi önündeki norm denetimi ve diğer anayasa yargısı süreçlerinde davaların birleştirilmesinin hangi hukuki gerekçelere dayanabileceği, hangi sınırlar içinde uygulanabileceği ve anayasa yargısının kendine özgü niteliği karşısında nasıl anlamlandırılması gerektiği tartışılabilecektir.

I. GENEL OLARAK DAVALARIN BİRLEŞTİRİLMESİ KURUMU

A. Tanım, Amaç ve Hukuki Temelleri

Anayasa Mahkemesinin tanımıyla davaların birleştirilmesi, “*hukuk davalarında ayrı ayrı açılmış davalar arasında bir bağlantının bulunması hâlinde bu davaların birleştirilmesi suretiyle daha az giderle ve daha süratli bir şekilde görülmesini sağlamak, ayrıca çelişkili kararlar verilmesini önlemek amacıyla kabul edilen bir usul hukuku müessesesidir.*”¹ Her ne kadar Anayasa Mahkemesi hukuk davalarında açılmış davalardan bahsetse de davaların birleştirilmesi, bir yargılama türüne özgülenmiş değil; hukuk muhakemeleri başta olmak üzere idari yargılama, ceza yargılaması, tahkim yargılamaları², insan hakları mahkemeleri³ ve anayasa yargısı gibi çeşitli alanlarda uygulama alanı bulan genel nitelikli bir usul kurumu niteliğindedir.

Davaların birleştirilmesinin temelinde, uyumsuzluklar arasındaki “bağlantı/irtibat” kavramı yer alır. Türk hukukunda bu müessese, Medenî Usul Hukuku (6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu / HMK)⁴, İdarî Yargılama Usulü (2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu / İYUK)⁵ ve Ceza Muhakemesi Hukuku (5271 sayılı Ceza

¹ AYM, E.2024/237, K.2025/137, 17/06/2025, para. 25. Benzer bir tanımlama için: AYM, E.2013/127, K.2014/64, 27/3/2014.

² Zeynep Duygu Kıyak, *Uluslararası Tahkimde Davaların Birleştirilmesi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü Özel Hukuk Doktora Programı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2021, s. 14 vd.; İbrahim Ermenek, “Hakem Yargılamasında Bağlantılı Davalar”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Özel Sayı (Prof. Dr. Hakan Pekantez’e Armağan), C. 16, 2014, s. 1215-1252, 1215 vd.

³ Cahit Özkan, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde Yargılama Usulü*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2005, s. 191-192.

⁴ İbrahim Ermenek, *Medeni Usul Hukukunda Davaların Birleştirilmesi ve Ayrılması*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014, s. 3 vd.

⁵ Gül Üstün, *2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununda Bağlantılı Davalar ve Aynı Dilekçeyle Dava Açılabilir Haller*. XII Levha Yayıncılık, İstanbul, 2018, s. 3 vd. Yunus Eraslan, “Türk İdari Yargı Sisteminde Davaların Birleştirilmesi

Muhakemesi Kanunu / CMK)⁶ sistemlerinde farklı biçimlerde düzenlenmiş ve yorumlanmıştır. Kurumun başlıca amaçlarından ilki, usul ekonomisinin hayata geçirilmesidir.⁷ 1982 Anayasanın 141. maddesinde de belirtildiği üzere, yargılamaların mümkün olan en az giderle ve en hızlı biçimde sonuçlandırılması yargının anayasal bir yükümlülüğüdür.⁸ Aralarında bağlantı bulunan davaların birlikte görülmesi, gereksiz işlem tekrarlarını önlemekte; delillerin eş zamanlı toplanması ve hâkimin emek ve zamanının verimli kullanılmasını mümkün kılmaktadır. Böylece hem yargılama giderleri azalmakta hem de uyuşmazlıkların makul sürede çözülmesi sağlanmaktadır.⁹

Bir diğer amaç ise benzer nitelikteki uyuşmazlıklarda çelişkili kararların önüne geçmektir. Aynı vakialara rağmen farklı hükümlere

Usulü Üzerine Bir İnceleme”, *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Aralık 2021, Cilt: 11, Sayı: 2, s. 209-259, 209 vd.

- ⁶ Caner Yenidünya, “Ceza Muhakemesinde Bağlantılı Uyuşmazlıklar ve Sonuçları”. <https://caneryenidunya.com/ceza-muhakemesinde-baglantili-uyusmazliklar-ve-sonuclari/>. E.T. 20.11.2025. Miraç Beyza Elmalı, *Ceza Muhakemesinde Bağlantılı Uyuşmazlıkların Birleştirilmesi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2023, s. 4 vd. Turhan Tufan Yüce, “Türk Ceza Muhakemesinde Bağlantılı Davaların Birleştirilmesi ve Ayrılması”, *Adalet Dergisi*, Yıl: 1976, Cilt: 67, Sayı: 67, s. 427-445, 427 vd.
- ⁷ Usul ekonomisi, “yargılamanın makul giderle ve makul süre içinde, kalite standartlarına uygun bir hizmetle ve düzenli bir biçimde yürütülmesidir.” Cumhuriyet Rüzgaresen, *Medeni Muhakeme Hukukunda Usul Ekonomisi İlkesi*, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2013, s. 45.
- ⁸ “Davaların birleştirilmesi ve ayrılması müessesesinin temelinde usul ekonomisi ilkesi yatar. HMK’nın 30 uncu maddesinde düzenlenen usul ekonomisi ilkesi, Anayasal dayanağı olan bir ilke olup, Anayasanın 141 nci maddesinin dördüncü bendinde davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılmasının yargının görevi olduğuna açıkça işaret edilmiştir.” Yargıtay 3. HD., E. 2021/3843 K. 2021/11082 T. 9.11.2021, lexpera, E.T. 20.11.2025.
- ⁹ Literatürde başvuruların şekli açıdan ön denetime tâbi tutulmasının da usul ekonomisinin bir gereği olduğu vurgulanmıştır. Bkz: Hasan Tunç, *Karşılaştırmalı Anayasa Yargısı (Denetimin Kapsamı ve Organları)*, Yetkin Yayınevi, Ankara, 1997, s. 43.

ulaşılması hukuk güvenliğini zedelediği gibi yargıya duyulan toplumsal güveni de olumsuz etkiler.¹⁰ Davaların birleştirilmesi, özellikle ceza yargılamasında delillerin bütünsel olarak değerlendirilmesini sağlayarak maddi gerçeğe ulaşmayı kolaylaştırmakta ve daha isabetli hükümlerin tesisine katkıda bulunmaktadır. Böylece kurum yalnızca yargılamanın verimliliğini arttırmakla kalmaz, aynı zamanda kararların tutarlılığını da güvence altına alır.¹¹

Davaların birleştirilmesi ayrıca Anayasanın 36. maddesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı ile de yakından ilişkilidir. Davaların birleştirilmesi, yargılamaların gereksiz gecikmelerden uzak şekilde yürütülmesini sağlayarak makul sürede yargılanma hakkının korunmasına hizmet eder. Bunun yanı sıra bağlantılı davaların tek bir yargılama çatısı altında toplanması, tarafların iddia ve savunmalarını daha bütünsel bir çerçevede ortaya koyabilmelerine imkân vererek hukuki dinlenilme hakkının etkin kullanılmasını destekler.¹²

Sonuç olarak, davaların birleştirilmesi müessesesi, hem yargılamanın etkin ve ekonomik biçimde yürütülmesini hem de kararlar arasında tutarlılığın sağlanmasını hedefleyen; bu yönleriyle de adil yargılanma hakkının güvencelerini güçlendiren temel bir usul hukuku kurumudur.

¹⁰ “Birleştirilen davalarda tek bir yargılama yapılır ve ortak deliller tek bir kez toplanır. Bunun sonucunda mahkeme uyuşmazlığın bütün taraflarının menfaatini aynı yargılama içerisinde görme, değerlendirme ve uyuşmazlığı bu çerçevede çözme imkânına sahip olur. Bu da hukuk güvenliğinin korunması ve çelişkili kararların önüne geçilmesine hizmet eder.” Yargıtay 3. HD., E. 2021/3843 K. 2021/11082 T. 9.11.2021, lexpera, E.T. 20.11.2025.

¹¹ Ermenek, *Medeni Usul...*, s. 41-45.

¹² Sibel İnceoğlu, *Adil Yargılanma Hakkı Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi – 4*, Avrupa Konseyi Ankara Program Ofisi, Ankara 2018, s. 115-140 ve 263-292; Ermenek, *Medeni Usul...*, s. 33-45.

B. Davaların Birleştirilmesinin Diğer Hukuk Dallarında Görünümü

1- Medeni Usul Hukukunda

Davaların birleştirilmesi kurumu HMK m. 166'da düzenlenmektedir.¹³ Maddede davaların birleştirilebilmesi için mahkemelerin aynı düzey ve sıfatta olması, birleştirmenin ikinci davanın açıldığı mahkemece yapılması ve davanın hüküm verilineye kadar olan bir aşamada bulunması gibi şekli şartlar aranmaktadır. Ancak tüm bu usuli şartların ötesinde birleştirmenin esasına ilişkin en temel şart "davalar arasında bağlantı bulunması" şartıdır. HMK m. 166/4 hükmünde davalar arasındaki bağlantı kavramının ne anlama geldiği üç ana başlık altında tanımlanmıştır. Hükme göre, davaların aynı sebeplerden doğması, birbirine benzer sebeplerden doğması ya da biri hakkında verilecek hükmün diğerini etkileyecek nitelikte olması durumunda kanun gereği bağlantı varsayılır.

Davaların aynı sebeplerden doğması şartı açısından medeni usul hukuku bakımından baskın yaklaşım, sebep kavramını dar anlamda

¹³ HMK m. 166: "(1) Aynı yargı çevresinde yer alan aynı düzey ve sıfattaki hukuk mahkemelerinde açılmış davalar, aralarında bağlantı bulunması durumunda, davanın her aşamasında, talep üzerine veya kendiliğinden ilk davanın açıldığı mahkemede birleştirilebilir. Birleştirme kararı, ikinci davanın açıldığı mahkemece verilir.

(2) Davalar, aynı yargı çevrelerinde yer alan aynı düzey ve sıfattaki hukuk mahkemelerinde açılmış ise bağlantı sebebiyle birleştirme ikinci davanın açıldığı mahkemeden talep edilebilir. Birinci davanın açıldığı mahkeme, talebin kabulü ile davaların birleştirilmesine ilişkin kararın kesinleşmesinden itibaren, bununla bağlıdır.

(3) Birleştirme kararı, derhâl ilk davanın açıldığı mahkemeye bildirilir.

(4) Davaların aynı veya birbirine benzer sebeplerden doğması ya da biri hakkında verilecek hükmün diğerini etkileyecek nitelikte bulunması durumunda, bağlantı var sayılır.

(5) İstinaf incelemesi ayrı dairelerde yapılması gereken davaların da bu madde hükmüne göre birleştirilmesine karar verilebilir. Bu hâlde istinaf incelemesi, birleştirilen davalarda uyumsuzluğu doğuran asıl hukuki ilişkiye ait kararı inceleyen bölge adliye mahkemesi dairesinde yapılır."

hukuki sebep, yani dayanılan kanun hükmü veya hukuki nitelendirme olarak değil; maddi sebep, başka bir ifadeyle uyumsuzluğun temelini oluşturan hayat olayı ve vakıalar bütünü olarak anlamaktadır. Bu nedenle, iki davanın aynı hukuki kuruma dayanması tek başına bağlantı için yeterli görülmemelidir.¹⁴

Benzer sebeplerden doğma hâlinde davaların aynı hayat olayına dayanması zorunlu değildir, ancak davaların dayandığı vakıalar arasında yapısal, ekonomik, işlevsel veya amaçsal bir yakınlık bulunmalıdır. Bu kapsamda benzerlik, görünüşte benzerlik ve amaçsal benzerlik şeklinde iki yönden değerlendirilmektedir.¹⁵ Bu yönüyle “benzer sebep” ölçütüyle, bağlantı kurumu yalnızca birebir aynı vakıalara indirgenmemektedir. Aralarında anlamlı ve yargılamanın birlikte yürütülmesini haklı kılan bir ilişki bulunan davalar da bağlantı kapsamına alınmaktadır.

¹⁴ Muhammet Özekes, *Pekcanitez Medeni Usul Hukuku Cilt 2*, 15.bs., On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, s. 1429-1432. Buna karşılık aynı maddi olaydan kaynaklanan davalarda taleplerin, tarafların veya hukuki nitelendirmelerin farklı olması birleştirmeye engel teşkil etmemelidir: Örneğin tek bir trafik kazası, aynı ölüm olayı, aynı sıra cetveli, aynı alacak ilişkisi veya aynı şirket genel kurul kararı sebebiyle açılan davalarda, yargılamanın temelini oluşturan vakıalar ortak olduğundan davaların aynı sebepten doğduğu kabul edilebilir. Ömer Faruk Saçar, *Medeni Usul Hukukunda Davaların Birleştirilmesi ve Ayrılması*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015, s. 46-47.

¹⁵ Görünüşte benzerlikte, farklı kişiler veya farklı sözleşmeler söz konusu olsa bile uyumsuzlukların hukuki ve fiilî görünümü benzer nitelik taşır. Aynı apartmandaki farklı kiracılara karşı açılan ihtiyaç sebebiyle tahliye davaları, aynı işyerindeki işçilerin hizmet tespiti davaları veya standart sözleşmelere dayanan sigorta uyumsuzlukları buna örnek gösterilebilir. Amaçsal benzerlikte ise işlemlerin hukuki türleri farklı olsa dahi bunların aynı sonuca ulaşmak amacıyla gerçekleştirildiği görülür. Örneğin borçlunun alacaklılarından mal kaçırmak amacıyla bir taşınmazını bağışlaması, diğerini muvazaalı biçimde satması hâlinde, farklı hukuki işlemler söz konusu olsa da bu işlemler ortak bir amaca yöneldiğinden bunlara karşı açılan tasarrufun iptali davaları arasında bağlantı kurulabilir. Ermenek, *Medeni Usul ...*, s. 158-160.

Davalardan biri hakkında verilecek hükmün diğer davayı etkileyecek nitelikte olması kıstasında belirleyici olan, bir davada verilecek kararın diğer davanın talep sonucunu, hukuki değerlendirmesini veya hüküm kurulmasını doğrudan ya da dolaylı biçimde etkileme ihtimalidir. Bu yönüyle söz konusu bağlantı türü, yalnızca usul ekonomisiyle değil, aynı zamanda çelişkili kararların önlenmesi, yargılamanın bütünlüğünün korunması ve yargıya duyulan güvenin zedelenmemesi amaçlarıyla da yakından ilişkilidir.¹⁶

Medeni usul hukukunda davaların birleştirilmesi, yargılamanın yürütülmesi, delillerin değerlendirilmesi, harç ve giderler ile kanun yolları bakımından çeşitli sonuçlar doğurmaktadır. Ayrıca birleştirme kararının hukuki niteliği, davaların aynı veya farklı yargı çevrelerinde görülmesine göre değişmektedir. Birleştirmenin en önemli sonucu ise tahkikatın ortak yürütülmesidir. Böylece bir davada toplanan deliller, dinlenen tanıklar, alınan bilirkişi raporları ve yapılan keşif diğer dava bakımından da değerlendirilebilir.¹⁷

2- Ceza Muhakemesi Hukukunda

Ceza muhakemesi hukukunda kural olarak her uyuşmazlığın ayrı bir muhakeme sürecine konu edilmesi esastır. Bu ilke, uyuşmazlığın belirli bir fiil ve fail çerçevesinde bağımsız olarak incelenmesini ve bu suretle maddi gerçeğe daha sade bir yargılama yapısı içinde ulaşılmasını amaçlar.¹⁸ Bununla birlikte, ceza uyuşmazlıkları her zaman birbirinden tamamen bağımsız biçimde ortaya çıkmamaktadır. Kimi hâllerde fail, fiil, olay örgüsü, deliller, amaç veya hukuki sonuç bakımından

¹⁶ Ermenek, *Medeni Usul...*, s. 161-167. Menfi tespit davası ile alacak/eda davası, asıl alacak davası ile faiz davası, asıl tazminat davası ile rücu davası, ayıplı ifa iddiası ile iş bedelinin tahsili davası veya inşaat sözleşmesinden kaynaklanan fesih-yıkım davası ile tapu iptali ve tescil davası bu kapsamda değerlendirilebilir. Saçar, s. 50-52.

¹⁷ Baki Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü 3. Cilt*, 6.bs., Demir Yayıncılık, İstanbul, 2001, s. 3444-3449.

¹⁸ Erdener Yurtcan ve Begüm İrtiş, *Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi*, 10.bs. Yetkin Yayınevi, Ankara 2023, s. 115-116. Özgür Çakın, *Ceza Muhakemesinde Bağlantı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2024, s. 155-156.

aralarında belirli ortaklıklar bulunabilir. Bu tür durumlarda, bağlantılı uyuşmazlıkların ayrı ayrı görülmesi hem yargılamanın gereksiz yere uzamasına hem de aynı olay bütününe ilişkin çelişkili kararlar verilmesine yol açabileceğinden, kanun koyucu davaların birleştirilmesine imkân tanımıştır. Ancak ceza muhakemesinde birleştirme istisnai ve ihtiyari nitelikte bir usul kurumudur.¹⁹ Bu nedenle yalnızca bağlantının varlığı değil, uyuşmazlıkların cezai nitelikte olması, birleştirmede yargılama bakımından fayda bulunması, birleştirmenin usulen mümkün olması ve kanunda öngörülen bir birleştirme yasağının bulunmaması gibi şartların da birlikte gerçekleşmesi gerekmektedir.²⁰

Bu bağlamda bağlantı, farklı ceza uyuşmazlıklarını birbirine yaklaştıran ve bunların birlikte görülmesini anlamlı kılan ortak noktalar bütünü olarak tanımlanabilir.²¹ Ceza muhakemesi bakımından bağlantı, yalnızca davalar arasında yüzeysel bir ilgi veya tesadüfi bir benzerlik bulunması anlamına gelmez. Uyuşmazlıklar arasında birlikte muhakemeyi gerekli kılacak derecede güçlü, mantıki ve işlevsel bir ilişkinin bulunmasını gerekir.²² Bununla birlikte ceza muhakemesi bakımından da bağlantı ve birleştirme kurumunun temel işlevi, öncelikle usul ekonomisinin sağlanmasıdır.²³

Ceza Muhakemesi Kanununda bağlantı, genel olarak dar bağlantı ve geniş bağlantı şeklinde iki başlık altında ele alınabilir. Dar bağlantı, kanun koyucunun CMK m. 8'de açıkça düzenlediği ve sınırlarını belirlediği bağlantı türüdür.²⁴ Bu bağlantı, öznel, nesnel ve ardıl bağlantı biçimlerinde ortaya çıkmaktadır.²⁵

¹⁹ Çakın, s. 156-169.

²⁰ Çakın, s. 169.

²¹ Elmalı, s. 4.

²² Çakın, s. 88.

²³ Elmalı, s. 41-42.

²⁴ CMK m. 8: "(1) Bir kişi, birden fazla suçtan sanık olur veya bir suçta her ne sıfatla olursa olsun birden fazla sanık bulunursa bağlantı var sayılır.

(2) Suçun işlenmesinden sonra suçluyu kayırma, suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirme fiilleri de bağlantılı suç sayılır."

²⁵ Öznel bağlantıda ortak nokta sanığın şahsıdır; bir kişinin birden fazla suçtan sanık olması hâlinde farklı fiiller ve farklı mağdurlar söz konusu olsa bile

Geniş bağlantı ise CMK m. 8'de sayılan dar bağlantı hâllerinden birine girmemekle birlikte, uyuşmazlıklar arasında mantıki, mekânsal, ispatı veya amaçsal yönden sıkı bir ilişkinin bulunduğu durumları ifade etmektedir.²⁶ Bu bağlantı türünde sanıkta veya suçta zorunlu bir birlik bulunması gerekmemektedir. Önemli olan, davaların birlikte görülmesini haklı kılacak derecede güçlü bir ilişki bulunmasıdır.²⁷

Böylece ceza muhakemesinde bağlantı kurumu, bir yandan yargılamanın etkinliğini ve bütünlüğünü güçlendirirken, diğer yandan davaların gereksiz şekilde karmaşıklaştırılmaması için belirli usuli sınırlar içinde uygulanması gereken dengeleyici bir kurum niteliği taşır.²⁸

Ceza muhakemesinde birleştirme kararının hukuki niteliği kararın verildiği muhakeme evresine göre belirlenmektedir. Birleştirmenin en temel sonucu, birden fazla ceza uyuşmazlığının tek dosya üzerinden birlikte yürütülmesidir. Fakat bu durum davaların maddi ve hukuki bağımsızlıklarını ortadan kaldırmamaktadır. Her

davalar arasında bağlantı kabul edilir. Nesnel bağlantıda ise ortak unsur, uyuşmazlığın konusu olan olay veya suçtur; bir suçta birden fazla kişinin farklı sıfatlarla yer alması, örneğin iştirak hâlinde suç işlenmesi, bu bağlantı türünün tipik görünümüdür. Ardıl bağlantı ise suçun işlenmesinden sonra suçluyu kayırma, delilleri yok etme, gizleme veya değiştirme gibi fiillerin asıl suçla ilişkili sayılması hâlinde söz konusu olur. Bu hâlde sonraki fiil, asıl suçtan bağımsız bir suç oluşursa da, maddi olayın aydınlatılması ve delillerin bütünlüğü bakımından asıl uyuşmazlıkla birlikte değerlendirilir. Çakın, s. 131-144.

²⁶ CMK m. 11: "(1) Mahkeme, bakmakta olduğu birden çok dava arasında bağlantı görürse, bu bağlantı 8 inci maddede gösterilen türden olmasa bile, birlikte bakmak ve hükme bağlamak üzere bu davaların birleştirilmesine karar verebilir."

²⁷ Örneğin karşılıklı işlenen suçlarda, bir suçun diğerinin haksız tahrik nedeni veya olay örgüsünün tamamlayıcı unsuru olması; bir suçun başka bir suçı işlemek veya kolaylaştırmak amacıyla gerçekleştirilmesi yahut bir davadaki ispatın diğer davanın sonucunu doğrudan etkilemesi hâllerinde geniş bağlantıdan söz edilebilir. Çakın, s. 142-144. Nur Centel ve Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 15.bs., Beta Yayıncılık, İstanbul, 2018, s. 659.

²⁸ Çakın, s. 34-35.

uyuşmazlık kendi faili, fiili ve hukuki nitelendirmesi bakımından varlığını sürdürür ve mahkemece verilen nihai karar da birleşen uyuşmazlık sayısınca ayrı hüküm içerir. Bu yönleriyle ceza muhakemesinde birleştirme kurumu, yargılamanın birlikte yürütülmesini sağlayan fakat birleşen davaların bağımsız yapısını koruyan, aynı zamanda görev, yetki, muhakeme usulü, kanun yolu, tutukluluk ve yargılama giderleri üzerinde önemli sonuçlar doğuran bir usul kurumu niteliğindedir.²⁹

3- İdari Yargılama Hukukunda

İdari yargılama hukuku açısından davaların birleştirilmesi kurumu diğer usul hukuk kurallarından ayrılmaktadır. İdari yargılama hukuku açısından davaların birleştirilmesi kurumundan ziyade bağlantılı dava kurumu bulunmaktadır ve idari yargılama hukukunda bağlantılı dava kurumu, medeni usul ve ceza muhakemesi hukukundaki davaların birleştirilmesi kurumuyla benzer bir amaca yönelmekle birlikte, teknik niteliği ve doğurduğu sonuçlar bakımından onlardan ayrılmaktadır.³⁰ Medeni usulde HMK m. 166 uyarınca bağlantılı davaların birleştirilmesi hâlinde ayrı davalar aynı dosyada toplanır, tahkikat birlikte yürütülür ve mahkeme birleşen davalar hakkında tek bir karar verir. Ceza muhakemesinde de CMK m. 8-11 kapsamında aralarında dar veya geniş bağlantı bulunan ceza uyuşmazlıkları, maddi gerçeğe ulaşmak ve delilleri bütünlük içinde değerlendirmek amacıyla tek dosya üzerinden birlikte görülür; verilen karar içinde her bir uyuşmazlık ve sanık bakımından ayrı hükümler yer alabilir. Buna karşılık İYUK m. 38'de "davaların birleştirilmesi" değil, "bağlantılı davalar" kavramı tercih edilmiştir.³¹ İdari yargıda bağlantı kararı,

²⁹ Birleştirmenin sonuçları için: Çakın, s. 202-217. Yurtcan ve İrtiş, s. 123-125. Centel ve Zafer, s. 659-671.

³⁰ Üstün, s. 3-7.

³¹ İYUK m. 38: "1. Aynı maddi veya hukuki sebepten doğan ya da biri hakkında verilecek hüküm, diğerini etkileyecek nitelikte olan davalar bağlantılı davalardır.

2. İdare mahkemesi, vergi mahkemesi veya Danıştaya veya birden fazla idare veya vergi mahkemelerine açılmış bulunan davalarda bağlantının

davaların tek bir dosyada fiziken birleşmesi sonucunu doğurmaz; yalnızca ayrı ayrı açılmış davaların aynı mahkemenin önüne getirilmesini ve o mahkeme tarafından ayrı dosyalar üzerinden incelenmesini sağlar.³² Bu nedenle idari yargıda bağlantı, davaların bağımsızlığını ortadan kaldıran bir birleşme değil, bağlantılı uyumsuzlukların aynı yargısal bakış açısı altında görülmesini sağlayan, bir başka deyişle bir mahkeme tarafından incelenmesini sağlayan, bir aktarım mekanizması niteliğindedir.³³

İYUK m. 38 uyarınca bağlantılı dava kararı verilebilmesi için öncelikle bazı şartların gerçekleşmesi gerekir. İYUK m. 38/1'e bakıldığında, bağlantılı davaların "*aynı maddi veya hukuki sebepten doğan ya da biri hakkında verilecek hüküm diğerini etkileyecek nitelikte olan davalar*" olarak tanımlandığı görülmektedir. Hükümde kullanılan alternatifli ifade, bu şartların birlikte değil, ayrı ayrı aranması gerektiğini gösterir; dolayısıyla bu üç ihtimalden birinin gerçekleşmesi bağlantı kararı için yeterlidir.³⁴

Davaların aynı maddi sebepten doğması, uyumsuzluğa yol açan idari işlem veya eylemlerin temelindeki hayat olayının, vakianın veya

varlığına taraflardan birinin isteği üzerine veya doğrudan doğruya mahkemece karar verilir.

3. Bağlantılı davalardan birinin Danıştayda bulunması halinde dava dosyası Danıştaya gönderilir.

4. Bağlantılı davalar, değişik bölge idare mahkemesinin yargı çevrelerindeki mahkemelerde bulunduğu takdirde dosyalar Danıştaya gönderilir.

5. Bağlantılı davalar aynı bölge idare mahkemesinin yargı çerçevesindeki mahkemelerde bulunduğu takdirde dosyalar o yer bölge idare mahkemesine gönderilir."

³² Bahtiyar Akyılmaz, Murat Sezginer ve Cemil Kaya, *Açıklamalı – İçtihatlı Türk İdari Yargılama Hukuku*, Savaş Yayınevi, Ankara, 2019, s. 494. Melikşah Yasin, "İdari Yargıda Bağlantılı Davalar", *E-Akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, Şubat 2007-Sayı 60, para. 1-81, para. 71-73.

<http://www.e-akademi.org/incele.asp?konu=%DDAR%DD%20YARGIDA%20BA%D0LANTILI%20DAVALAR&kimlik=-1715152877&url=makaleler/myasin-2.htm>. E.T. 20.11.2025.

³³ Erarslan, s. 220.

³⁴ Üstün, s. 22.

maddi gerekçenin ortak olması anlamına gelir. Bu hâllerde davaların aynı mahkemede görülmesi, maddi olayın parçalanmadan ve bütüncül biçimde değerlendirilmesini sağlar.³⁵

Bağlantının ikinci kanuni görünümü, davaların aynı hukuki sebepten doğmasıdır. Bu durumda uyuşmazlıkların çözümünde uygulanacak hukuk kuralları, hukuki statü veya sorumluluk rejimi ortak bir temele dayanır. Ancak aynı hukuki sebep kavramı çok geniş yorumlanmamalıdır; yalnızca aynı kanuna veya aynı idari alana ilişkin olmaları, davalar arasında bağlantı kurulması için yeterli değildir. Önemli olan, hukuk kuralının somut olaya uygulanış biçimindeki ortaklık ve hukuki statüdeki yakınlıktır.³⁶

Üçüncü ve uygulamada en geniş bağlantı türü ise bir dava hakkında verilecek hükmün diğerini etkileyecek nitelikte olmasıdır. Bu durumda davaların konuları farklı olsa bile, bir davadaki karar diğer davanın sonucunu belirliyor, değiştiriyor veya onun bakımından hukuki dayanağı ortadan kaldırıyorsa bağlantı vardır.³⁷

³⁵ Örneğin bir kişinin mecburi hizmete tabi tutulması işlemi ile bu işleme bağlı olarak belirli bir kuruma atanması arasında maddi sebep yönünden sıkı bir bağ bulunur. Aynı şekilde bir idari eylem sonucu meydana gelen zarardan dolayı farklı ilgililer tarafından açılan tam yargı davaları veya aynı soruşturma raporu kapsamında farklı kamu görevlilerine verilen disiplin cezalarına karşı açılan davalar da aynı maddi sebepten doğmuş sayılabilir. Üstün, s. 26-29.

³⁶ Eraslan, s. 215-216. Örneğin idarenin düzenleyici işlemi ile uygulama işlemi arasında hukuki bağıllık bulunmaktadır. Yasin, para. 37.

³⁷ Üstün, s. 30. Örneğin düzenleyici işlemin iptali davasında verilecek iptal kararı, bu düzenleyici işleme dayanılarak tesis edilen birel işlemin iptali davasını etkileyebilir. Benzer şekilde, kamulaştırma işleminin iptali davasında verilecek karar, bu kamulaştırmaya bağlı ihale işleminin iptali davasının sonucunu etkileyebilir. Yine asıl mükellef adına yapılan tarhiyata ilişkin davada verilecek hüküm, müştereken ve müteselsilen sorumlu tutulan yeminli mali müşavir hakkındaki davayı; disiplin cezasının iptali davasında verilecek karar ise bu cezaya bağlı atama, görevden alma veya mali hakların tazmini davasını etkileyebilecek niteliktedir. Üstün, s. 31-37.

Görüldüğü üzere idari yargıda bağlantılı dava kurumu, usul ekonomisini sağlamakla birlikte asıl olarak idari işlemler arasındaki maddi ve hukuki bağı gözetererek çelişkili kararların önlenmesine ve hukuki güvenliğin korunmasına hizmet eder.³⁸

İdari yargılama usulünde bağlantılı dava kararı, yargılama sürecinin işleyişı, mahkemelerin görev ve yetkisi, usuli işlemlerin devamı ve kanun yolları bakımından önemli sonuçlar doğuran bir usul kurumudur. İdari yargılamada bağlantılı dava kararı, medeni usul veya ceza muhakemesindeki anlamıyla davaların tek dosyada fiziken birleşmesi sonucunu doğurmaz; dosyalar yetkili kılınan mahkemeye gönderildiğinde her biri ayrı esas numarası alır, iddia ve savunmalar ayrı ayrı yürütülür ve her dava hakkında bağımsız hüküm kurulur.³⁹ Bu nedenle bağlantı, davaların hukuki varlığını ortadan kaldıran bir birleşme değıl, bağlantılı uyuşmazlıkların aynı mahkeme önünde eşgüdümlü biçimde görülmesini sağlayan bir usul mekanizmasıdır. Bu yönleriyle idari yargıda bağlantılı dava kurumu, davaların bağımsızlığını koruyarak yargısal koordinasyon sağlayan, fakat aynı zamanda usuli işlemlerin durması, görev-yetki düzeni ve kanun yolu sistemi üzerinde önemli etkiler doğuran özgün bir idari yargılama mekanizmasıdır.⁴⁰

³⁸ Yasin, para. 5. Turgut Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 8. bs., Yetkin Yayınevi, Ankara, 2020, 1067-1069.

³⁹ Bağlantı kararının sonuçları için: Yasin, para. 66-79. Üstün, s. 80-85. Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, s. 504-511.

⁴⁰ İYUK m. 39-42.

Usul Hukuku Alanı	Bağlantı Şartları (Kriterler)	Birleştirme Kararının Hüküm ve Sonuçları
Medeni Usul Hukuku	<p>Aynı veya Benzer Sebeplerden Doğma: Davaların dayandığı maddi vakıaların (hayat olayının) aynı veya birbirine benzer (görünüşte/amaçsal) olması.</p> <p>Hükmün Diğerini Etkilemesi: Bir dava hakkında verilecek kararın, diğer davanın talep sonucunu etkileyecek nitelikte olması (HMK m. 166/4).</p>	<p>Fiziksel Birleşme: Davalar aynı dosya içinde fiziksel olarak birleşir ve tahkikat (delil toplama) ortak yürütülür.</p> <p>Bağımsızlığın Korunması: Davalar iç içe geçip tek bir dava haline gelmez, bağımsızlıklarını korurlar.</p> <p>Ayrı Hüküm: Yargılama sonunda her bir dava ve talep için ayrı ayrı hüküm kurulur. Karar esasa ilişkin değil, usuli bir karardır.</p>
Ceza Muhakemesi Hukuku	<p>Dar Bağlantı: Kanunda açıkça sayılan objektif (aynı suçta birden fazla sanık), sübjektif (aynı sanığın birden fazla suçu) ve ardıl (suç delillerini yok etme/kayıma) ilişkilerdir (CMK m. 8).</p> <p>Geniş Bağlantı: Mahkemenin uyuşmazlıklar arasında suçun ispatı, karşılıklı işleme veya amaçsallık (biri diğerinin vasıtası olma) yönünden sıkı bir ilişki görmesidir (CMK m. 11).</p>	<p>Tek Dosyada Muhakeme: Uyuşmazlıklar tek bir dosya üzerinden, aynı usul kurallarına tabi olarak birlikte yürütülür.</p> <p>Görev ve Yetki İstisnası: İstisnai olarak uyuşmazlıklar asıl görevli mahkemeden alınarak yüksek görevli/farklı mahkemede birleştirilebilir (CMK m. 9).</p> <p>Müstakil Hüküm: Her fiil ve fail bağımsızlığını korur; sonuçta her suç isnadı için ayrı hüküm verilir, kanun yolu süreçleri (kısmi kesinleşme) ayrı ayrı işleyebilir.</p>
İdari Yargılama Hukuku	<p>Aynı Maddi Sebep: İdari işlemlere/eylemlere yol açan hayat olayının aynı olması.</p> <p>Aynı Hukuki Sebep: İşlemlerin tabi olduğu mevzuatın ve hukuki dayanakların aynı olması.</p> <p>Hükmün Diğerini Etkilemesi: Biri hakkında verilecek hükmün (örn. yönetmelik iptalinin) diğerini (örn. atama işlemini) doğrudan etkileyecek olması (İYUK m. 38).</p>	<p>Fiziksel Birleşme Olmaz (Aktarma): İdari yargıda davalar tek bir dosyada birleştirilmez. Uyuşmazlıklar, aynı mahkemenin önüne getirilerek yeni ve ayrı esas numaraları alırlar.</p> <p>Eşgüdümlü İnceleme: Mahkeme dosyaları bütüncül olarak değerlendirir ancak her dava için ayrı karar tesis eder.</p> <p>Bekletici Etki ve Kanun Yolu: Bağlantı kararı verilene kadar usuli işlemler durur.</p>

C. Anayasa Yargısı Bakımından Kısa Bir Ön Değerlendirme

Yukarıdaki açıklamalar ışığında, Anayasa Mahkemesinde görölen dava türleri bakımından davaların birleştirilmesi kurumuna ilişkin bazı ön değerlendirmeler yapmak mümkündür. Aşağıda hepsi daha ayrıntılı biçimde ele alınacağı üzere, Anayasa Mahkemesinin temel görevi kanunların Anayasaya uygunluğunu denetlemek olmakla birlikte, Mahkemenin görev alanı yalnızca norm denetimiyle sınırlı değildir. Milletvekili dokunulmazlığının kaldırılmasına ve milletvekilliğinin düşürülmesine ilişkin Türkiye Büyük Millet Meclisi kararlarının iptali, siyasi partilerin kapatılması davaları, Yüce Divan yargılamaları ve bireysel başvuru gibi farklı nitelikteki yargısal faaliyetler de Anayasa Mahkemesinin görev alanı içinde yer almaktadır. Bu dava türlerinin her biri, konu, taraf yapısı, uygulanacak usul kuralları ve yargılamanın amacı bakımından farklı özellikler taşımaktadır. Bu nedenle Anayasa Mahkemesi yargılamasında davaların birleştirilmesi kurumunun tek ve yeknesak bir model üzerinden açıklanması güçtür. Aksine, birleştirme kurumunun her dava türünün kendine özgü yapısı dikkate alınarak değerlendirilmesi gerekir.

Bu çerçevede Yüce Divan yargılamaları ile siyasi parti kapatma davaları bakımından nispeten daha belirgin bir usuli zemin bulunduğu söylenebilir. Zira hem 1961 Anayasası hem de 1982 Anayasası döneminde, bu dava türleri bakımından Anayasa Mahkemesinin kuruluş kanunlarında ceza muhakemesi hukukuna atıf yapan açık hükümler yer almıştır. Bu sebeple, Yüce Divan yargılamalarında ve siyasi parti kapatma davalarında Anayasa Mahkemesinin davaların birleştirilmesine ilişkin kararları değerlendirilirken, öncelikle ceza muhakemesi hukukunda geliştirilen bağlantı, birlikte yargılama, delillerin bütünlüğü, maddi gerçeğe ulaşma ve çelişkili kararların önlenmesi gibi ölçütlerin dikkate alınması gerekir. Başka bir ifadeyle, bu dava türlerinde birleştirme kurumunun hukuki dayanağı ve uygulanma mantığı, Anayasa Mahkemesi yargılamasının özel niteliği bütünüyle göz ardı edilmeksizin, büyük ölçüde ceza muhakemesi hukukunun bağlantı anlayışı üzerinden açıklanabilir.

Buna karşılık milletvekili dokunulmazlığının kaldırılması ve milletvekilliğinin düşürülmesine ilişkin Meclis kararlarının iptali

davaları ile norm denetimi davalarında mesele daha karmaşık bir görünüm arz etmektedir. Bu dava türleri bakımından, özellikle mevzuat düzeyinde davaların birleştirilmesine ilişkin açık ve sistematik bir düzenlemenin bulunmadığı tespit edilmektedir.

Bu nedenle Anayasa Mahkemesinin *sui generis* nitelikteki yargılamalarında “bağlantı” kavramının medeni usul, ceza muhakemesi veya idari yargılama hukukundaki anlamıyla aynen aktarılması mümkün görünmemektedir. Bu alanlarda geliştirilen bağlantı ölçütleri, anayasa yargısı bakımından ancak işlevsel ve uyarlanmış bir yorumla kullanılabilir. Örneğin medeni usulde öne çıkan aynı veya benzer sebepten doğma ya da bir davada verilecek hükmün diğerini etkilemesi ölçütleri; ceza muhakemesinde önem kazanan maddi gerçeğe ulaşma, delillerin bütünlüğü ve çelişkili kararları önleme işlevleri; idari yargıdaki bağlantılı davalarda görülen hukuki ve maddi sebep ortaklığı ile kararların birbirini etkilemesi ölçütleri, anayasa yargısının niteliğine uygun düştüğü ölçüde dikkate alınabilir. Bununla birlikte anayasa yargısında dava konusu çoğu zaman bireysel menfaatlerden ziyade objektif anayasal denetim, normatif bütünlük, anayasal düzenin korunması ve kamu yararıyla ilişkili olduğundan, bağlantı kavramının da bu bağlamda yeniden anlamlandırılması gerekir.

Nitekim Anayasa Mahkemesinin altmış yılı aşkın yargılama pratiğine bakıldığında, davaların birleştirilmesi kurumunun anayasa yargısı bakımından kavramsallaştırılmadığı görülmektedir. Mahkeme, farklı dönemlerde bazı davalarda ‘hukuki irtibat’, ‘konu benzerliği’, ‘aynı normatif düzenleme’, ‘aynı hukuki sorun’ veya ‘yargılamada usul ekonomisi’ gibi gerekçelerle birleştirme kararları vermiştir. Ancak bu kararların hangi teorik temele dayandığı, bağlantının hangi ölçütlerle tespit edildiği ve birleştirmenin anayasa yargısının farklı dava türleri bakımından ne tür sınırlarla uygulanabileceği hususunda yerleşik ve sistematik bir çerçevenin oluştuğunu söylemek güçtür. Bu durum, özellikle norm denetimi ve Meclis kararlarının denetimi gibi diğer usul hukuklarına doğrudan bağlanamayan dava türlerinde daha belirgin hâle gelmektedir.

Bu çalışmada, Anayasa Mahkemesinde görülen *sui generis* dava türlerinde bağlantı kavramının nasıl yorumlanması gerektiği sorunu

doğrudan başlangıç noktası yapılmayacaktır. Bunun yerine, öncelikle Anayasa Mahkemesi kararlarında davaların birleştirilmesi kurumunun tarihsel gelişimi ortaya konulacaktır. Mahkemenin farklı dönemlerde verdiği birleştirme kararları, dayandıkları gerekçeler, kullanılan kavramlar ve uygulamadaki değişim çizgisi bakımından incelenecektir. Ardından, bu karar pratiğinden hareketle Anayasa Mahkemesi yargılamasında davaların birleştirilmesine ilişkin asgari bir kavramsallaştırma yapılmaya çalışılacaktır. Böylece çalışma, bir yandan genel usul hukukundaki bağlantı ve birleştirme kurumlarından yararlanırken, diğer yandan anayasa yargısının kendine özgü niteliğini dikkate alan bağımsız bir değerlendirme zemini oluşturmayı amaçlamaktadır.

II. ANAYASA MAHKEMESİ ÖNÜNDE DAVALARIN BİRLEŞTİRİLMESİ UYGULAMASININ TARİHSEL GELİŞİMİ

A. 1961 Anayasası Dönemi

1. Hukuki Çerçeve: 44 Sayılı Kanun ve İçtüzük

1961 Anayasasıyla hukuk sistemimize giren Anayasa Mahkemesi, özel görev ve yetkilerle donatılan özel nitelikte bir mahkeme olarak ilk toplantısını 1 Eylül 1962 tarihinde yapmış, ilk kararını ise 5 Eylül 1962'de vermiştir.⁴¹ Milletvekilliği dokunulmazlığının kaldırılması ve milletvekilliğinin düşürülmesi meclis kararlarının iptali, siyasi partilerin kapatılması davası, Yüce Divan yargılamaları gibi birbirinden farklı dava türlerine baksa da Anayasa Mahkemesinin temel görevi kanunların Anayasaya uygunluğunu denetlenmektir. 2012 yılından itibaren bireysel başvuruları karara bağlamaya başlayana kadar Mahkemenin iş yükünün büyük bir kısmını norm denetimi kararları oluşturmaktaydı. Yeni kurulan bir yüksek mahkeme olarak Anayasa Mahkemesi, kuruluşunun ilk döneminde kendi yargılama usulü pratiğini geliştirmiş ve yerleştirmiştir. Her ne kadar 25 Nisan 1962 tarihli Resmî Gazetede yayımlanarak aynı gün yürürlüğe giren 22 Nisan 1962 tarihli ve 44 sayılı

⁴¹ AYM, E.1962/2, K.1962/1, 5/9/1962.

“Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun” ve buna dayanılarak çıkartılan 3 Ağustos 1962 tarihli 11171 sayılı Resmî Gazeteyle yayınlanan “Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü”, Mahkemenin yargılama usullerini, çalışma tarzı ve üyeleri arasındaki iş bölümünü düzenlese de bu metinler çok kapsamlı muhakeme usulü düzenlemeleri değildir. Gerçekten de ne kuruluş kanununda ne de mahkemenin içtüzüğünde davaların birleştirilmesine ilişkin açık bir düzenleme bulunmamaktadır.

Bununla birlikte 44 sayılı Kanunun “Siyasi Partiler Hakkındaki Davalar” kenar başlıklı 32. maddesi⁴² ve “Yüce Divan Sıfatıyla Bakılan İşlerde Usul” başlıklı ikinci bölümün “Duruşma ve Hüküm Verme” başlıklı 34. maddesinde⁴³ yapılan atıflarla bu tip davalarda birleştirme usulünün uygulanabileceğini söyleyebiliriz. 32. maddeye göre siyasi partiler hakkındaki davaların görülmesinde açıkça Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun uygulanacağı belirtilmiştir. 34. maddeye göre ise Anayasa Mahkemesi Yüce Divan halinde çalışırken, yürürlükteki kanunlara göre duruşma yapar ve hüküm verir. Dolayısıyla Yüce Divan sıfatıyla çalışan Anayasa Mahkemesi, öncelikle 44 sayılı Kanundaki usul hükümlerini uygulayacaktır. Bu kanunda düzenleme bulunmayan hâllerde ise Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun ilgili hükümlerine başvuracaktır. Ancak Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 44 sayılı kanunda yer alan özel hükümlerle çatışan hükümleri uygulanmayacaktır.⁴⁴

⁴² Madde 32: “Bu Kanunun 20 nci maddesinin 4 ncü bendi gereğince, siyasi partilerin kapatılması hakkında açılan dâvalarda, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu uygulanır.”

⁴³ Madde 34: “Anayasa Mahkemesi, Yüce Divan hâlinde çalışırken, yürürlükteki kanunlara göre duruşma yapar ve hüküm verir.”

⁴⁴ Bahri Öztürk, “Bir Ceza Mahkemesi Olarak Anayasa Mahkemesi: Yüce Divan”, *Anayasa Yargısı*, 1995, Sayı 12, s. 59-108, s. 103. Berkan Hamdemir, “Türkiye’de Yüce Divan: Eleştiriler ve Çözüm Önerileri”, *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XXIV, S. 1-4, Aralık 2020, 1-40, s. 14. Örneğin 44 sayılı kanununun 52. maddesi başkan ve üyelerin şahsî ve görevle ilgili suçları ile ilgili özel bir soruşturma usulü öngörmektedir.

44 sayılı Kanuna benzer şekilde bu kanuna dayanılarak çıkartılan Anayasa Mahkemesi İçtüzüğünde davaların birleştirilmesine ilişkin açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Bununla birlikte İçtüzükte bir tane özel bir tane de genel atıf hükmü bulunmaktadır. İçtüzüğün “Ceza Kovuşturması” başlıklı altıncı bölümünde, Mahkeme başkanına ve üyelere yönelik görevlerinden doğan veya görevleri sırasında işledikleri suçlardan ötürü yapılan ceza kovuşturması usulünde açıkça Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa atıf bulunmaktadır.⁴⁵ Bunun dışında İçtüzüğün “Anayasa Mahkemesinin Bağlı Olduğu Kurallar” başlıklı 1. maddesi⁴⁶, Anayasa Mahkemesinin, görevlerini, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında ve kanunlarda gösterilen esas ve usuller ve bu İçtüzük hükümleri uyarınca yerine getireceğini düzenlemektedir. Ayrıca maddenin ikinci fıkrası çalışma esasları ve usulleri hakkında kanunlarda ve bu İçtüzükte hüküm bulunmayan hallerde Mahkemenin genel hukuk kurallarını uygulayacağını düzenlemektedir. Bu hükümden hareket ederek davaların birleştirilmesi gibi usul ekonomisine yönelik genel usul kurallarının, gerektiğinde bu hüküm çerçevesinde uygulanabileceği sonucu çıkarılabilir.

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğünde yargılama usulüne ilişkin bir kuralın yer alması anayasal açıdan problemlidir. 1961 Anayasasının 148. maddesinin birinci fıkrasına göre Anayasa Mahkemesinin yargılama usulü kanunla, Mahkemenin çalışma tarzı ve üyeleri arasındaki iş bölümü ise Mahkemenin kendi yapacağı İçtüzükle düzenlenecektir.⁴⁷

⁴⁵ M. 31/3: “Soruşturma açılmasına karar verildiği takdirde, gerekli soruşturmayı yapmak ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa göre gereken kararı vermek üzere gizli oyla üç kişilik soruşturma kurulu seçilir. Soruşturma kuruluna, en çok oy alanlar ve oyların eşitliği halinde kıdemli olanlar seçilmiş sayılır. Bu kurula üyelere en kıdemlisi başkanlık eder.”

⁴⁶ Madde 1: “Anayasa Mahkemesi, görevlerini, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında ve kanunlarda gösterilen esas ve usuller ve bu İçtüzük hükümleri uyarınca yerine getirir.

Mahkeme, çalışma esasları ve usulleri hakkında kanunlarda ve bu İçtüzükte hüküm bulunmayan hallerde genel hukuk kurallarını uygular.”

⁴⁷ Madde 148: “Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ve yargılama usûlleri kanunla; Mahkemenin çalışma tarzı ve üyeleri arasındaki işbölümü kendi yapacağı İçtüzükle düzenlenir.”

Görüldüğü üzere Anayasa koyucu, çalışma usulü ve yargılama usulü arasında bir ayrım yaparak bu iki farklı düzenleyici işlemin farklı biçimlerle yapılmasını vazedmiştir. Çalışma usulü, Mahkemenin yöntemsel bağımsızlığına işaret eden ve çalışmalarını kendi programlayabilmesini mümkün kılan kuralları; örneğin dosyaların hangi sırayla görüşüleceğini, oturumun nasıl yönetileceğini, oylamanın hangi üyeden başlayacağını ve benzeri başvuru açısından doğrudan hüküm ve sonuç doğurmayan meseleleri kapsamaktadır.⁴⁸ Yargılama usulü ise bir hakkın yargılama aracılığıyla gerçekleştirilmesinde takip edilmesi gereken; başvurular ile Mahkemenin, uyuşmazlığın çözümünün her aşamasında uymakla yükümlü olduğu kurallar bütünüdür.⁴⁹ Bu yönüyle yargılama usulü, doğrudan başvuru hakkının hak ve menfaatlerini etkilemekte ve mahkemeye erişim başta olmak üzere adil yargılanma hakkının tüm alt güvenceleriyle yakından ilgili bir alanı oluşturmaktadır. Anayasa koyucunun yargılama usulünü kanuna, çalışma tarzını ise içtüzüğe bırakmak suretiyle yapmış olduğu görev dağılımı, salt teknik bir tercih değil; başvuruların temel hak ve hürriyetlerine ilişkin düzenleyici işlemlerin ancak kanun olması gerektiği yönündeki anayasal bir tasarımın ürünüdür.⁵⁰

Yukarıda aktardığımız Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 1. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan ve Mahkemenin çalışma esasları ve usulleri hakkında kanunlarda ve İçtüzükte hüküm bulunmayan hâllerde genel hukuk kurallarının uygulanacağını belirten kural, açık bir şekilde yargılama usulüne ilişkin bir hükümdür. Zira bir hükmün niteliği, biçimsel olarak hangi metinde yer aldığına değil, kapsamı ve doğurduğu sonuçlara göre belirlenir.⁵¹ Söz konusu hüküm, davaların birleştirilmesi, bekletici mesele, dosyaların ayrılması ve karar verilmesine yer olmadığı gibi usul kurumlarının Mahkeme önünde uygulanmasına dayanak teşkil edecek niteliktedir. Bu nedenle yargılama usulüne ilişkin mezkûr düzenlemenin Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nde

⁴⁸ Taylan Barın, "Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün Anayasallığı", *İnsan Hakları Yıllığı*, 2025, C.43, 1-26, s.12.

⁴⁹ Barın, s. 12.

⁵⁰ Barın, s. 12.

⁵¹ AYM, E.2025/133, K.2025/159, 22/7/2025, para 4.

değil fakat Anayasanın açık düzenlemesi karşısında 44 sayılı Kanunda yer alması gerekirdi.⁵²

Bununla birlikte, içtüzükle yargılama usulüne dair hüküm ihdas edilmesinin Anayasaya aykırılığı meselesi ile Mahkemenin söz konusu hüküm çerçevesinde davaların birleştirilmesi kararı verebilmesi meselesi birbirinden ayrı tutulmalıdır. Davaların birleştirilmesi kurumu, özünde usul ekonomisi ilkesine ve çelişkili kararların önlenmesi amacına dayanan, bu yönüyle de adil yargılanma hakkının ve hukuki güvenliğin tamamlayıcı unsurlarından biri olarak kabul edilen bir uygulamadır. Bu işleviyle birleştirme, başvurucu aleyhine sınırlama getiren bir kural niteliğinde olmayıp aksine yargılamanın etkin, ekonomik ve tutarlı biçimde yürütülmesine hizmet eden bir mekanizmadır. Dolayısıyla dayanağını oluşturan İçtüzük m. 1/2 hükmünün anayasal nitelendirme bakımından problemlili olduğu kabul edilse dahi, kanaatimizce Anayasa Mahkemesinin aralarında bağlantı bulunan davalarda birleştirme kararı verebilmesi, adil ve etkin bir yargılamanın gereği olarak değerlendirilebilir.

Gerçekten de Anayasa ve kanunlara uygun biçimde yargılama yapmakla yükümlü olan mahkemeler, yargılamayı aynı zamanda usul ekonomisi ilkesine uygun şekilde yürütmek zorundadır.⁵³ Usul ekonomisi, yalnızca yargısal faaliyetin daha hızlı ve daha az giderle yürütülmesine yönelik teknik bir ilke değil; mahkemeye erişim, makul sürede yargılanma, hukuki dinlenilme ve etkili yargısal korunma

⁵² Nitekim öğretilerde de Anayasanın yargılama usulünün kanunla düzenlenmesine ilişkin amir hükmü olmasaydı dahi bu sonuca; yasama yetkisinin devredilmezliği ilkesi, mahkemelerin görev ve yetkilerinin kanunla düzenleneceğine ilişkin kural, temel hak ve hürriyetlerin ancak kanunla sınırlanabileceğine ilişkin güvence üzerinden ulaşılabileceği belirtilmektedir. Üstelik içtüzüğün, Mahkeme üye tamsayısının salt çoğunluğu ile kabul edilen ve değiştirilen bir metin olduğu dikkate alındığında, başvurucular bakımından doğrudan hüküm ve sonuç doğuran usul kurallarının bu yolla ihdas edilebilmesi, kanun koyma yetkisinin demokratik meşruiyetiyle de bağdaşmamaktadır. Barın, s. 12-13.

⁵³ Usul ekonomisi ilkesi devlet ve hâkim için emredici niteliktedir. Rüzgaresen, s. 58-59.

güvenceleriyle yakından ilişkili bir adil yargılanma unsurudur. Bu nedenle mahkemelerin, aralarında bağlantı bulunan davalarda gereksiz tekrarları önleyecek, çelişkili karar ihtimalini azaltacak ve yargılamanın etkinliğini sağlayacak tedbirleri almaları gerekir. Davaların birleştirilmesi kurumu da bu bağlamda, usul ekonomisi ilkesinin somut görünüm biçimlerinden biri olarak değerlendirilebilir.

Bu yükümlülük yalnızca yargı organlarının iç işleyişine ilişkin kurumsal bir gereklilik olarak görülmemelidir. Yargılamanın gereksiz şekilde uzamaması, aynı delillerin ve hukuki sorunların tekrar tekrar incelenmemesi ve bağlantılı uyuşmazlıkların tutarlı biçimde karara bağlanması, taraflar bakımından da hukuki korunma beklentisinin bir parçasıdır. Bu yönüyle usul ekonomisi, adil yargılanma hakkının tamamlayıcı unsurlarından biri olarak hem devletin yargılama faaliyetini düzenlerken gözetmesi gereken objektif bir ilke hem de bireyler bakımından etkili yargısal korunmanın sağlanmasına hizmet eden bir güvence niteliği taşır.⁵⁴

Her ne kadar 1961 Anayasasında 1982 Anayasası'nın 141. maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan "davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması" şeklinde açık bir hüküm bulunmasa da usul ekonomisi ilkesinin anayasal temelden bütünüyle yoksun olduğu söylenemez. 1961 Anayasasının 31. maddesinde düzenlenen hak arama hürriyeti, herkesin meşru vasıta ve yollardan yararlanarak yargı mercileri önünde iddia ve savunmada bulunabilmesini güvence altına almaktadır. Bu güvence, yalnızca mahkemeye başvuru imkânının tanınmasını değil, başvurunun etkili, makul ve amaca uygun bir yargılama süreci içinde incelenmesini de gerektirir. Ayrıca hukuk devleti ilkesini düzenleyen 2. madde ile hâkimlerin Anayasaya, kanuna, hukuka ve vicdani kanaatlerine göre hüküm vereceğini belirten 132. madde birlikte değerlendirildiğinde, mahkemelerin yargılamayı gereksiz gider ve gecikmelere yol açmayacak

⁵⁴ Adil yargılanma hakkı ve bunun uzantısı olan usul ekonomisi devlet açısından bir yetki ve görev, vatandaşlar açısından ise bir haktır. Yılmaz Aliefendioğlu, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Anayasal Açından Adil Yargılanma Hakkı", *Anayasa Yargısı* 10, 1993, 359-372. s. 371.

şekilde yürütme yükümlülüğünün 1961 Anayasası bakımından da anayasal bir dayanağa sahip olduğu kabul edilebilir.

Açıklamalar ışığında esasen 1961 Anayasası döneminde davaların birleştirilmesi kurumu açısından hukuki düzlemde eleştirilmesi gereken husus, AYM'nin yargılama kurallarına ilişkin bu kurumun hukuki dayanağının, kanun yerine genel muhakeme kurallarına atıf vermek suretiyle içtüzükle düzenlenmiş olması ve bu yapısal tercihin, ileride başvurucunun usuli durumunu olumsuz etkileyebilecek başka düzenlemelere de zemin hazırlama riskini barındırmasıdır. Nitekim aşağıda 1982 Anayasası dönemi incelenirken görüleceği üzere, yargılama usulünün içtüzükle düzenlenebileceğine ilişkin yaklaşım zaman içinde içtüzüğün çok daha geniş bir alanı kapsamasına yol açmış ve bu yapısal sorun derinleşerek varlığını sürdürmüştür.⁵⁵

2. Birleştirmeye Giden Süreçte Mahkemenin İlk Yargılamaları

a) Yüce Divan ve Siyasi Parti Kapatma Davaları

1961 Anayasası döneminde Anayasa Mahkemesi toplamda 6 tane siyasi parti kapatma kararı vermiş bu kararlardan hiçbirisinde davaların birleştirilmesi kararı vermemiştir.⁵⁶

⁵⁵ Çalışma usulüne değil fakat yargılama usulüne ilişkin oldukları gerekçesiyle içtüzük sınırlarını aşan düzenlemelerin eleştirisi için bkz: Barın, 13-21.

⁵⁶ İşçi-Çiftçi Partisi, AYM, E. 1968/31, K. 1968/44, K.T. 15.10.1968, RG, 30.12.1968, S. 13088, Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi (AYMKD), C. 6, s. 243-245, sonuç: kapatıldı. Millî Nizam Partisi, AYM, E. 1971/1, K. 1971/1, K.T. 20.05.1971, RG, 14.01.1972, S. 14072, AYMKD, C. 9, s. 3-71, sonuç: kapatıldı. Türkiye İleri Ülkü Partisi, AYM, E. 1971/2, K. 1971/2, K.T. 29.06.1971, RG, 06.01.1972, S. 14064, AYMKD, C. 9, s. 71-80, sonuç: kapatıldı. Türkiye İşçi Partisi, AYM, E. 1971/3, K. 1971/3, K.T. 20.07.1971, RG, 06.01.1972, S. 14064, AYMKD, C. 9, s. 80-131, sonuç: kapatıldı. Büyük Anadolu Partisi, AYM, E. 1972/1, K. 1972/1, K.T. 19.12.1972, RG, 28.03.1973, S. 14490, (Karar AYMKD'de yayımlanmamıştır), sonuç: kapatıldı. Türkiye Emekçi Partisi, AYM, E. 1979/1, K. 1980/1, K.T. 08.05.1980, RG, 26.07.1980, S. 17059, AYMKD, C. 18, s. 3-45, sonuç: kapatıldı.

Bu dönemde Mahkeme ayrıca 5 adet davada Yüce Divan sıfatıyla yargılama yapmıştır. Bu kararlardan 4 tane kararda ceza muhakemesi hükümleri uyarınca bağlantı olduğu için sanıkların davaları birlikte görülmüştür.⁵⁷ Yukarıda açıklandığı üzere, Yüce Divan yargılamalarında Mahkeme, yargılamayı yürürlükteki ceza muhakemesi mevzuatına göre yürütmektedir. Bu kapsamda, o dönemde yürürlükte bulunan 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 2, 3, 4 ve 5. maddelerinde davaların birleştirilmesi açıkça düzenlendiğinden, Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan sıfatıyla yürüttüğü yargılamalarda davaların birleştirilerek görülmesi mümkündür.

Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan sıfatıyla davaların birleştirilmesine karar verdiği ilk karar, Sosyal Güvenlik eski Bakanı Hilmi İşgüzar ve diğer sanıklar hakkında görülen E.1981/1, K.1982/2 sayılı karardır. Mahkeme bu kararda, Yüce Divanda görülmekte olan dava ile diğer mahkemelerde devam eden davaların aynı olay bütünlüğü içinde yer aldığını ve bazı sanıklar hakkında farklı yargı yerlerinde kamu davası açıldığını tespit etmiştir.

Mahkeme, Anayasada yalnızca belirli kamu görevlilerinin Yüce Divanda yargılanacağını düzenlenmiş olmasını, bağlantılı diğer sanıkların Yüce Divan önünde yargılanmasına mutlak bir engel olarak değerlendirmemiştir. Özellikle rüşvet gibi yapısı gereği birden fazla kişinin katılımını gerektiren suçlarda, Yüce Divanda yargılanması gereken kişinin fiilleriyle doğrudan bağlantılı olan diğer sanıkların eylemlerinin de aynı yargılama kapsamında ele alınabileceğini kabul etmiştir.

Anayasa Mahkemesi bu yetkisini, 44 sayılı Kanunun yukarıda aktardığımız 34. maddesine dayandırmıştır. Anılan hüküm uyarınca Mahkeme, Yüce Divan sıfatıyla yargılama yaparken yürürlükteki ceza muhakemesi kurallarını uygulayabileceğinden, 1412 sayılı CMUK'un

⁵⁷ AYM, E.1982/2, K.1983/1, 19/3/1982 Selâhittin KILIÇ Bayındırlık Eski Bakanı ve 9 kişi; AYM, E. 1982/1, K. 1983/2, 19/3/1982 Şerafettin ELÇİ Bayındırlık Eski Bakanı ve 7 kişi; AYM, E.1981/2 K.1982/1, 27/4/1981 Tuncay MATARACI Gümrük ve Tekel Eski Bakanı ve 21 kişi; AYM, E.1981/1 K.1982/2, 4/2/1981 Hilmi İŞGÜZAR Sosyal Güvenlik Eski Bakanı ve 53 kişi.

bağlantıya ilişkin 2. ve 3. maddelerinin Yüce Divan yargılamalarında da uygulanmasını mümkün görmüştür. Böylece Mahkeme, bağlantılı davaları kendi önünde birleştirme konusunda usuli yetkiye sahip olduğunu açıkça ortaya koymuştur.

Bu yaklaşımda birleştirme, yalnızca usul ekonomisine hizmet eden teknik bir araç olarak değil, Yüce Divan yargılamasının bütünlüğünü sağlayan işlevsel bir kurum olarak ele alınmıştır. Mahkeme, aynı olay ve delil bütünlüğüne ilişkin yargılamaların farklı mahkemelerde yürütülmesi yerine tek elde toplanmasında hem kamu yararı hem de sanıkların yargılanma menfaati bakımından fayda bulunduğunu kabul etmiştir. Bununla birlikte birleştirme, birleşen suç ve sanıkların bağımsızlığını ortadan kaldırmamış; yargılama her bir suç ve sanık grubu bakımından ayrı bir sistematik içinde yürütülmüştür.

b) Norm Denetimi Davaları

i) 1962-1963 Dönemine Ait Erken Örnekler: 6831 Sayılı Orman Kanunu ve 38 Sayılı Kanun Kararları

Anayasa Mahkemesinin davaları birleştirme kararı verebileceği örnekler Mahkemenin yargılamaya başladığı daha ilk yılında karşımıza çıkmaktadır. Anayasa Mahkemesinin 26 Aralık 1962 tarihinde karara bağladığı dört tane karar bu açıdan önemlidir. Çine Gezici Arazi Kadastro Mahkemesi⁵⁸, Bahçe Sulh Ceza Mahkemesi⁵⁹, Ermenek Sulh Ceza Mahkemesi⁶⁰ ve Sapanca Gezici Arazi Kadastro Mahkemesi⁶¹ tarafından yapılan itiraz yolu norm denetimi başvurularının konuları aynıdır: 6831 sayılı Orman Kanunu'nun geçici 1. maddesinin iptali istemidir. Mahkemelerin iptal istemleri arasında küçük farklılıklar olsa da temelde iptal istemlerinde mahkemeler, Tarım Bakanlığının belirlemesini mahkemeler açısından bağlayıcı kılarak delil serbestisini, yargısal bağımsızlığı ve bazı durumlarda mülkiyet hakkını ihlal ettiği

⁵⁸ AYM, E.1962/211, K.1962/121, 26/12/1962.

⁵⁹ AYM, E.1962/223, K.1962/122, 26/12/1962.

⁶⁰ AYM, E.1962/224, K.1962/123, 26/12/1962.

⁶¹ AYM, E.1962/236, K.1962/124, 26/12/1962.

gerekçesiyle Anayasaya aykırı olduğunu ileri sürmektedir.⁶² Anayasa Mahkemesi ilk olarak 26/12/1962 ve E.1962/211, K.1962/121 sayılı kararda işin esasına girerek ret kararı vermiştir. Mahkemenin verdiği diğer üç kararda dosyada bir noksanlık bulunmadığı görülerek işin esasının incelenmesine karar verildiği ifade edildikten sonra şöyle karar verilmiştir:

“Daha önce, 6831 sayılı Orman Kanunu’nun geçici 1 inci maddesinin, Anayasa’nın 132 nci maddesi hükmüne aykırı olduğu kanısına varıldığı, Çine Gezici Arazi Kadastrosu Mahkemesi tarafından, itiraz yolu ile, Anayasa Mahkemesine bildirilmiş ve Anayasa Mahkemesince de işbu maddenin Anayasa’nın 132 nci maddesi hükmüne aykırı bulunmadığına ve itirazın reddine 26/12/1962 gününde 1962/211- 1962/121 sayı ile karar verilmiş bulunmaktadır.

Bahse konu geçici 1 inci maddenin Anayasa’nın 32 nci maddesine aykırı olduğu yolundaki itirazın evvelce Anayasa Mahkemesi tarafından reddedilmiş olması, sonradan yapılmış olan işbu itirazın, 132 nci maddeye matuf kısmının esas yönünden incelenerek yeniden karara bağlanmasına engel olmayacağına, çoğunlukla karar verildikten sonra, ortada evvelce varılan sonuçta değişiklik yapılmasını gerektiren bir hal ve şart bulunmadığından, 6831 sayılı Orman Kanununun geçici 1 inci maddesinin, Anayasa’nın 8 ve 132 nci maddelerine aykırı olduğu yolundaki mahkemenin düşüncesi yerinde görülmemiştir.

Yukarıda belirtilen sebepten ötürü, 6831 sayılı Orman Kanununun geçici 1 inci maddesinin, Anayasa’nın 8 ve 132 nci maddelerine aykırı bulunmadığına ve itirazın reddine, bir kısım üyelerin esasa ve bir kısmının da gerekçeye karşı, muhalefetleriyle ve oyçokluğu ile 26/12/1962 gününde karar verildi.”⁶³

⁶² Çine ve Ermenek mahkemeleri Anayasa’nın 132. maddesinin, Bahçe Sulh Ceza Mahkemesi buna ek olarak yürütme yetkisinin sınırlarını düzenleyen 8. maddenin, Sapanca Kadastro Mahkemesi ise ayrıca mülkiyet hakkını güvence altına alan 36. maddenin ihlal edildiğini ileri sürmektedir.

⁶³ İtiraz yoluna başvuran mahkemenin iptal istemlerine paralel şekilde yazılan kararlarda sadece bu kısımlar değiştirilmiştir. Dolayısıyla K.1962/122 kararında “8 ve 132 nci maddeler” ifadesi, K.1962/123 kararında

Görüldüğü üzere Anayasa Mahkemesi verdiği kararlarda sadece K. 1962/121 sayılı kararına atıfta bulunmakla yetinmiştir. Benzer şekilde karara muhalif olan üyeler 3 kararda da K. 1962/121 sayılı kararda ayrıntılı biçimde açıkladıkları gerekçelere sadece açık atıf vererek, 6831 sayılı Orman Kanununun geçici 1. maddesinin Anayasaya aykırı olduğunu düşündüklerini ve bu nedenle maddenin iptali gerektiği görüşünde olduklarını; ayrıca ilgili kararda yer alan gerekçeye katılmadıklarını ifade etmektedirler.⁶⁴ Üyelerden Muhittin Gürün'ün K. 1962/122 sayılı karar için yazmış olduğu muhalefet şerhi konumuz açısından oldukça önemlidir. K. 1962/122 sayılı kararın kendisi, K. 1962/121 sayılı karara atıfta bulunmaktan ibaret olduğu için oldukça kısa olmasına rağmen Muhittin Gürün'ün karara yazdığı muhalefet şerhi uzun bir tartışma içermektedir.

Gürün, muhalefet şerhinde öncelikle Mahkemenin aynı konu hakkında daha önce karar verdiğini, buna rağmen eldeki dosyada aynı meselenin yeniden esastan incelendiğini belirtmektedir. Ona göre bu yöntem, Anayasa Mahkemesi kararlarının bağlayıcılığı ve içtihat istikrarı bakımından sorunludur. Zira Mahkemenin üye yapısının veya üyelerin hukuki kanaatlerinin zaman içinde değişmesi, daha önce Anayasaya uygun bulunan bir hükmün sonraki bir başvuruda Anayasaya aykırı bulunarak iptal edilmesi sonucunu doğurabilir. Gürün'e göre Anayasanın 152. maddesi ile 44 sayılı Kanunun 51.

“Anayasanın 132 nci maddesi” ifadesi, K.1962/124 kararında “Anayasanın 36 ve 132 nci maddeler” ifadesi kullanılmıştır.

⁶⁴ Osman Yeten'in “Aynı konuya ait Mahkememizin 26.12.1962 tarih ve 211/121 sayılı kararı altındaki muhalefet şerhinde izah olunan sebeplere göre 6831 sayılı Kanunun geçici 1 inci maddesinin iptali reyindeyim.” ve Salim Başol'un “Mahkememizin 26.12.1962 tarih ve 211/121 sayılı kararındaki muhalefet şerhinde gösterdiğim sebeplerle kararın gerekçesine muhalifim.” ve İhsan Keçecioglu ile Celalettin Kuralmen'in birlikte kaleme aldıkları “Mahkememizin 26.12.1962 gün ve Esas 1962/211, karar 1962/121 sayılı kararındaki muhalefet şerhinde gösterdiğimiz sebeplerle 6831 sayılı kanunun geçici 1 inci maddesinin Anayasaya aykırı olduğu sonucuna vardığımızdan sözü geçen maddenin iptali reyindeyiz.” şeklindeki muhalefet şerhleri sadece açık atıf vermekte, ayrıca bir gerekçelendirme sunmamaktadır. AYM, E.1962/224, K.1962/123, 26/12/1962.

maddesinde öngörülen bağlayıcılık, yalnızca iptal kararlarıyla sınırlı değildir; Anayasaya uygunluk gerekçesiyle verilen ret kararları da yasama, yürütme ve yargı organlarını bağlar. Bu nedenle bir kanun hükmünün belirli bir Anayasa kuralına aykırı olmadığı daha önce kesin biçimde tespit edilmişse, aynı hükmün aynı Anayasa kuralı yönünden yeniden denetlenmesi mümkün olmamalıdır. Aksi hâlde ret kararlarının hukuki etkisi zayıflar ve Anayasa Mahkemesi kararlarının bağlayıcılığı ilkesi işlevsizleşir. Bu çerçevede Gürün, 6831 sayılı Orman Kanunu'nun geçici 1. maddesinin Anayasanın 132. maddesine aykırı olmadığına ilişkin önceki karar karşısında, yeni başvuruda yalnızca Anayasanın 8. maddesine dayanan iddianın incelenmesi; 132. madde yönünden ise "yeniden karar verilmesine yer olmadığı" sonucuna ulaşılması gerektiğini savunmaktadır.⁶⁵

Görüldüğü üzere, aynı tarihte karara bağlanan dört norm denetimi dosyası arasında bağlantının bulunduğu söylenebilir. Bu bağlantı iki farklı ölçüt üzerinden kurulabilir. İlk olarak, başvuruların tamamı aynı kanun hükmünün, aynı veya benzer anayasal gerekçelerle denetlenmesine ilişkin olduğundan, bu davaların aynı hukuki sebepten doğduğu ileri sürülebilir. İkinci olarak, aynı norm hakkında bir dosyada verilecek kararın diğer dosyaların sonucunu etkileyebilecek nitelikte olması sebebiyle, davalar arasında hükmün diğer davayı etkilemesi anlamında da bağlantı bulunduğu kabul edilebilir. Bu nedenle Anayasa Mahkemesi, söz konusu norm denetimi başvurularını

⁶⁵ Muhittin Gürün'ün AYM, E.1962/223, K.1962/122, 26/12/1962 numaralı karara Hakkı Ketenoglu ile birlikte yazdığı muhalefet şerhi. Bu muhalefet şerhi 2 madde halinde yazılmıştır. 1. maddenin altında yukarıda izah edilen hususlar tartışılmıştır. 2. maddede ise "Mahkememizin, 6 Mart 1963 tarihli ve 11348 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmış bulunan 26/12/1962 tarihli ve 1962/211-1962/121 sayılı kararında yazılı muhalefet şerhimde belirttiğim sebeplere dayanarak, Anayasa'ya aykırılık bulunmadığı yolundaki sonucuna katıldığım bu kararın gerekçesine de muhalifim." denilerek K. 1962/121 kararına sunulan farklı gerekçeye atıfta bulunulmuştur. Muhalefet şerhinin en sonunda "2 nci maddede beraberim." ifadesi bulunmaktadır. Bu ifade Hakkı Ketenoglu'na aittir. Dolayısıyla her ne kadar bu muhalefet şerhi ortak kaleme alınan bir şerh olsa da şerhin ilk kısmındaki görüşler sadece Muhittin Gürün'e aittir.

pekâlâ birleştirebilirdi. Böyle bir durumda Mahkeme, birleştirme gerekçesini “aynı normun denetlenmesi”, “aynı anayasal sorunun incelenmesi”, “kararlar arasında çelişki doğmasının önlenmesi”, “içtihat tutarlılığının korunması” ve “usul ekonomisinin sağlanması” gibi kavramlar üzerinden inşa edebilirdi. Özellikle Muhittin Gürün’ün muhalefet şerhinde vurguladığı Anayasa Mahkemesi kararlarının bağlayıcılığı, kesinliği ve hukuki istikrar ilkeleri dikkate alındığında, aynı norm hakkında tekrarlanan başvuruların ayrı ayrı esastan incelenmesi yerine, bağlantı mekanizması işletilerek birlikte ele alınması daha isabetli bir usuli çözüm olarak değerlendirilebilirdi.

Nitekim Gürün’ün mahkeme kararlarının bağlayıcılığı, kesinliği ve içtihat istikrarı üzerinden geliştirdiği itirazlar, yalnızca aynı konuda yeniden esas incelemesi yapılmasına karşı ileri sürülen bir karşı oy gerekçesi olarak değil, aynı zamanda davaların birleştirilmesini destekleyen bir argüman olarak da okunabilir. Zira davaların birleştirilmesi kurumunun temel işlevlerinden biri, usul ekonomisini sağlamak; diğeri ise aynı veya benzer nitelikteki uyuşmazlıklarda çelişkili kararların ortaya çıkmasını önlemektir. Aralarında bağlantı bulunan davaların ayrı ayrı yürütülmesi, yargılamanın gereksiz yere tekrarlanmasına, usuli işlemlerin çoğalmasına ve karar süreçlerinin uzamasına yol açabileceği gibi, aynı anayasal mesele hakkında farklı sonuçlara ulaşılması ihtimalini de beraberinde getirebilir. Bu ihtimal, özellikle norm denetimi gibi anayasa yargısı süreçlerinde hukuki güvenlik ve öngörülebilirlik bakımından daha ciddi sonuçlar doğurur. Dolayısıyla aynı kanun hükmüne yönelen ve benzer anayasal itirazlar içeren başvuruların birlikte ele alınması, hem yargısal kaynakların daha verimli kullanılmasını hem de Anayasa Mahkemesi içtihadının tutarlı biçimde gelişmesini sağlayabilirdi.

Bu bağlamda, usul ekonomisi birleştirme kurumunun önemli amaçlarından biri olmakla birlikte, norm denetimi bakımından çelişkili kararların önlenmesi ve anayasal içtihat istikrarının korunması en az onun kadar belirleyici bir işleve sahiptir. Çünkü Anayasa Mahkemesinin aynı kanun hükmü hakkında kısa aralıklarla veya aynı gün içinde farklı dosyalarda karar vermesi, özellikle her dosyada yeniden esas incelemesine girilmesi hâlinde, önceki kararın bağlayıcılığı ve

Mahkemenin kendi içtihadıyla tutarlılığı sorunlarını gündeme getirebilir. Bu nedenle, aynı normun aynı veya benzer anayasal gerekçelerle denetlendiği davalarda birleştirme, yalnızca pratik bir yargılama kolaylığı değil; aynı zamanda anayasa yargısının kurumsal tutarlılığını, hukuki güvenliği ve kararların öngörülebilirliğini güçlendiren bir araç olarak değerlendirilmelidir.

Bu kararlardan yaklaşık 1 ay sonra Anayasa Mahkemesi aynı gün verdiği üç kararda yine 6831 sayılı Kanunun geçici 1. maddesinin anayasallığı konusunu incelemiştir.⁶⁶ Her üç kararda ilgili kanun maddesinin anayasaya aykırılık iddiaları K. 1962/121 sayılı karara dayanılarak reddedilmiştir.⁶⁷ Bu kararlara muhalefet şerhi yazan Muhittin Gürün, başvuruların yalnızca yerel mahkemelerce yeni ileri sürülen iddialar yönünden yapılması gerektiğini, 132. madde bakımından yeniden esasa girerek karar verilmesinin yanlış olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte davaların birleştirilmesi yönünde de hiçbir üyeden öneri gelmemiştir.

Görüldüğü üzere Anayasa Mahkemesi, bir ay gibi kısa bir süre içinde aynı hukuki sebepten kaynaklanan ve aynı anayasal soruna ilişkin birden fazla norm denetimi başvurusu hakkında ayrı ayrı karar vermiştir. Üstelik bu dosyaların esas numaralarının, 26/12/1962 tarihinde

⁶⁶ AYM, E.1962/266, K.1963/18, 28/01/1963; AYM, E.1962/275, K.1963/19, 28/01/1963; AYM, E.1962/276, K.1963/20, 28/01/1963.

⁶⁷ AYM'nin K. 1963/18 kararında Bozkurt Asliye Hukuk Mahkemesi, maddenin Anayasa'nın 31 ve 132. maddelerine aykırı olduğunu ileri sürerek iptalini istemiş; ancak AYM söz konusu madde hakkında daha önce yapılan benzer bir itirazı K. 1962/122 sayılı kararında 132. madde yönünden reddetmiş olmasına rağmen yeniden inceleme yapmış, önceki kararı değiştirmeyi gerektiren yeni bir durum bulunmadığını belirterek maddenin ne Anayasa'nın 31. ne de 132. maddesine aykırı olmadığı sonucuna varmıştır. K. 1963/19 ve K. 1963/20 sayılı kararlar dosya numaraları gibi hususlar dışında birebir aynıdır. İtiraz yoluna başvuran da Antalya Asliye Hukuk Mahkemesidir, iptal istemleri de Anayasanın 36, 37 ve 132. maddelerine aykırılıktır. AYM, K. 1962/122 sayılı kararına atıfta bulunarak önceki değerlendirmeyi değiştirecek yeni bir durum bulunmadığını belirtmiş, geçici 1. maddenin Anayasanın 36, 37 ve 132. maddelerine aykırı olmadığı sonucuna varmıştır.

karara bağlanan dört dosyanın esas numaralarına yakın olması, Mahkeme önünde aynı dönemde ve aynı hukuki meseleye ilişkin toplam yedi başvurunun bulunduğunu göstermektedir. Buna rağmen Anayasa Mahkemesi, bu yedi dosyayı birlikte ele almayı veya birleştirmeyi tercih etmemiş; başvurulardan dördü hakkında 26/12/1962 tarihinde, diğer üçü hakkında ise 28/01/1963 tarihinde ayrı ayrı karar vermiştir. Daha da önemlisi, bu yedi kararın altısında esasa ilişkin müstakil bir gerekçelendirme yapılmamış; Mahkeme, ilk karar olan E.1962/211, K.1962/121 sayılı karara atıf yapmakla yetinmiştir. Bu durum, dosyalar arasında hem aynı hukuki sebebe dayalı bir bağlantı bulunduğunu hem de ilk dosyada verilen kararın diğer başvuruların sonucunu fiilen belirlediğini göstermektedir.

Bu uygulama yerine, söz konusu yedi norm denetimi başvurusunun yukarıda açıklandığı üzere bağlantı nedeniyle birleştirilmesi daha isabetli olurdu. Bunun yanında birleştirme, Anayasa Mahkemesi kararlarının tutarlılığı ve içtihat istikrarı bakımından da daha sağlıklı bir usuli araç olurdu. Aynı kanun hükmüne ilişkin başvuruların ayrı ayrı görülmesi, özellikle Mahkemenin üye yapısının veya üyelerin kanaatlerinin değişmesi hâlinde, kısa aralıklarla farklı sonuçlara ulaşılması riskini beraberinde getirebilir. Oysa bağlantılı dosyaların birlikte ele alınması, aynı anayasal sorun hakkında yeknesak, tutarlı ve bağlayıcılığı daha güçlü bir karar verilmesini sağlar. Bu yönüyle birleştirme, yalnızca yargılamayı kolaylaştıran teknik bir işlem değil, norm denetimi bakımından hukuki güvenliği, öngörülebilirliği ve Anayasa Mahkemesi içtihadının kurumsal istikrarını güçlendiren bir araç olarak değerlendirilmelidir.

Örneğin 28/01/1963 tarihinde verilen üç kararda, 26/12/1962 tarihinde verilen dört kararda yer almayan iki üyenin bulunduğu görülmektedir. İlk dört kararda üyelerden Rifat Göksu ve Ekrem Korkut'un imzası yer almakta iken, sonraki üç kararda bu üyelerin imzası bulunmamaktadır. Buna karşılık, 28/01/1963 tarihli kararlarda Sünuhi Arsan ve Şemsettin Akçaoğlu'nun imzaları yer almaktadır. Nitekim Şemsettin Akçaoğlu, bu üç kararın tamamına aynı içerikte muhalefet şerhi yazmıştır. Akçaoğlu'nun muhalefet şerhlerinde dikkat çekici olan husus, itiraz konusu kararın kendi gerekçesini değil,

26/12/1962 tarihli ve E.1962/211, K.1962/121 sayılı kararın gerekçesini esas alarak değerlendirme yapmasıdır.⁶⁸ Bu durumun nedeni, 28/01/1963 tarihli kararların müstakil bir gerekçelendirme içermemesidir. Söz konusu kararların hukuki inceleme kısmı oldukça kısadır. Kararın esas gerekçesi ise, daha önce Çine Gezici Arazi Kadastrosu Mahkemesi tarafından yapılan itiraz üzerine Anayasa Mahkemesinin 26/12/1962 tarihli ve E.1962/211, K.1962/121 sayılı kararıyla 6831 sayılı Orman Kanunu'nun geçici 1. maddesinin Anayasanın 132. maddesine aykırı olmadığına karar verildiğinin hatırlatılması ve eldeki dosyada bu sonuçtan ayrılmayı gerektiren yeni bir hâl veya şart bulunmadığının belirtilmesinden ibarettir.

Bu karar yazım tekniği, muhalefet şerhlerinin kaleme alınması bakımından da sorunlu bir görünüm ortaya çıkarmaktadır. Nitekim Şemsettin Akçaoğlu, muhalefet ettiği kararın gerekçesini eleştirebilmek için zorunlu olarak K.1962/121 sayılı karara atıf yapmak durumunda kalmıştır; çünkü muhalefet şerhinin yöneldiği asıl gerekçe, şeklen muhalefet edilen 28/01/1963 tarihli kararın içinde değil, daha önce verilen kararda yer almaktadır. Bu nedenle Akçaoğlu, muhalefet şerhinde ilk önce daha önceki kararda geliştirilen gerekçeyi aktarmış ve itirazlarını bu gerekçe üzerinden kurmuştur. Bu durum, yalnızca kararların içerik bakımından birbirine bağımlı hâle geldiğini değil, aynı zamanda okuyucunun sonraki kararın gerçek gerekçesini anlayabilmesi için mutlaka önceki kararı da incelemek zorunda kaldığını göstermektedir.

Bu yönüyle söz konusu uygulama, karar yazım tekniği bakımından da sakıncalıdır. Zira K.1963/18 sayılı kararın gerekçesini anlamak isteyen bir okuyucu, karar metniyle yetinmemektedir. Oysa aynı normun aynı veya benzer anayasal gerekçelerle denetlendiği bu davalar birleştirilmiş olsaydı, Mahkeme anayasal sorunu tek bir karar

⁶⁸ "Yukarıda numaraları yazılı kararda 6.3.1963 tarihli ve 11348 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 26.12.1962 tarihli ve E.1962/211E. K.1962/121 sayılı kararın gerekçesine dayanılmaktadır. ...Bu gerekçeye ve karara aşağıda yazılı sebeplerden dolayı muhalifim:..." Şemsettin Akçaoğlu'nun muhalefet şerhi: AYM, E.1962/266, K.1963/18, 28/01/1963; AYM, E.1962/275, K.1963/19, 28/01/1963; AYM, E.1962/276, K.1963/20, 28/01/1963.

içinde bütünlüklü biçimde tartışabilir; çoğunluk gerekçesi ile karşı oylar aynı karar metni içinde daha sistematik ve anlaşılır şekilde yer alabilirdi. Böylece hem kararların gerekçelendirilmesi daha şeffaf hâle gelir hem de sonraki kararların yalnızca önceki karara atıf yapan kısa metinler şeklinde kalmasının önüne geçilebilirdi.

Ayrıca bu örnek, aynı hukuki meseleye ilişkin davaların ayrı ayrı karara bağlanmasının içtihat istikrarı bakımından doğurabileceği riskleri de göstermektedir. Somut olayda Mahkeme önceki sonucundan ayrılmamış ve sonraki başvurularda da aynı yönde karar vermiştir. Ancak üye kompozisyonunun değiştiği dikkate alındığında, daha belirgin veya daha geniş kapsamlı bir değişiklik hâlinde Mahkemenin aynı kanun hükmünü bu defa Anayasaya aykırı bulması ihtimal dâhilinde olabilirdi. Bu ihtimal, Gürün'ün karşı oyunda vurgulanan hukuki istikrar, kararların bağlayıcılığı ve Anayasa Mahkemesi içtihadının öngörülebilirliği bakımından önemli bir soruna işaret etmektedir. Dolayısıyla aynı normun aynı anayasal gerekçelerle denetlendiği bu tür davalarda birleştirme kararı verilmesi, yalnızca usul ekonomisi açısından değil, kararların gerekçelendirme bütünlüğü, içtihat tutarlılığı ve hukuki güvenlik bakımından da daha isabetli bir yöntem olurdu.

Anayasa Mahkemesinin birbiriyle bağlantılı davalar için devam eden uygulamasında da birleştirme kararı verilmemiştir. Örneğin Anayasa Mahkemesi 8/4/1963 tarihinde, Anayasa Nizamını, Millî Güvenlik ve Huzuru Bozan Bazı Fiiller Hakkındaki 5/3/1962 günlü ve 38 sayılı Kanununun 1. maddesinin (A) bendinin, 1. maddesinin (B) bendinin ve 4. maddesinin Anayasaya aykırılığı iddiasına ilişkin beş farklı karar vermiştir.⁶⁹ Bu davalar arasında bağlantı olduğu kabul edilebilirdi.⁷⁰

⁶⁹ M. 1/A hükmü için: AYM, E.1963/17, K.1963/84, 08/04/1963
M. 1/B hükmü için: AYM, E.1963/16, K.1963/83, 08/04/1963; AYM, E.1963/18, K.1963/85, 08/04/1963; AYM, E.1963/19, K.1963/86, 08/04/1963
M. 4 hükmü için: AYM, E.1963/25, K.1963/87, 08/04/1963

⁷⁰ İtiraz yoluyla gelen dosyaların dördü Ankara Birinci Ağır Ceza Mahkemesinden, biri ise Adana İkinci Asliye Ceza Toplu Basın Mahkemesinden Anayasa Mahkemesine intikal etmiştir. Üç karar aynı hükme ilişkindir; diğer iki karardan biri aynı maddenin benzer amaca

Bununla birlikte Anayasa Mahkemesi bu davaların ayrı ayrı incelenmesi ve ayrı kararlarla hükme bağlanması metodunu benimsemiştir.⁷¹ İşin esastan incelenmesine geçildikten sonra reddedilen K.1963/85 ve K.1963/86 kararları için Muhittin Gürün muhalefet şerhi yazmıştır.⁷²

yönelik bendine, diğeri ise 27 Mayıs 1960 Devrimi'nin meşruiyetini ve sonuçlarını eleştirmeyi veya Demokrat Parti'yi olumlu göstermeyi cezalandıran başka bir maddeye yönelmiştir. Tüm hükümler, 27 Mayıs 1960 Devrimi düzenini korumayı amaçlayan aynı hukuki çerçevenin parçasıdır. Verilen beş kararda hükümlerin anayasaya uygunluk denetimleri, 1961 Anayasasının 20. Maddesinde düzenlenen düşünce ve kanaat hürriyeti ile 22. Maddesinde düzenlenen basın hürriyeti kapsamında gerçekleştirilmiş, hükümlerle getirilen sınırlamaların Anayasa'nın izin verdiği sınırlar içinde mi yoksa bu hürriyetlerin özüne dokunacak şekilde mi kısıtladığını incelemiştir.

⁷¹ K.1962/121, 122, 123 ve 124 kararlarına benzer şekilde bu kararda da Mahkeme 38 sayılı Kanunun 1. maddesinin (B) bendinin anayasaya aykırılığı iddiasını detaylı olarak yalnızca E.1963/16, K.1963/83, 08/04/1963 kararında incelemiştir. Diğer K.1963/85 ve K.1963/86 kararlarında Mahkeme "Ankara Birinci Ağır Ceza Mahkemesince ciddi olduğu kanısına varılan sanıklar müdafininin 5.3.1962 günlü ve 38 sayılı kanunun 1. maddesinin (B) bendi hükmünün Anayasaya aykırı olduğu hakkındaki iddiaları, bu anılan mahkemenin 1962/182 esas sayısında kayıtlı davada ileri sürülen iddiaların aynı olup, bu iddialara dayanan itiraz, Mahkememizin 8.4.1963 günlü ve 1963/83 sayılı kararında açıklanan gerekçeler ile reddedilmiş ve bu işte başkaca bir iddia da ileri sürülmemiş olduğundan işbu itirazın dahi 1963/83 sayılı kararımızda yazılı gerekçelerle reddi gerektir." ifadelerini kullanarak işi esastan reddetmiştir. Benzer şekilde kararlara muhalif olan üyeler yalnızca "8.4.1963 gün ve 16 esas ve 83 karar sayılı karara ait muhalefet şerhinde açıkladığımız sebeplerden dolayı kararın usule ait kısmına muhalifiz." ifadelerini kullanarak muhalefet şerhi yazmışlardır. Rifat Göksoy, Lûtfi Akadlı, İbrahim Senil, Ahmet Akar, Muhittin Gürün ve Ekrem Tüzemen'in muhalefet şerhleri. AYM, E.1963/18, K.1963/85, 08/04/1963, AYM, E.1963/19, K.1963/86, 08/04/1963.

⁷² Gürün muhalefet şerhinde özetle, Anayasa Mahkemesinin 38 sayılı Kanunun 1. maddesinin (B) bendinin Anayasaya aykırı olmadığına ilişkin değerlendirmeyi aynı mahkemenin daha önceki bir itirazı üzerine E.1963/16, K.1963/83 kararları yaptığını; bu nedenle, aynı hükmün aynı Anayasa maddelerine aykırılığı iddiasıyla yapılan yeni başvuruda yeniden esas

K.1963/84 sayılı karar, K.1963/83 sayılı kararlarla neredeyse aynı argümantasyona sahiptir ve her iki kararda da iptali istenen hükümlerin Anayasa'nın dayandığı millî dayanışma ve kamu düzeni gibi temel ilkeleri zedeleme potansiyeli taşıdığı gerekçesiyle iptal edilmemesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Bu kararlar arasında kurulabilecek bağlantı, öncelikle aynı veya benzer hukuki sebepten doğma ölçütüne dayandırılabilir. Zira beş başvurunun tamamı, 5/3/1962 tarihli ve 38 sayılı Kanunun aynı anayasal-siyasal amacı taşıyan hükümlerinin Anayasaya uygunluğunun denetlenmesine ilişkindir. Her ne kadar itiraz konusu hükümler tamamen aynı olmasa da, bunların tamamı 27 Mayıs 1960 sonrasında kurulan anayasal düzeni, millî güvenliği ve kamu düzenini koruma amacına yönelik aynı normatif çerçevenin parçalarıdır. Ayrıca Anayasa Mahkemesi, bu hükümlerin denetimini esas itibarıyla 1961 Anayasası'nın düşünce ve kanaat hürriyeti ile basın hürriyetine ilişkin hükümleri çerçevesinde yapmıştır. Bu nedenle başvurular, aynı kanuni düzenleme alanına, aynı anayasal sorun alanına ve benzer sınırlama-denetim ölçütlerine dayandığından, aralarında en azından "benzer hukuki sebep" düzeyinde güçlü bir bağlantı bulunduğu söylenebilir.

Bunun yanında özellikle 38 sayılı Kanunun 1. maddesinin B bendine ilişkin üç başvuru bakımından bağlantı daha da belirgindir. Bu dosyalarda aynı hüküm, aynı anayasal gerekçelerle denetlenmiştir. Mahkeme de K.1963/85 ve K.1963/86 sayılı kararlarında bağımsız bir gerekçelendirme yapmak yerine K.1963/83 sayılı karara atıfla sonuca ulaşmıştır. Bu durum, bir dosyada verilen kararın diğer dosyaların sonucunu fiilen etkilediğini göstermektedir. Dolayısıyla bu kararlar bakımından bağlantı, yalnızca aynı veya benzer hukuki sebepten doğma ile sınırlı değildir. Aynı zamanda "biri hakkında verilecek hükmün diğerini etkileyecek nitelikte olması" ölçütüyle de açıklanabilir.

incelemesi yapılmasına gerek olmadığını; yalnızca önceki durum açıklanarak "yeni bir karar verilmesine yer olmadığına" karar verilmesi gerektiğini; bu yüzden karara ayrıca bu yönden muhalif kaldığını ifade etmiştir. Ayrıca yukarıda aktardığımız AYM, E.1962/223, K.1962/122, 26/12/1962 kararında yazdığı muhalefet şerhine atıfta bulunmaktadır.

Bu durum, aslında 1/A ve 1/B maddeleri üzerinden yapılacak incelemeler bakımından davaların birleştirilmesine karar verilebileceğini düşündürse de Mahkemenin böyle bir yaklaşımı olmadığı görülmektedir. Gürün de K.1963/84 sayılı karardaki ortak muhalefet şerhinde davaların birleştirilmesi ihtimaline hiçbir şekilde değinmemektedir. Fakat aynı konuda işin esasına tekrar girilerek yeniden hüküm verilmesi K. 1963/85 ve K. 1963/86 numaralı kararlarda söz konusu olduğunda bu hususa katılmayarak şerh yazmıştır.⁷³ Dolayısıyla Anayasa Mahkemesinin ilk dönem yargılamalarında Muhittin Gürün dâhil hiçbir Anayasa Mahkemesi üyesinin davaların birleştirilmesi yönünde bir düşüncesinin bulunmadığı söylenebilir.⁷⁴

ii) Bağlantılı Davalarda "Yeniden Karar Verilmesine Yer Olmadığı" Kararı Verilmesi Sorunu

Burada incelenen yeniden karar verilmesine yer olmadığı kararları, Anayasa Mahkemesi yargılamasında karar verilmesine yer

⁷³ Benzer tespitler K.1963/87 sayılı kararda gerçekleştirilebilir. 38 numaralı kanunun 4. maddesinin anayasaya uygunluğunun incelendiği bu kararda da benzer argümantasyonlar gerçekleştirilmiştir, muhalif üyeler muhalefet şerhlerinde K.1963/83 sayılı karara atıfta bulunmakla yetinmişlerdir.

⁷⁴ Benzer şekilde Anayasa Mahkemesinin aralarında bağlantı bulunan fakat birleştirmedeği dosyalar bulunmaktadır. Örneğin: AYM, E.1966/32, K.1967/13, 25/05/1967 ve AYM, E.1967/3, K.1967/14, 25/05/1967 numaralı kararlar. Her iki kararda Daday Sulh Ceza Mahkemesi, Orman Kanunu m. 91/1'deki "... Bu suretle verilecek para cezası 10 liradan aşağı olamaz." hükmünün Anayasanın eşitlik ilkesine aykırı olduğu iddiasıyla itiraz yoluna başvurmuştur. K. 1967/13 sayılı kararda Anayasa Mahkemesi, Orman Kanunu'ndaki 10 liralık alt sınırın kanun koyucunun takdir yetkisi içinde olduğunu ve cezanın bireyselleştirilmesi ilkesine aykırılık oluşturmadığını, düzenleme herkes için aynı şekilde uygulandığından eşitlik ilkesine aykırı bir durum bulunmadığını belirterek ret kararı vermiştir. K. 1967/14 sayılı kararda AYM, aynı hükmü bir önceki dosyada zaten incelediğini açıkça belirttikten sonra tekrar ret kararı vermiştir. Kararda Şeref Hocaoglu ve Muhittin Gürün iptali istenilen hükmün daha önce incelenerek reddedilmiş olmasının, aynı konuya ilişkin başka bir itirazın tekrar incelenmesine ve karara bağlanmasına engel olmayacağına ilişkin çoğunluk görüşüne katılmamıştır.

olmadığı kurumunun genel teorisini ortaya koymak amacıyla değil, bağlantılı davalarda birleştirilmemesinin doğurduğu usulî sonuçları göstermek amacıyla ele alınmaktadır. Zira Mahkemenin özellikle kuruluş yıllarında, aynı normu veya aynı hukuki sorunu konu alan birden fazla davayı birleştirmek yerine, bunlardan birinde iptal kararı verip diğerlerinde aynı iptal kararına dayanarak “yeniden karar verilmesine yer olmadığı” sonucuna ulaştığı görülmektedir. Bu yönüyle söz konusu kararlar, birleştirme kurumunun yokluğunda veya işletilmediği durumlarda başvurulacak ikincil bir karar tekniği olarak önem taşımaktadır.

Yukarıda incelenen örneklerde, Anayasa Mahkemesinin aralarında bağlantı bulunan bazı davalarda birleştirme kararı vermediği; bunun yerine her bir dava bakımından ayrı ayrı esas incelemesi yaparak karar verdiği görülmüştür. Muhittin Gürün de bu yaklaşımı sert biçimde eleştirmiş ve aynı anayasal mesele hakkında yeniden esasa girilerek karar verilmesi yerine, “yeniden karar verilmesine yer olmadığı” sonucuna ulaşılması gerektiğini belirtmiştir. Dikkatle belirtmek gerekir ki bu kararların tamamı, aslında aralarında bağlantı bulunan davalara ilişkindir. Dolayısıyla Mahkemenin bu dosyalar bakımından birleştirme kararı vermesi mümkündür. Fakat Anayasa Mahkemesinin nedense davaların birleştirilmesini bir opsiyon olarak hiç düşünmemiş olması daha farklı problemlere yol açmıştır.

Nitekim AYM, 1963 yılında yine hepsini aynı tarihte vermiş olduğu üç kararında birleştirme yoluna gidebilirdi.⁷⁵ Bununla birlikte Mahkeme, bu davaları birleştirmemiş; her birini ayrı esas numarası üzerinden incelemiştir. Ancak K.1963/113 sayılı kararda, iptali istenen 66. ve 93. maddelerin aynı gün verilen K.1963/111 ve K.1963/112 sayılı kararlarla iptal edilmiş olması nedeniyle, bu maddeler yönünden “yeniden karar verilmesine yer olmadığına” hükmetmiştir. Anayasa Mahkemesi, bu tarihten sonra aralarında bağlantı bulunan ancak birleştirme kararı vermediği davalarda, daha önce aynı konuda verilmiş

⁷⁵ AYM, E.1963/50, K.1963/111, 15/05/1963; AYM, E.1963/125, K.1963/112, 15/05/1963 ve AYM, E.1963/169, K.1963/113, 15/05/1963. Davaların konusu 22.04.1962 tarihli ve 45 sayılı "Yüksek Hâkimler Kurulu Kanunu"nun çeşitli maddelerinin iptali (örneğin 66. ve 93. maddeler) istemidir.

kararlara atıfta bulunarak “yeniden karar verilmesine yer olmadığı” kararları vermeye başlamıştır. Mahkeme daha önce de yeniden karar verilmesine yer olmadığı kararları vermiştir.⁷⁶ Ancak bu davalar Mahkemenin daha önce esasa girerek iptal kararı verdiği dosyalarla aynı nitelikte değildir.⁷⁷

Anayasa Mahkemesinin, aralarında bağlantı bulunan davalarda birleştirme kararı vermek yerine “karar verilmesine yer olmadığı” sonucuna ulaşmasının bazı sakıncaları bulunmaktadır. Öncelikle belirtmek gerekir ki ne 44 sayılı Kanunda ne de bu Kanuna dayanılarak çıkarılan Anayasa Mahkemesi İçtüzüğünde “karar verilmesine yer olmadığı” şeklinde ayrı bir karar türü açıkça düzenlenmiştir. Bununla birlikte, yukarıda açıklandığı üzere, İçtüzük m. 1/2 hükmü uyarınca genel hukuk kurallarının uygulanabileceği kabul edildiğinde, konuya en yakın düzenlemenin 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 425. maddesi olduğu söylenebilir.⁷⁸ Bu bakımdan, Anayasa Mahkemesinin hem davaların birleştirilmesi hem de karar verilmesine yer olmadığı kararları yönünden yetkisinin hukuki temeli benzer bir tartışmaya kapı açacaktır.

⁷⁶ Örneğin AYM, E.1962/183, K.1962/40, 18/9/1962 kararında Mahkeme, aynı kişi tarafından aynı kanuna karşı yapılan önceki başvuruyu zaten inceleyip dava açma yetkisi yokluğu nedeniyle reddettiği için yeniden karar verilmesine yer olmadığına karar vermiştir. Daha sonra AYM, E.1962/271, K.1962/112, 12/12/1962 kararında Mahkeme, aynı kişinin daha önce de aynı konuda başvuru yaptığını, bu ilk başvuruyu E.1962/30 sayılı dosyada incelediğini ve başvuruyu görev yönünden reddettiğini belirterek yeniden karar verilmesine yer olmadığına karar vermiştir.

⁷⁷ Karar verilmesine yer olmadığı kararları, temel olarak, başvuru konusu normun önceden iptal edilmesi, sonradan ilga edilmesi veya değiştirilmesi, işlemin norm niteliği taşınamaması ve işlemin çok ağır hukuka aykırılıklar barındırması nedeniyle “yok hükmünde” sayılması olmak üzere dört ana başlıkta sınıflandırılabilir. Ender Türk, “Türk Anayasa Yargısında Sözü Bittiği Yer: Karar Verilmesine Yer Olmadığı (KVYO) Kararı”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2024, 175, s. 87-130. s. 96-111.

⁷⁸ HUMK m. 425: “İki taraftan birinin vefatı, davanın terki gibi bir sebeple hükme iktiran etmiyen davalara mütaallik masarifi muhakeme tahkikat hakimi tarafından takdir ve hükmolunur.”

Bununla birlikte, Mahkemenin aynı anda önünde derdest olan ve aralarında bağlantı bulunan davalarda, dosyalardan biri hakkında esas incelemesi yapıp diğerlerinde az önce verdiği karara atıfla “yeniden karar verilmesine yer olmadığı” sonucuna ulaşmayı neden tercih ettiği tam olarak anlaşılammaktadır. Zira bu tür kararlar, kuralın yürürlükten kalkmış olması ve bu nedenle davanın konusuz kalması nedeniyle verilmemektedir. Çünkü kuralın yürürlükten kalkabilmesi için bu kararın Resmî Gazetede yayınlanması gerekmektedir. Bu durumda ise Anayasa Mahkemesi daha az önce iptal kararı vermiş olduğu karardan ötürü diğer kararlarda karar verilmesine yer olmadığı kararı vermektedir. Bir başka deyişle Mahkeme, henüz Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmemiş bir iptal kararına dayanarak, aynı kurala yönelik diğer başvurularda karar verilmesine yer olmadığı sonucuna ulaşmaktadır.⁷⁹

Bu noktada asıl sorun, Mahkemenin aynı gün ve aynı anda incelediği bağlantılı dosyalar bakımından neden birleştirme yoluna gitmediğidir. Elbette aynı kural hakkında iptal kararından çok daha sonra Mahkemeye yeni başvurular yapılmışsa, bu sonraki başvurular bakımından “karar verilmesine yer olmadığı” kararı verilmesi anlaşılabilir. Bununla birlikte AYM'nin uygulamasına bakıldığında, Mahkemenin vermiş olduğu iptal kararı gerekçesiyle yeniden karar verilmesine yer olmadığı kararı verme sıklığı oldukça yüksektir.⁸⁰ Fakat bu kararların ekseriyeti ya 1- Mahkemenin atıfta bulunduğu iptal kararıyla aynı gün verilmiş kararlar ya da 2- Mahkemenin atıfta bulunduğu iptal kararıyla aynı gün verilmemiş fakat kararların verildiği tarih dikkate alınırsa Mahkeme önünde aynı anda derdest olan davalardan oluşmaktadır. Dolayısıyla bu kararların çoğu aslında aralarında bağlantı olup fakat birleştirme kararı verilmemiş dosyalardır. Aşağıda bir olay analizinden problemin vahametini ortaya koymaya çalışalım.

⁷⁹ Türk, s. 96-98.

⁸⁰ Türk, s. 113-115.

iii) 1803 Sayılı Af Kanunu Vaka Analizi: Birleştirmemenin Sistematik Problemi Üzerine Bir Örnek

Çarpıcı bir örnek olması açısından 15.5.1974 günlü, 1803 sayılı Cumhuriyetin 50. Yılı Nedeniyle Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkında Kanuna ilişkin Anayasa Mahkemesi kararları üzerinden, bir inceleme gerçekleştirilecektir. 15.5.1974 günlü, 1803 sayılı Cumhuriyetin 50. Yılı Nedeniyle Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkında Kanunun teklifi Millet Meclisinden 24 madde olarak çıkmış, Cumhuriyet Senatosu bu maddelerin önemli bir bölümünü değiştirerek kabul etmiş ve Millet Meclisi Senato değişikliklerini benimsemediği için 7.5.1974'te Karma Komisyon kurulmuştur. Böylece 1961 Anayasanın 92. maddesinin beşinci fıkrası işlemeye başlamıştır.⁸¹ 1961 Anayasasının m. 92/5 hükmü, Millet Meclisine Karma Komisyon, Cumhuriyet Senatosu veya daha önce kendisince hazırlanmış olan üç metinden birini "olduğu gibi" kabul etme yükümlülüğü getirmektedir. Buna karşın Millet Meclisi, 14.5.1974 ve 15.5.1974 günlü oturumlarında uyuşmazlık konusu maddeleri tek tek ayrı ayrı oylayarak kabul etmiştir. Anayasa Mahkemesinin detaylı şekilde ilk olarak E.1974/19, K.1974/31 sayılı kararında ayrıntılı biçimde gerekçelendirildiği üzere bu usul, 1961 Anayasası m. 92/5'teki "metin" deyiminin uyuşmazlık konusu maddelerin bütününe kapsadığı ve dolayısıyla maddelerin tek tek değil bir bütün olarak oylanması gerektiği yolundaki Anayasal düzenlemeye aykırıdır.⁸² Bu sakatlık, doğası gereği 1803 sayılı Kanunun Karma Komisyon süreciyle geçen bütün maddelerine sirayet etmektedir.

⁸¹ 1961 Anayasası m. 92/5: "Millet Meclisi, Cumhuriyet Senatosundan gelen metni benimsemezse, her iki Meclisin ilgili komisyonlarından seçilecek eşit sayıdaki üyelerden bir karma komisyon kurulur. Bu komisyonun hazırladığı metin Millet Meclisine sunulur. Millet Meclisi, karma komisyonca veya Cumhuriyet Senatosunca veya daha önce kendisince hazırlanmış olan metinlerden birini olduğu gibi kabul etmek zorundadır. Cumhuriyet Senatosunda üye tamsayısının salt çoğunluğu ile kabul edilmiş olan madde değişikliklerinde, Millet Meclisinin kendi ilk metnini benimsemesi için, üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyu gereklidir. Bu halde açık oya başvurulur."

⁸² AYM, E.1974/19, K.1974/31, 2/7/1974.

Anayasa Mahkemesi daha sonra E.1974/34, K.1974/50, 28/11/1974 ve E.1974/39, K.1974/51, 28/11/1974 kararlarında 1803 sayılı Kanunun 2. maddesini incelemiştir.⁸³

K.1974/50 sayılı kararda Anayasa Mahkemesi, K.1974/31 sayılı karardaki gerekçeleri tekrarlayarak 1803 sayılı Kanunun m. 2/A hükmünün 1961 Anayasası m. 92/5'e biçim yönünden aykırı olduğunu saptamıştır. Dava somut norm denetimi yoluyla Mahkemenin önüne geldiği için Mahkeme iptal hükmünü itiraz yolunun "uygulanacak kural"⁸⁴ sınırı gereği yalnız yerel mahkemenin elindeki davada

⁸³ AYM, E.1974/34, K.1974/50, 28/11/1974 ve AYM, E.1974/39, K.1974/51, 28/11/1974.

1803 sayılı Kanunun 2. Maddesi: " 7/2/1974 tarihine kadar işlenmiş : A) Türk Ceza Kanununun 127, 128, 129, 131, 132, 133 üncü maddelerinde, 135 inci maddesinin ikinci bendinde, 136, 137, 138, 139 uncu maddelerinde, 146 nci maddesinin üçüncü fıkrasında, 148 inci maddesinde, 149 uncu maddesinin üçüncü fıkrasında, 150, 152, 156, 157, 168, 171, 172 ve 384 üncü maddeleriyle Askerî Ceza Kanununun 55, 56 ve 59 uncu maddelerinde yazılı suçlardan dolayı 5 yıl veya daha az bir süre ile mahkûm olanların cezaları, fer'î ve mütemmim cezaları ile ceza mahkûmiyetlerinin sonuçlarını da kapsam üzere affedilmiştir.

Yukarıda yazılı suçlardan dolayı beş yıldan fazla süre ile mahkûm edilenlerin hürriyeti bağlayıcı cezalarının beş yılı ve para cezalarının tamamı affedilmiştir.

B) Türk Ceza Kanununun 202, 203, 205, 206, 207, 208, 209, 210 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 403 üncü maddeleriyle 404 üncü maddesinin 1 inci bendinde ve 406, 407, 414/1, 415, 416/2, - 3 491, 492, 493, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 503 ve 510 uncu maddeleriyle Askeri Ceza Kanununun 131. ve 132 nci maddelerinde gösterilen suçları işleyenler hakkında ilgili maddede öngörölen devlet zararı önceden ödenmek; tazminat hükümleri ise saklı kalmak şartı ile bu maddenin (A) bendi hükmü uygulanır."

⁸⁴ Abdurrahman Eren, *Anayasa Hukuku Dersleri Genel Esaslar – Türk Anayasa Hukuku*, 2. Bs., Seçkin Yayıncılık, 2020, Ankara s. 1055-1056. Davada uygulanacak kural ve sınırlama sorunu için: Kadir Özkaya, "Sınırlama Sorunu ve "Davada Uygulanacak Kural" Kavramıyla İlişkisi", Turhan, Mehmet/Tölen, Hikmet (Editörler), *Anayasa Yargısı İncelemeleri-1 Anayasa Mahkemesi Yayınları*, 2006 Ankara, s.291-328, s. 293 vd.

uygulanacak TCK m. 127 ve Askeri Ceza Kanunu m. 56'nın olayla ilgili hükümleri yönünden kurmuştur.

Benzer şekilde aynı gün ve aynı oturumda Anayasa Mahkemesi K. 1974/51 sayılı kararında, 1803 sayılı Kanunun m. 2/B hükmünün 1961 Anayasası m. 92/5'e biçim yönünden aykırı olduğunu saptamıştır. Dava somut norm denetimi yoluyla Mahkemenin önüne geldiği için Mahkeme iptal hükmünü, itiraz yolunun "uygulanacak kural" sınırı gereği yalnız yerel mahkemenin elindeki davada uygulanacak TCK m. 414/1 hükmü yönünden kurmuştur.

Mahkemenin normları biçim yönünden iptal edip, hüküm fıkrasını uygulanacak ceza kanunu maddesiyle sınırlı kurmasının bazı sonuçları olmuştur. İlk olarak, K.1974/50 ve K.1974/51 ile saptanan biçim sakatlığı 1803 sayılı Kanunun Karma Komisyon sürecinden geçen tüm maddelerinin ortak sakatlığı olmasına rağmen, Mahkeme bu sakatlığı tek bir hüküm fıkrasıyla kaldırma yoluna gitmemiş; her bir bende ilişkin iptali, somut davada uygulanan ayrı TCK maddesi yönünden kurmuştur. İkinci olarak, 1803 sayılı Kanunun m. 2/A ve 2/B bentlerine bakıldığında hükümlerin katalog madde niteliği taşıdığı görülmektedir. Hükümlerin onlarca farklı TCK ve Askeri Ceza Kanunu maddesini sayan yapısı, Anayasa Mahkemesinin kararlarının "uygulanacak kural"la sınırlı olmasıyla birleşince, aynı bentler her bir TCK maddesi yönünden ayrı ayrı iptale konu edilebilir hale gelmiştir. Bu yapısal nedenden ötürü 1803 sayılı Kanun hakkında çoğunluğu 1974-1976 yılları arasında verilmiş yüzlerce karar vardır.⁸⁵ Bu kararların yaklaşık yarısında "yeniden karar verilmesine yer olmadığı" kararı verilmiştir.

Aynı normun, ceza kanunlarının farklı maddeleri bakımından uygulanabilirliği çerçevesinde yapılan bu başvurularda Anayasa Mahkemesi, nedense davaların birleştirilmesi yöntemini benimsememiştir. Üstelik Mahkeme, aynı normun ilgili ceza kanununun aynı maddesiyle ilişkili olduğu ve aralarında açık bir bağlantı bulunan

⁸⁵ Anayasa Mahkemesinin Norm Denetimi kararları sitesinde 1803 sayılı Kanuna ilişkin 167 tane karar bulunmaktadır. https://normkararlarbilgi.bankasi.anayasa.gov.tr/Ara?NormunNumarasiAdlar_id=158&KararAramaRaporu=1.

dosyalarda dahi birleştirme yoluna gitmemiştir. Bunun yerine her bir dosyayı ayrı esas numarası üzerinden incelemiş; kimi zaman aynı gün ve aynı oturumda verdiği iptal kararına atıfla diğer dosyalarda “yeniden karar verilmesine yer olmadığı” hükmü kurmuştur.

Nitekim K.1974/50 ve K.1974/51 sayılı kararlar, bu birleştirmeme tutumunun ilk somut örnekleri olarak görülebilir. Her iki karar da aynı gün, aynı heyet tarafından verilmiş; aynı kanunun aynı maddesinin farklı bentlerine ve aynı tür biçim sakatlığı iddiasına ilişkindir. Dosyalar arasındaki temel fark, itiraz konusu kuralın uygulanacağı somut davalarda farklı TCK maddelerinin söz konusu olmasıdır. Buna rağmen Mahkemenin dosyaları birleştirmemiş olması, sonraki süreçte aynı bentler hakkında verilen çok sayıdaki paralel karar bakımından da birleştirme yönteminin tercih edilmeyeceğini göstermiştir.

1803 sayılı Kanuna ilişkin verilen kararlar üzerinden yukarıda zikrettiğimiz üzere Mahkemenin karar verilmesine yer olmadığı kararını verdiği kararların çoğunun aslında aralarında bağlantı bulunan fakat Mahkemenin bağlantı nedeniyle birleştirme kararı vermediği davalar olduğunu görebiliriz. Örneğin sadece 1803 sayılı Kanuna ilişkin verilen kararlardan “Mahkemenin atıfta bulunduğu iptal kararıyla aynı gün verilmiş karar verilmesine yer olmadığı kararlarına” birçok örnek verilebilir.⁸⁶ Benzer şekilde “Karar verilmesine yer olmadığı kararı

⁸⁶ 1- 1803 sayılı Kanunun 2/B bendinin TCK m. 495,497 yönünden iptaline yönelik AYM, E:1974/56, K: 1975/8, 28.1.1975 ile AYM, E.1974/59, K.1975/9, 28/1/1975 kararları.

2- 1803 sayılı Kanunun 2/B bendinin TCK m. 510 yönünden iptaline yönelik AYM, E.1975/7, K.1975/33, 4.3.1975 ile AYM, E.1975/31, K.1975/34, 4.3.1975 kararları.

3- 1803 sayılı Kanunun 2/B bendinin TCK m. 503 yönünden iptaline yönelik AYM, E.1975/9, K.1975/37, 11.3.1975 ile AYM, E.1975/28, K.1975/38, 11.3.1975 kararları.

4- 1803 sayılı Kanunun 2/B bendinin TCK m. 493 yönünden iptaline yönelik AYM, E.1975/18, K.1975/47, 11.3.1975 ile AYM, E.1975/35, K.1975/48, 11.3.1975 kararları.

5- 1803 sayılı Kanunun 2/B bendindeki kuralın TCK m. 491 ile sınırlı olarak iptaline yönelik AYM, E.1975/51, K.1975/58, 25.3.1975 ile AYM, E.1975/49, K.1975/60, 25.3.1975 kararları.

Mahkemenin atıfta bulunduğu iptal kararıyla aynı gün verilmemiş fakat kararların verildiği tarih dikkate alınırsa Mahkeme önünde aynı anda derdest olan davalara" ilişkin birçok örnek verilebilir.⁸⁷

Aralarında bağlantı bulunan davaların birleştirilmesinin temelinde yer alan usul ekonomisi ilkesinin önemi, 1803 sayılı Kanuna ilişkin kararlar bakımından özellikle belirginleşmektedir. Nitekim yalnızca bir kanunun bir maddesinde yer alan iki hüküm nedeniyle 167 ayrı dosyada karar verilmiş olması, birleştirme kurumunun işletilmemesinin doğurduğu sonuçları açık biçimde ortaya koymaktadır. Bu durum, karar pratiğinde gereksiz bir dağınıklığa yol açtığı gibi, Mahkemenin iş yükünü de artırmaktadır. Bunun yanında aynı anayasal

6- 1803 sayılı Kanunun 2/B bendindeki kuralın TCK m. 499 yönünden iptaline yönelik AYM, E.1975/169, K.1975/179, 25.9.1975 ile AYM, E.1975/165, K.1975/180, 25.9.1975 kararları.

⁸⁷ 1- 1803 sayılı Kanunun 2/B hükmünün TCK m. 491 açısından iptaline ilişkin detaylı kararın künyesi: AYM, E.1975/51, K.1975/58, 25/3/1975 şeklindedir. Bu karardan sonra aynı konuya ilişkin verilen diğer kararların hepsinde bu karara atıf verilerek yeniden karar verilmesine yer olmadığına karar verilmiştir. Bununla birlikte kararların esas numaralarına ve kararların verildiği tarihe bakıldığında bu kararların Mahkeme önünde aynı anda derdest olduğu sonucuna varılabilir. AYM, E.1975/54, K.1975/71, 3/4/1975; AYM, E.1975/70, K.1975/73, 3/4/1975; AYM, E.1975/66, K.1975/84, 8/4/1975; AYM, E.1975/74, K.1975/85, 8/4/1975; AYM, E.1975/75, K.1975/88, 17/4/1975; AYM, E.1975/76, K.1975/94, 17/4/1975; AYM, E.1975/86, K.1975/96, 17/4/1975; AYM, E.1975/77, K.1975/100, 17/4/1975.

2- 1803 sayılı Kanunun 2/B hükmünün TCK m. 203 açısından iptaline ilişkin detaylı kararın künyesi: AYM, E.1975/37, K.1975/44, 11/3/1975 şeklindedir. Bu karardan sonra aynı konuya ilişkin verilen diğer kararların hepsinde bu karara atıf verilerek yeniden karar verilmesine yer olmadığına karar verilmiştir. Bununla birlikte kararların esas numaralarına ve kararların verildiği tarihe bakıldığında bu kararların Mahkeme önünde aynı anda derdest olduğu sonucuna varılabilir. AYM, E.1975/57, K.1975/78, 3/4/1975; AYM, E.1975/67, K.1975/83, 8/4/1975; AYM, E.1975/89, K.1975/92, 17/4/1975; AYM, E.1975/88, K.1975/105, 17/4/1975; AYM, E.1975/90, K.1975/106, 17/4/1975; AYM, E.1975/92, K.1975/108, 29/4/1975; AYM, E.1975/102, K.1975/112, 29/4/1975; AYM, E.1975/103, K.1975/114, 29/4/1975; AYM, E.1975/110, K.1975/127, 15/5/1975.

meseleye ilişkin çok kısa zaman aralıklarıyla ayrı ayrı karar verilmesi, içtihat tutarlılığı bakımından da sakıncalar doğurabilecek niteliktedir. Özellikle Mahkemenin oy çokluğuyla ve az farkla verdiği kararlar bakımından, kısa süre içinde üye kompozisyonunda meydana gelebilecek değişikliklerin karar sonucunu etkileyebilmesi mümkündür. Bu ihtimal, bağlantılı başvuruların farklı dosyalar üzerinden parçalı biçimde karara bağlanmasının yalnızca usul ekonomisi bakımından değil, kararların öngörülebilirliği ve içtihat istikrarı bakımından da sorunlu sonuçlar doğurabileceğini göstermektedir.

Aşağıda görüleceği üzere, Anayasa Mahkemesi 1975 yılına gelmeden önce de birleştirme kararı vermiştir. Dolayısıyla birleştirme, Mahkemenin yabancı olduğu veya ilk kez başvuracağı bir usuli yöntem değildir. Aksine, Mahkemenin daha önce uyguladığı ve bağlantılı uyuşmazlıkların birlikte ele alınmasına imkân tanıyan bir araçtır. Bu nedenle, Mahkemenin 1803 sayılı Kanuna ilişkin kararlar bakımından bu yönetime neden başvurmadığı açıklanmaya muhtaçtır. Fakat aşağıda detaylı şekilde göreceğimiz üzere sonraki dönemlerde de AYM, birleştirme imkânı düzenli biçimde işletmemiştir.

iv) İptal Davası Yoluyla Gelen Davalarda Birleştirmeme Örnekleri: D'hondt Usulü ve 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu

Sadece itiraz yoluyla Mahkemenin önüne gelen dosyalarda değil ayrıca iptal davası yoluyla gelen dosyalarda da Mahkeme birleştirme kararı vermemiştir. Örneğin seçim hukuku açısından oldukça önemli olan ve AYM'nin engelli D'hondt usulünü iptal ettiği E.1968/15, K.1968/13, 06/05/1968 karar buna oldukça güzel bir örnektir.⁸⁸ 06/05/1968 günü verdiği üç kararında AYM, 06.05.1968 günlü 12856 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 20.03.1968 tarihli ve 1036 sayılı Seçimlerle İlgili Kanunların Bazı Maddelerinin Yürürlükten Kaldırılması ve 306 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanununa Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkındaki

⁸⁸ Sultan Tahmazoğlu Uzeltürk, "Türk Anayasa Mahkemesi Kararlarında Seçim Sistemleri", *Anayasa Yargısı*, Sayı 23, 2006, 237-278, s. 249-260. Hikmet Sami Türk, *Seçim Hukukunun Temel Sorunları ve Çözüm Önerileri*, 1977, Ankara, Tesav Yayınları, s. 8.

Kanunun Anayasaya uygunluğunu denetlemiştir.⁸⁹ İptal istemlerinin gerekçeleri birbirlerinden farklılaşsa da temelde kanunun; seçme-seçilme haklarını, seçimlerin serbestliği ilkesini, Anayasa'nın seçimlere ilişkin temel hükümlerini ihlal ettiği ileri sürülmektedir. Kanunun seçim kanunlarına ilişkin anayasal güvencelere aykırı olduğu temel iddiasıyla Anayasanın m. 55, m. 84, m. 85, m. 149 ve m. 150 hükümlerine aykırılık iddia edilmektedir. Anayasa Mahkemesi asıl kapsamlı ve detaylı anayasal tartışmaları K. 1968/13 sayılı kararında gerçekleştirmiştir. Diğer iki karar ise K. 1968/13 sayılı kararındaki tespitleri aynen tekrar etmekte ve aynı değerlendirmelere dayanmaktadır. Karşı oylar da dâhil olmak üzere, üç kararda dile getirilen argümanlar aynı eksenlerde dönmektedir. Tartışılmamış yeni bir hukuki tez veya ek gerekçe K. 1968/14 veya K. 1968/15 sayılı kararlarda yoktur. Aynı zamanda K. 1968/14 ve K. 1968/15 sayılı kararların hüküm kısımları K. 1968/13 sayılı kararın hüküm kısmının tekrarından ibarettir. K. 1968/14 ve K. 1968/15 sayılı kararlar ve muhalefet şerhleri açıkça K. 1968/13 sayılı karara atıf yapmaktadır. Bu kararların bu şekilde görülmesi usulüne yine yalnızca Muhittin Gürün, daha önce anayasaya uygun bulunan konuların yeniden inceleyip tekrar hükme bağlanmasına muhalefet ederek karşı oy yazmıştır.

Bu karara benzer şekilde Anayasa Mahkemesi 14.7.1965 günlü ve 657 sayılı "Devlet Memurları" Kanununun 1. maddesinin üçüncü fıkrasının anayasaya uygunluğunun denetlediği dört tane dosyada birleştirme kararı vermemiştir.⁹⁰ AYM, Ankara Üniversitesinin açtığı davada K. 1966/3 sayılı kararında konuya ilişkin temel

⁸⁹ AYM, E.1968/15, K.1968/13, 06/05/1968; AYM, E.1968/17, K.1968/14, 06/05/1968; AYM, E.1968/18, K.1968/15, 06/05/1968.

⁹⁰ AYM, E.1965/32, K.1966/3, 04/02/1966; AYM, E.1965/33, K.1966/4, 04/02/1966; AYM, E.1965/34, K.1966/5, 04/02/1966; AYM, E.1965/35, K.1966/6, 04/02/1966. Dört dosyanın da merkezi konusu, 14 Temmuz 1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 1. maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan ve üniversite öğretim üyeleri ile yardımcılarını Kanunun "malî hükümlerine" tâbi tutan hükümdür. Ankara Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi ve Ege Üniversitesi bu hükmün Anayasa'nın 120. maddesi ile teminat altına alınan bilimsel ve idari özerklik ilkesine aykırı olduğu iddiasıyla doğrudan iptal davası açmışlardır.

değerlendirmelerini yapmıştır. AYM, sınıflandırma, kadrolar, yükselmeler gibi mali hükümlere bağlı diğer süreçler de dahil kanunun mali hükümlerinin üniversitenin kendi kendini yönetme yetkisini daraltarak idarî ve dolaylı olarak bilimsel özerkliği zedelediğini tespit ederek oybirliğiyle ilgili hükmün iptaline hükmetmiştir. K. 1966/4, K. 1966/5 ve K. 1966/6 sayılı kararlarda ise “iptali istenen “... malî hükümler dışında ...” hükmü, 4.2.1966 günlü 1965/32-1966/3 sayılı Anayasa Mahkemesi Kararı ile iptal edilmiş olduğundan aynı konuda yeniden karar verilmesine yer kalmamıştır.” denilerek hüküm kurulmuştur.⁹¹ Bu davalardan K. 1968/58 sayılı kararda muhalefet şerhi yazan Avni Givda ve Ahmet Akar’ın muhalefet şerhlerine giriş cümleleri dosyaların birbirlerinin tekrarı olduklarını açık bir şekilde ortaya koymaktadır: *“1967/33-1968/8 sayılı ve 3.12.1968 günlü kararda, 1967/32-1968/57 sayılı yine 3.12.1968 günlü karardaki gerekçelere atıp yapılmakla yetinilmiş olduğunun bu karşı oy yazısı o kararda açıklanan gerekçelere göre düzenlenmiştir.”*⁹²

Bu iptal davaları bakımından da esas itibarıyla aynı hukuki sebepten doğma ve bir davada verilen kararın diğer davaların sonucunu etkilemesi ölçütleri üzerinden davaların bağlantılı olduğu kabul edilebilirdi. Seçim hukukuna ilişkin 1968 tarihli üç davada, aynı kanunun aynı anayasal sorun alanına ilişkin hükümlerinin denetlenmesi bakımından aynı veya en azından benzer hukuki sebepten doğmaktadır. Nitekim Mahkemenin esaslı anayasal değerlendirmeyi K.1968/13 sayılı kararda yapması; K.1968/14 ve K.1968/15 sayılı kararlarda ise aynı gerekçeleri tekrarlaması ve hüküm kısımlarının da büyük ölçüde ilk kararın tekrarından ibaret olması, ilk dosyada verilen kararın diğer

⁹¹ 8 Temmuz 1967 günlü ve 12642 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 4 Temmuz 1967 günlü ve 892 sayılı Hacettepe Üniversitesi Kurulması hakkındaki Kanunun usul ve esas yönlerinden Anayasaya aykırılığı İstanbul Üniversitesi AYM, E.1967/32, K.1968/57, 03/12/1968; Ege Üniversitesi AYM, E.1967/33, K.1968/58, 03/12/1968 ve Türkiye İşçi Partisi AYM, E.1967/34, K.1968/59, 03/12/1968 tarafından ileri sürülerek iptali istenmiştir. Bu dosyalarda da AYM birleştirme kararı vermemiştir.

⁹² Avni Givda ve Ahmet Akar’ın muhalefet şerhleri, AYM, E.1967/33, K.1968/58, 03/12/1968.

dosyaların sonucunu fiilen belirlediğini göstermektedir. Aynı değerlendirme, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun üniversite özerkliği bakımından denetlendiği davalar için de geçerlidir.

c) Milletvekilliği Dokunulmazlığının Kaldırılması Kararlarının İptali Davaları

Anayasa Mahkemesi milletvekilliği dokunulmazlığının kaldırılması kararının iptalini konu edinen ilk davalarında birleştirme kararı vermemiştir. Milletvekilliği dokunulmazlığının kaldırılması kararının iptal isteminde yönelik ilk karar Anayasa Mahkemesinin E. 1967/22, K. 1967/22 sayılı kararıdır.⁹³ Kararın konusu, Çetin Altan'ın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin olarak Anayasa ve Adalet Komisyonlarından oluşan Karma Komisyonun hazırladığı raporun kabulüne dair, Millet Meclisinin 21.07.1967 tarihli ve 242 sayılı kararının Anayasanın 11, 20 ve 79. maddelerine ile İttüzüğün 178 ve 180. maddelerine aykırı olduğu, bu nedenle Anayasa'nın 81. maddesi uyarınca işlemin iptali talebiyle Anayasa Mahkemesine başvurulmasıdır. Ayrıca Anayasa Mahkemesine aynı kararın dolayısıyla Çetin Altan'ın dokunulmazlığının kaldırılmasının iptali istemiyle iki başvuru daha yapılmıştır.⁹⁴ AYM, aynı K. 1967/22 sayılı kararı temel karar olarak almış ve diğer kararları ise bu karara atıfta bulunarak hükme bağlamıştır. Mahkeme Karma Komisyonun Anayasa'nın 85.

⁹³ Çetin Altan'ın başvurusu: AYM, Esas Sayısı:1967/22, Karar Sayısı:1967/22, Karar günü:2/8/1967, Resmî Gazete tarih/sayı:25.10.1967/12734.

⁹⁴ Urfa Milletvekili Behice Boran'ın başvurusu: AYM, Esas Sayısı:1967/23, Karar Sayısı:1967/23, Karar günü:2/8/1967, Resmî Gazete tarih/sayı:25.10.1967/12734. İstanbul Milletvekili Mehmet Ali Aybar'ın başvurusu: AYM, Esas Sayısı:1967/24, Karar Sayısı:1967/24, Karar günü:2/8/1967, Resmî Gazete tarih/sayı:25.10.1967/12734. Bu karar Anayasa Mahkemesinin resmî sitesinde "Yasama Dokunulmazlığı ve Milletvekilliğinin Düşmesi" kararlarının sıralandığı (<https://anayasa.gov.tr/tr/kararlar/yasama-dokunulmazligi-ve-milletvekilliginin-dusmesi/>) adresinde bulunmamaktadır. Karara Resmî Gazetenin resmî sitesinden erişilebilmektedir. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/12734.pdf>. (E.T. 22.11.2025) Anayasa Mahkemesinin Sitesindeki bu eksikliğin giderilmesi gerekmektedir.

maddesinin 2. fıkrasına aykırı olarak, yani siyasî parti gruplarının kuvvetleri oranına uygun biçimde kurulmamış olmasını kararının temeline alarak dokunulmazlığın kaldırılması kararını iptal etmiştir. K. 1967/23 ve K. 1967/24 sayılı kararlarda ise Mahkeme; *“İstanbul Milletvekili Çetin Altan’ın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin 21/7/1967 günlü ve 24 2 sayılı Milet Meclisi kararı, Mahkememizin 2/8/1967 günlü ve 1967/22-22 sayılı kararı ile iptal edilmiştir. Ele alınan iptal istemi aynı konuyu kapsamaktadır. Şu duruma göre istem üzerinde ayrıca inceleme yapılmasına ve karar verilmesine yer olmamak gerekir.”* diyerek ayrıca karar verilmesine yer olmadığına oybirliğiyle karar vermiştir.

3. Birleştirmeye İlişkin İlk Karar (E.1968/69, K.1969/14) ve Sonraki Uygulama

Anayasa Mahkemesinin davaların birleştirilmesine ilişkin verdiği ilk karar milletvekilliği dokunulmazlığının kaldırılması kararlarının iptali bağlamında önemli bir karar olan, 2.01.1969 tarihli E. 1968/69, K. 1969/1 sayılı karardır.⁹⁵ AYM, dosyayı esastan inceleyerek tabii üyelere yöneltilen isnadın ciddî olmadığına; bu nedenle Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması sonucunu doğuran 12.12.1968 tarihli ve 64 sayılı kararının Anayasanın 79. maddesinin amacına ve Senato İçtüzüğü’nün 140. maddesine aykırı olduğu gerekçesiyle, Anayasa’nın 81. maddesi uyarınca beş üyenin her biri bakımından iptaline oybirliğiyle karar vermiştir. Bununla birlikte, dokunulmazlıkların kaldırılması işleminde Genel Kurulun beş tabii üye hakkında ayrı ayrı oylamaya

⁹⁵ Karar konusu özetle; Cumhuriyet Senatosunun tabii üyeleri Mucip Ataklı, Ekrem Acuner, Suphi Karaman, Sezai Okan ve M. Şükran Özkaya hakkındaki yasama dokunulmazlığının kaldırılması taleplerini inceleyerek kovuşturma ve yargılamanın üyelik sıfatları sona erene kadar ertelenmesine karar veren Anayasa ve Adalet Komisyonu raporunun, 12.12.1968 tarihli 64 sayılı Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulu kararıyla reddedilmesi sonucu mezkur tabii üyelerin dokunulmazlıklarının kalkması üzerine, bu kararın Anayasa’nın 33, 70 ve 79. maddeleri ile Senato İçtüzüğü’nün 34, 140, 141, 142 ve 144. maddelerine aykırı olduğu iddiasıyla Anayasa’nın 81. maddesi uyarınca iptali için Anayasa Mahkemesine başvurulmasıdır. AYM, E. 1968/69, , 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78-79 ile birleşik K. 1969/1, 2/01/1969.

başvurmamasının şekil yönünden iptal sebebi sayılmamasına ilişkin çoğunluk görüşü, kararda en fazla eleştirilen nokta olmuş ve üyeler İhsan Keçecioğlu, Feyzullah Uslu, Avni Givda, Muhittin Taylan, İhsan Ecemiş, Recai Seçkin ile Ahmet Akar bu sonuca karşı oy yazmıştır.

Bu kararda Üye İhsan Keçecioğlu, 12.12.1968 tarihli ve 64 sayılı Cumhuriyet Senatosu kararına karşı açılmış 11 ayrı iptal davasının⁹⁶ birleştirilmesini önermiş; Anayasa Mahkemesi ise üyelere Sait Koçak, Avni Givda, İhsan Ecemiş, Recai Seçkin, Ahmet Akar ve Muhittin Gürün'ün karşı oyları ve oyçokluğuyla karar vermiştir. Kararın içerisinde "3. Birleştirme Kararı" şeklinde bir başlık altında birleştirme kararı şu şekilde kaleme alınmıştır.

"Görüşmenin bu evresinde üyelere İhsan Keçecioğlu iptal istemine ilişkin 11 dosyanın birleştirilmesini önermiş; onbir ayrı iptal isteminin Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun aynı 12/12/1968 günlü ve 64 sayılı kararla yönelmiş olması, başvuruların hemen hemen aynı zamanda yani 17/12/1968 ve 18/12/1968 günlerinde yapılmış bulunması, dosyaların tümünün Cumhuriyet Senatosu kararında adları geçen beş tabii üyeyi kapsamaması, getirilen belge ve bilgilerin tura dosyalarla müşterek oluşu dolayısıyla ve incelemeyi de kolaylaştıracağı gözönünde tutularak öneri uygun görülmüş ve 1968/69., 70., 71., 72., 73., 74., 75., 76., 77, ve 78 sayılı dosyaların eldeki 1968/79 sayılı dosya ile birleştirilerek incelenmesine üyelere Sait Koçak, Avni Givda, İhsan Ecemiş, Recai Seçkin Ahmet Akar ve Muhittin Gürün'ün karşı oyları ile ve oyçokluğu ile karar verilmiştir."

Görüldüğü üzere AYM, tüm başvuruların aynı Senato kararına yönelmiş olması, başvuruların neredeyse aynı tarihlerde yapılması, dosyaların beş tabii üye hakkında ortak içerik taşıması ve getirilen belgelerin de tüm dosyalar bakımından müşterek oluşu gibi nedenlerle,

⁹⁶ İptal isteminde bulunanlar: 1- Cumhuriyet Senatosu üyeleri, Sırrı Atalay, Hıfzı Oğuz Bekata, Fikret Gündoğan, Nafiz Çağatay ve Halil Goral (1968/79) ve 2- Cumhuriyet Senatosu Tabii Üyesi Selâhattin Özgür (1968/69, 70, 71, 72 ve 73) ve 3- Cumhuriyet Senatosu Tabii üyeler; Suphi Gürsoytrak, Ahmet Yıldız, Emanullah Çelebi Cumhuriyet Senatosu üyeleri; Ekrem Özden, Cemal Yıldırım, Salim Hazerdağlı, Adil Altay, Mansur Ulusoy, Arslan Bora, Fehmi Alpaslan ve Fehmi Baysoy (1968/74, 75, 76, 77 ve 78).

E. 1968/69–78 sayılı dosyaların E. 1968/79 sayılı dosya ile birleştirilerek incelenmesine karar vermiştir. Bu birleştirme kararına Mahkeme kararına toplamda 4 tane karşı oy yazısı eklenmiştir.⁹⁷

İhsan Ecemiş, Ahmet Akar ve Avni Givda'nın karar için kaleme aldıkları karşı oy yazısı konu açısından oldukça önemlidir. Karşı oyun konuyla ilgili kısmı aşağıdaki şekildedir⁹⁸:

“Onbir dosyanın birleştirilmesi: Anayasa Mahkemesinde birbirleriyle yakın ilişkisi olan işlerin birleştirilmemesi ve her birinin ayrıca karara bağlanması bir usul geleneği olarak yerleşmiştir. Bu tutumun bir çok örnekleri vardır. Söz gelimi 20/3/1968 günlü ve 1036 sayılı kanunun iptali için açılan 1968/15, 1968/17 ve 1968/18 esas sayılı dâvalarda; aynı yasama dokunulmazlığının kaldırılması kararının İptali istemiyle yapılan 1967/22. 1967/23 ve 1967/24 esas sayılı başvurmalarda; 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 1. maddesine yönelen 1966/3, 1966/4, 1966/5, 1966/6 esas sayılı dâvalarda; konusu 1965 yılı Bütçe Kanununun bir hükmünün iptali olan

⁹⁷ 1- Feyzullah Uslu, Muhittin Taylan ve Recai Seçkin'in birlikte kaleme aldıkları karşı oy yazısı,

2- Avni Givda, İhsan Ecemiş ve Ahmet Akar'ın birlikte kaleme aldıkları karşı oy yazısı,

3- Sait Koçak'ın “Sayın Avni Givda ve arkadaşlarının karşı oy yazısının 1. Bendindeki görüşe katılıyorum.” diyerek kaleme aldığı karşı oy yazısı,

4- İhsan Keçecioğlu'nun, “...Recai Seçkin'in yukarıdaki karşı oy yazısına katılıyorum” şeklinde bitirdiği karşı oy yazısı.

İhsan Keçecioğlu, “Recai Seçkin'in yukarıdaki karşı oy yazısına katılıyorum” demektedir fakat Recai Seçkin'in yukarıda tek başına değil Feyzullah Uslu ve Muhittin Taylan ile birlikte muhalefet şerhi kaleme aldığı görülmektedir. Tahminimizce ya karşı oy yazısını Recai Seçkin kendisi kaleme almıştır fakat daha sonra Feyzullah Uslu ve Muhittin Taylan bu karşı oya imzalarını eklemiştir ya da ortak kaleme alınan karşı oy yazısının belirli bir kısmı/paragrafı Recai Seçkin tarafından kaleme alınmıştır. Bu durumda İhsan Keçecioğlu neden bu karşı oya imza ile katılmayıp ayrıca bir muhalefet şerhi eklemek istediğini tam olarak tespit etmek zordur. AYM, E. 1968/69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78-79 ile birleşik K. 1969/1, 2/01/1969.

⁹⁸ Avni Givda, İhsan Ecemiş ve Ahmet Akar'ın birlikte kaleme aldıkları karşı oy yazısı, AYM, E. 1968/69, , 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78-79 ile birleşik K. 1969/1, 2/01/1969.

1965/19, 1965/20, 1965/21 esas sayılı dâvalarda birleştirmeye gidilmemiş ve bunların her biri ayrı karara bağlanmıştır. Eldeki işte bu yerleşmiş usulün değiştirilmesini gerekli kılan hiç bir haklı neden bulunmadığı gibi on bir dosyanın birleştirilmesi özellikle gerekçeli kararı uzatacak ve yazılmasını güçleştirecektir. On bir işin tek karar sayısı alması da. Mahkemenin çalışmalarını eksik yansıtacağı için, ayrı bir sakınca sayılmalıdır. Öte yandan on bir dosyanın Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun aynı 12/12/1968 günlü ve 64 sayılı kararına yönelmiş bulunduğu ileri sürülmekte ise de bilindiği gibi bu karar tek kişiye ilişkin değildir; Cumhuriyet Senatosunun beş tabîi üyesi hakkındadır ve iptali istemlerinin on tanesinde Cumhuriyet Senatosu karan tabîi üyelerin her biri yönünden tek tek ele alınmıştır. Aynı tabîi üyeyi ilgilendiren 1968/69 ve 74. 1968/70 ve 75. 1968/71 ve 76. 1968/72 ve 77. 1968/73 ve 78 sayılı işlerin çifter çifter birleştirilmesi, hiç de gerekli olmamakla birlikte, belki ileri sürülebilir; fakat on bir dosyanın hele 1968/79 sayılı işe ilişkin incelemenin iyice ilerlemiş, hatta soruna yaklaşmış bulunduğu bir evede birleştirilerek toptan incelemeye geçilmesi düşünülemez.”

Karşı oy yazısında muhalif üyeler temelde şu argümanlara dayanmışlardır: Anayasa Mahkemesinde yerleşik usul, aynı nitelikte ve birbirine yakın konulardaki işlerin dahi kural olarak birleştirilmemesi ve her dosya hakkında ayrı karar verilmesidir; nitekim geçmişte aynı kanunun iptalini veya aynı dokunulmazlık kararını konu alan birçok dosya da birleştirilmemiştir. Bu nedenle, eldeki uyuşmazlıkta on bir dosyanın tek bir kararda toplanmasını haklı gösterecek hiçbir zorunlu gerekçe bulunmamaktadır. Ayrıca dosyaların birleştirilmesi gerekçeli kararın yazımını zorlaştıracak, Mahkemenin çalışmalarını eksik yansıtacak ve usul ekonomisi bakımından da sakınca yaratacaktır. Kaldı ki başvurular aynı Senato kararına yönelse bile bu karar beş tabii üyeyi kapsadığından, bireyselleştirilmiş iptal istemlerinin niteliği gereği her dosyanın ayrı incelenmesi gerekir; hatta aynı üyeyi ilgilendiren bazı dosyaların ikiye birleşmesi düşünülebilir olsa da on bir dosyanın birden birleştirilmesi kabul edilemez.

Bu karşı oy yazısına Sait Koçak “Sayın Avni Givda ve arkadaşlarının karşı oy yazısının 1. Bendindeki görüşe katılıyorum.” diyerek katılmıştır. Birleştirme kararına muhalif kalan üye Recai Seçkin, Feyzullah Uslu ve Muhittin Taylan ile birlikte ortak bir karşı oy yazısı

kaleme alıştır. Fakat bu karşı oy yazısında birleştirme kararına neden karşı olunduğuna dair bir açıklama bulunmamaktadır. Zaten bu karşı oyu yazan iki üye (Feyzullah Uslu ve Muhittin Taylan) birleştirme kararına karşı çıkmamıştır. Son olarak birleştirme kararına muhalif olan ve kararda karşı oy yazdığı belirtilen üye Muhittin Gürün'e ait herhangi bir karşı oy yazısı karara eklenmiş değildir. Mahkemenin yargılama usulüne ilişkin oldukça önemli bir kararda karara katılmayan ve karşı oy yazdığı ifade edilen bir üyenin karşı oy yazısının karar metninde bulunmaması oldukça önemli bir eksikliklerdir. Ayrıca yukarıda aktardığımız birbiriyle bağlantılı olan davalarda Mahkemenin mevcut muhakeme usulüne yönelik ciddi ve ısrarlı eleştirileri olan Muhittin Gürün'ün dosyaların birleştirilmesi kararına yönelik değerlendirmelerinin oldukça zengin hukuki tartışmaları içereceği kuşkusuzdur. Kaldı ki şahıslardan bağımsız olarak karşı oylar, çoğunluk kararının gerekçesini dengeleyen, tartışmayı derinleştiren ve kararın hangi alternatif gerekçeler arasında tercih yapılarak oluşturulduğunu gösteren temel metinlerdir. Bir üyenin neden muhalif kaldığının bilinmemesi, kararın çoğulcu niteliğini zayıflatır, mahkemenin iç tartışmasının bütünlüğünü bozar ve hukuki gerekçelendirme sürecinin şeffaflığını azaltır. Ayrıca bu eksiklik, doktrinin ve sonraki mahkeme kararlarının, karara yöneltilen eleştirileri değerlendirmesini güçleştirir. Gelecekte benzer usul sorunlarının ortaya çıkması hâlinde hangi argümanların Mahkeme içinde tartışıldığı tam olarak görülemez. Özellikle birleştirme usulünü değiştiren bu tür kritik kararlarda karşı oyların tam biçimde yayımlanmaması hem hukuki öngörülebilirliği zedeler hem de Anayasa Mahkemesi kararlarının hesap verilebilirlik ve denetlenebilirlik boyutunu olumsuz etkiler.⁹⁹

⁹⁹ Genel olarak karşı oyun işlevi hakkında bkz: Claire L'Heureux-Dubé, "The Dissenting Opinion: Voice of the Future?" *Osgoode Hall Law Journal* ,2000, 38 (3): 495-517, p. 504-516; *Report of the Venice Commission on Separate Opinions of Constitutional Courts*, CDL-AD (2018)030 Adopted by the Venice Commission at its 117th Plenary Session (Venice, 14-15 December 2018). European Parliament, Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs, *Dissenting opinions in the Supreme Courts of the Member States*, 2012. Marieta Safta, "The Role of Dissenting and Concurring Opinions

Anayasa Mahkemesi çoğunluğu, tüm başvuruların aynı Senato kararına yönelmiş olmasını, başvuruların neredeyse aynı tarihlerde yapılmasını, dosyaların beş tabii üye hakkında ortak içerik taşımalarını ve getirilen belgelerin tüm dosyalar bakımından müşterek olmasını “bağlantı” için yeterli kabul etmiştir. Mahkeme çoğunluğunun davaların birleştirilmesine ilişkin verdiği bu ilk kararda ayrıca birleştirme kararı verme yetkisinin nereden kaynaklandığını göstermesi beklenirdi. Zira yukarıda açıkladığımız üzere ne 44 sayılı kanun ne de bu kanuna dayanılarak çıkartılan Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü doğrudan dosyaların birleştirilmesine ilişkin bir hüküm içermemektedir. Kanaatimizce yalnızca İçtüzüğün m. 1/2 hükmünün genel muhakeme kurallarına yaptığı atıf uyarınca böyle bir karar verilebilir. Bununla birlikte mahkeme çoğunluğundan bu konuda bir argüman üretmesi veya en azından yetkiye ilişkin bu problemlili durumun eleştiri mahiyetinde muhalefet şerhlerinde dile getirilmesi daha doyurucu olurdu. Fakat muhalif üyeler muhalefet şerhlerinde, dosyaların birleştirilmesinin, gerekçeli kararı gereksiz yere uzatacağını, kararın yazımını zorlaştıracağını ve tek karar sayısı kullanılmasının Mahkeme çalışmalarını eksik yansıtacağı için sakıncalı olacağını ifade etmiştir. Bu sebeple muhalif üyelere göre, on bir dosyanın birlikte görülmesini gerektiren bir neden bulunmadığından yerleşik usulün değiştirilmesine gerek yoktur. Muhalefet şerhinde üyeler, dosyaların birleştirilmesi kararı vermeye Mahkemenin yetkisinin olup olmadığını tartışmadıkları gibi dosyalar arasındaki “bağlantı”nın var olup olmadığını, “bağlantı” kavramından ne anlaşılması gerektiği gibi dosyaların birleştirilmesi kurumunun şartları ve unsurları hakkında da bir tartışma yapmamışlardır. Muhalif üyeler bu konuda doğrudan birleştirme kararının verilmemesi gerektiğini savunmaktadırlar.

Davaların birleştirilmesinin temel amacı usul ekonomisi olmakla birlikte, muhalif üyelerin işaret ettiği sorunların ortaya çıkabilmesi mümkündür. Birleştirme kurumunun kullanılması, bazı durumlarda usul ekonomisi ve içtihat istikrarı amaçlarıyla çatışan başka usuli

in *The Constitutional Jurisdiction*”, *Perspectives of Business Law Journal* Volume 5, Issue 1, November 2016, 207-212, p. 210-212. Ruth B. Ginsburg, “The Role of Dissenting Opinions”, 95 MINN. L. REV. 1 (2010), 1-8.

değerlerle de gerilim içerisine girebilir. Avni Givda, Sait Koçak ve İhsan Ecemiş'in muhalefet şerhlerinde dile getirdiği endişeler, bu açıdan tamamen göz ardı edilemez nitelikte argümanlar içermektedir. İlk olarak, çok sayıda dosyanın birleştirilmesi, kararın aşırı karmaşıklaşmasına ve gerekçeli kararın aşırı uzamasına, tarafların iddia ve savunmalarının gerektiği gibi değerlendirilememesine ve dosyalardaki somut olayların farklı boyutlarının yeterince işlenememesine ve sonuçta yargılamanın uzamasına yol açabilir. Ayrıca dokunulmazlığın kaldırılması kararının iptali gibi davalarda her başvurucunun kendi davasının özgün yönlerinin gölgede kalmasına yol açabilir. İkinci olarak, aynı normun farklı somut olaylar bakımından denetlenmesi, Mahkemenin o normun farklı uygulama alanlarına ilişkin değerlendirme yapmasını sağlayabilir. Dosyaların birleştirilmesi, bu olgusal çeşitliliğin tek bir analitik çerçeveye sıkıştırılması riskini taşır. Üçüncü olarak, özellikle norm denetiminde aynı kuralın farklı zamanlarda farklı yönlerden denetlenmesi, anayasal yorumun zenginleşmesine katkıda bulunan bir süreçtir; her başvurunun bağımsız incelenmesi, içtihadın tek bir dosya üzerinden değil, sürekli bir tartışma içinde gelişmesini sağlar. Son olarak kararın verildiği tarihte muhalif üyelerce dile getirilmeyen fakat ileride göreceğimiz üzere davaların birleştirilmesi, Mahkemenin uygulamasından kaynaklanan başka sorunlar da ortaya çıkacaktır: birleştirme kararlarına veya gerekçelerine erişimde yaşanan güçlükler ile Mahkemenin "bağlantı" kavramını hl netleştirmemiş olması bunların başında gelmektedir.

Bununla birlikte, bu karşı argümanların birleştirme kurumunu büsbütün dışlamayı değil, yalnızca onun ll ve gerekçeli biçimde uygulanmasını destekler nitelikte olduğu dşnlmelidir. Nitekim çalışmada incelenen özellikle aynı gün ve aynı oturumda verilen kararlar bakımından birleştirmeme tutumunun bu kaygıların hiçbirisiyle açıklanabilir nitelikte olmadığı görülmektedir. Mahkeme önündeki dosyalar aynı kanun hükmüne, aynı tür biçim sakatlığı iddiasına ve aynı sonuca yönelmişken, dosyaların bireyselleştirilmesi için somut bir sebep yoksa, birleştirme kararının vereceği usuli kazanımlar bu karşı argümanların ortaya koyduğu potansiyel risklerden açık biçimde ağır basar. Karşı argümanların değer kazandığı asıl alan, bağlantının zayıf veya farazi olduğu, başvuruların farklı somut olay

örgülerine dayandığı ya da bir başvurunun esasının diğerleri için belirleyici olmadığı dosyalardır. Zaten kararın muhalefet şerhinde, başvuruçuların durumlarının en azından ayrı ayrı değerlendirilmesini gerektiren bir özellik bulunduğu belirtilmektedir. Zira dosyalar arasında belirli bir hukuki bağlantı bulunsa dahi, başvurular beş farklı kişiye ilişkin bireysel ve özgül kararları konu edinmektedir. Bu nedenle söz konusu başvuruların tamamının tek bir dosya altında incelenmesi, her bir başvuruçunun hukuki durumunun kendine özgü yönlerinin yeterince görünür kılınmasını zorlaştıracaktır. Bu durumda Mahkemenin, birleştirme yoluna gidecekse dahi, bağlantı ölçütünü daha dar kurması ve en azından aynı kişiye ilişkin dosyalarla sınırlı bir birleştirme yapması daha isabetli olurdu. Böyle bir yöntem, hem bağlantılı dosyaların birlikte incelenmesinden doğan usul ekonomisi avantajını koruyacak hem de farklı başvuruçuların hukuki durumlarının tek bir değerlendirme içinde eritilmesi riskini azaltacaktır. Bu nedenle, birleştirme kararının verilip verilmemesi mekanik bir tercih değil, dosyalar arasındaki bağlantının niteliği ve yoğunluğu üzerinden yapılması gereken gerekçeli bir değerlendirmedir. Bu durum ise bağlantı kavramının olabildiğince iyi tanımlanması gerektiğini göstermektedir.

Bunun dışında Anayasa Mahkemesinin norm denetimine ilişkin yetkisi ve anayasal düzen üzerindeki belirleyici rolü dikkate alındığında, karar sayısının çokluğundan ziyade güçlü gerekçeler içeren kapsamlı kararların yazımı daha büyük önem taşımaktadır. Mahkemenin ilk yıllara ilişkin pratiğinde görüldüğü üzere aynı gün ardışık kararlar verilmesi ve yalnızca birinin ayrıntılı gerekçe içermesi, diğerlerinin ise bu karara gönderme yapmakla yetinmesi, karar kalitesini kaçınılmaz olarak düşürmektedir. Ayrıca benzer konularda tekrar tekrar aynı ifadelerin kullanılması karar yazımını uzatmakta, muhalefet şerhlerinin bile çoğu zaman yalnızca ana karara yapılan atıflarla sınırlı kalması bu durumu pekiştirmektedir.

Benzer şekilde dosyaların birleştirilmediği ve ayrı ayrı karar verildiği durumlarda ise, Mahkemenin konuya ilişkin gerçek yaklaşımını tespit edebilmek için mutlaka en kapsamlı ilk kararın bulunması gerekmektedir. Bu durum, özellikle internet erişiminin

bulunmadığı dönemde yalnızca Resmî Gazete ve Kararlar Dergisi üzerinden araştırma yapmayı zorlaştırmıştır. Örneğin yukarıda verilen 6831 sayılı Orman Kanunu'nun geçici 1. maddesine ilişkin kararlarda olduğu gibi konu hakkında 1 ay sonra verilen kararlarda dahi asıl karar araştırması yapılmak zorundadır. Ayrıca kararlar arasında farklı bir değerlendirme olup olmadığı, yeni bir muhalefet şerhi eklenip eklenmediği gibi soruların araştırılması da ciddi bir yük oluşturmaktadır.

Son tahlilde bu davada Anayasa Mahkemesi bağlantıyı esas itibarıyla aynı işlemde doğma ve ortak maddi-hukuki zemin üzerinden kurmuştur. Açılan iptal davalarının tamamı aynı parlamento kararının Anayasa'ya ve Senato İctüzüğüne uygun olup olmadığı meselesine ilişkindir. Dolayısıyla Mahkeme bakımından bağlantıyı kuran ilk unsur, davaların aynı hukuki işlemde kaynaklanmasıdır. Bunun yanında başvuruların birbirine yakın tarihlerde yapılması, dosyaların aynı beş tabii üyeye ilişkin ortak içerik taşıması ve getirilen belgelerin tüm dosyalar bakımından müşterek olması da Mahkeme tarafından bağlantının varlığını destekleyen unsurlar olarak değerlendirilmiştir. Bu yönüyle karar, HMK'daki "aynı veya benzer sebepten doğma" ölçütüne, İYUK'taki "aynı maddi veya hukuki sebepten doğma" ölçütüne yakındır.

Bununla birlikte Mahkemenin bağlantıyı yalnızca aynı Senato kararına yönelmiş olma üzerinden değil, aynı zamanda ortak inceleme ve delil zemini üzerinden de kurduğu söylenebilir. Zira başvuruların her biri ayrı dosya hâlinde açılmış olsa da, Mahkemenin inceleyeceği temel mesele aynıdır: Senato kararının beş tabii üye bakımından dokunulmazlığın kaldırılması sonucunu doğurmasının Anayasa'nın 79. ve 81. maddeleri ile Senato İctüzüğü bakımından hukuka uygun olup olmadığı. Bu sebeple bir dosyada yapılacak anayasal değerlendirme, diğer dosyaların sonucunu da doğrudan etkileyebilecek niteliktedir.

4. Anayasa Mahkemesinin 1961 Anayasası Döneminde Devam Eden Süreçte Davaların Birleştirilmesine Yönelik Yaklaşımı

Dokunulmazlığın kaldırılmasına ilişkin bu karardan sonra, Anayasa Mahkemesinin norm denetimi kapsamında dosyaların

birleştirilmesine karar verdiği ilk örnek, AYM, E.1968/39, K.1969/15 sayılı karardır. Söz konusu kararda Mahkeme, 6831 sayılı Orman Kanunu'na madde eklenmesine ilişkin 4/7/1968 tarihli ve 1056 sayılı Kanunun Anayasaya aykırı olduğu iddiasıyla yapılan birden fazla itiraz başvurusunu birlikte ele almıştır. Bu kapsamda, aynı kanun hükmünün Anayasa'ya uygunluğunun denetlenmesine ilişkin E.1968/42, E.1968/45, E.1968/54, E.1968/68 ve E.1969/6 sayılı işler, E.1968/39 esas sayılı dosya ile birleştirilmiştir.¹⁰⁰ AYM kararında birleştirme kararına ilişkin şu açıklamaları yapmaktadır:

“1968/39 esas sayılı iş üzerinde esasın incelenmesine geçilirken 1968/42, 45, 54, 68 ve 1969/6 esas sayılı işlerinde aynı nitelikte olduğu, yani altı dosyanın 6531 sayılı; Orman Kanununa bir madde eklenmesine dair 1056 sayılı ve 4/7/1968 günlü kanunun Anayasa'ya aykırı olduğu yolundaki müdahil Orman idaresi vekillerinin iddialarının ciddi olduğu kanısına varan çeşitli Sulh Ceza Mahkemelerince ve Anayasa'nın 151. maddesi uyarınca Anayasa Mahkemesine gönderilmiş işleri kapsadığı görüldüğünden 1958/42, 45, 54, 68 ye 1969/6 esas sayılı işlerin 1968/39 esas sayılı işle birleştirilmesine üyelerden Avni Givda'nın karşı oyu ile ve oyçokluğu ile karar verilerek itirazların esasına ilişkin raporlar, mahkemelerin gerekçeli karartan ve ekleri, Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülen kanun, mahkemelerin dayandığı Anayasa maddeleri ve bunlarla ilgili gerekçeler ve Meclis görüşme tutanakları ve konu ile ilişkisi bulunan öteki metinler okunduktan sonra gereği görülmüşü düşünülür.”

Davaların birleştirilmesi kararında AYM çoğunluğunun tek argümanı “dosyaların aynı nitelikte olması”, yani altı dosyanın aynı kanun hükmünün anayasaya aykırılığına ilişkin itiraz yolu başvuruları olmasıdır. Bu kararda davaların birleştirilmesi kararına yalnızca Avni Givda muhalif kalmıştır. Yukarıda zikredilen milletvekilliği dokunulmazlığına ilişkin E. 1968/69, K. 1969/1 sayılı kararda, dosyaların

¹⁰⁰ İtiraz yoluna başvuran mahkemeler sırasıyla: İtiraz yoluna başvuran Mahkemeler: 1- Tavşanlı Sulh Ceza Mahkemesi 1968/39 esas sayılı iş, 2- Mersin Sulh Ceza Mahkemesi 1968/42 esas sayılı iş, 3- Artvin Sulh Ceza Mahkemesi 1968/45 esas sayılı iş, 4- Ulus Sulh Ceza Mahkemesi 1968/54 esas sayılı iş, 5- Sakarya Birinci Sulh Ceza Mahkemesi 1968/68 esas sayılı iş, 6- Akçaabat Sulh Ceza Mahkemesi 1969/6 esas sayılı iş. AYM, E.1968/39, K.1969/15, 3/4/1969.

birleştirilmemesi gerektiğini dűřünen ve bu davada da yargılamaya katılan üye Sait Koçak, İhsan Ecemiř, Recai Seçkin, Ahmet Akar ve Muhittin Gürün bu kararda davaların birleştirilmesi kararına karşı çıkmamışlardır. Avni Givda karşı oy yazısını aşağıdaki gibi kaleme almıştır:¹⁰¹

“1. Altı dosyanın birleştirilmesi: Anayasa Mahkemesinde birbirleriyle yalan ilişkisi olan işlerin birleştirilmeme-si ve her birinin ayrıca karara bağlanması bir usul geleneği olarak yerleştirilmiştir. Bu tutumun bir çok örneklere vardır. Usul ilk kez Cumhuriyet Senatosunun beş tabii üyesinin yasama dokunulmazlıklarına ilişkin on bir dosyanın 2/1/1969 gününde birleştirilmesiyle bozulmuş ve bu kez birleştirme işlemi 1056 sayılı Kanununun Anayasa’ya aykırılığı iddiasıyla çeşitli mahkemelerden gelen attı itiraz dosyası üzerinde de uygulanmıştır. Eldeki işte bu yerleşmiş usulün değiştirilmesini gerekli kılan hiçbir haklı neden bulunmadığı gibi çeşitli gerekçelere dayanan itirazların bir arada ele alınmasının incelemede glkliler ıkaracağında da kuşku yoktur. Öte yandan altı işin birleştirilmesi özellikle gerekçeli kararı uzatacak ve yazılmasını güçleştirecektir. Altı işin tek karar sayısı alması da mahkemenin çalışmalarını eksik yansıtacağı için ayrıca bir sakınca sayılmalıdır. Birleştirme kararına bu nedenlerle karşıyım.”

Görüldüğü zere Avni Givda, milletvekilliği dokunulmazlığına ilişkin E. 1968/69, K. 1969/1 sayılı kararındaki gereklerine benzer şekilde, Anayasa Mahkemesinde birbirine yakın konulu davaların dahi kural olarak birleştirilmediğini ve her dosya hakkında ayrı karar verilmesinin yerleşik bir usul olduğunu vurgulamıştır. Daha sonra bu geleneğin önce tabii üyelerin dokunulmazlık dosyalarının 2.1.1969 tarihli kararla birleştirilmesiyle bozulduğunu belirtmiştir. Daha sonra bu davada ise söz konusu yerleşik usulün değiştirilmesini haklı kılacak hiçbir neden bulunmadığını, farklı gereklere dayanan itirazların bir arada incelenmesinin glk doğuracağını, gerekçeli kararın uzayıp zorlaşacağı ve altı dosyaya tek karar numarası verilmesinin Mahkemenin çalışmalarını eksik yansıtacağını ifade etmiştir.

¹⁰¹ Avni Givda’nın muhalefet şerhi, AYM, E.1968/39, K.1969/15, 3/4/1969.

Anayasa Mahkemesi daha sonra bir iptal davası olan E.1970/25, K.1970/32 sayılı kararında birleştirme kararı vermiştir.¹⁰² Bu kararda Esas Sayısı 1970/25 ve Esas Sayısı 1970/26 olan işler birleştirilmiştir.¹⁰³

“ç) İşbu davanın aynı kararın iptali istemi ile aynı günde açılmış bulunan 1970/25 esas sayılı dava ile birleştirilmesinin uygun olacağı konusuna verilmiştir. Avni Givda 17/6/1970 günlü 13521 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 3/4/1969 günlü, 1969/15 sayılı kararın sonunda yer alan (Resmî Gazete: Sahife 13) karşıoy yazısının I sayılı bölümündeki gerekçeyi ileri sürerek bu görüşe katılmamıştır...

...çç) İşbu davanın aynı konuyu kapsayan 1970/25 esas sayılı dava ile birleştirilmesine Avni Givda'nın karşı oyu ile ve oyçokluğu ile; 21/5/1970 gününde karar verilmiştir. (E. 1970/26-K. 1970/28 sayılı karar.)”

Birleştirme kararına Avni Givda muhalefet etmiştir. Bununla birlikte kararın sonuna Avni Givda'nın muhalefet şerhi eklenmemiş; kararın dosyaların birleştirilmesine ilişkin kısmında, üyenin yukarıda zikrettiğimiz karardaki karşı oy gerekçesine atıf yaparak muhalif kaldığı belirtilmiştir. Ayrıca görüldüğü kadarıyla ilk incelemenin sonunda dosyaların birleştirilmesi kararı için ayrı bir esas kaydı ve karar numarası verilmiştir. Fakat Anayasa Mahkemesinin Kararlar Bilgi Bankası internet sitesi incelendiğinde ne E. 1970/26 sayılı bir karar ne de K. 1970/28 sayılı bir karar bulunmaktadır. Mahkemenin ilk inceleme safhasında verdiği ve ayrı kayıt açtığı bu karara erişimin olmaması problemlidir.

Anayasa Mahkemesinin yukarıda verdiği birleştirme kararlarından sonra muhakeme usulünde köklü bir değişikliğe gitmesi beklenirdi. Bununla birlikte tespit edebildiğimiz kadarıyla 1961 Anayasası döneminde AYM, E.1970/25, K.1970/32, 18/06/1970 künyeli kararından sonra davaların birleştirilmesi kararı vermemiştir. Bunun sebebini kesin olarak anlayabilmiş değiliz. Mezkûr karardan sonra Anayasa Mahkemesi, önüne gelen ve aralarında bağlantı bulunan bazı davalarda eski usulünü sürdürmüştür. Bu yöntemde Mahkeme, aynı

¹⁰² AYM, E.1970/25, K.1970/32, 18/6/1970.

¹⁰³ İptal davasını açanlar: 1- Cumhuriyet Halk Partisi Türkiye Büyük Millet Meclisi Ortak Gurubu 1970/25 sayılı iş, 2- Güven Partisi 1970/26 sayılı iş.

hukuki meseleye ilişkin dosyalardan birinde ayrıntılı bir gerekçelendirme yapmakta; diğer dosyalarda ise bu ilk karara atıfla yetinerek, ayrıca esas hakkında yeniden değerlendirme yapılmasına yer olmadığına karar vermektedir. Böylece bağlantılı dosyalar şeklen ayrı kararlarla sonuçlandırılmakta, ancak sonraki kararların gerekçesi büyük ölçüde ilk kararda yapılan anayasal incelemeye dayandırılmaktadır.¹⁰⁴

1961 Anayasası dönemine ilişkin son olarak değinilmesi gereken karar E.1977/61, K.1977/47 sayılı karardır.¹⁰⁵ İptal davasında Millî Selâmet Partisi Grubu, 5 Nisan 1977 günlü, 644 sayılı Millet Meclisi Genel Seçimlerinin yenilenmesine ilişkin kararın iptalini istemiştir. Bununla birlikte seçimlerinin yenilenmesi kararından önce 5 Nisan 1977 günlü, 643 sayılı "Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 93. maddesinin değiştirilmesine dair" karar için Millî Selâmet Partisi Grubu ayrıca dava açmıştır.¹⁰⁶ Millî Selâmet Partisi Grubu, dilekçesinde öncelikle İçtüzük değişikliği hakkındaki davanın incelenmesini ve daha sonra 644 sayılı seçim yenileme kararının iptali davasının karara bağlanmasını istemiştir. İptal taleplerine göre, İçtüzüğü'nün değiştirilen 93. maddesine karşı açılan iptal davasının sonuçlanmasına kadar, seçimlerin yenilenmesine ilişkin karara yönelik iptal davasının bekletici sorun olarak değerlendirilmesi, ilk davanın sonucu doğrultusunda ikinci

¹⁰⁴ Örneğin K.1970/32 sayılı karardan yalnızca yaklaşık 6 ay sonra verilen: itiraz yoluyla gelen AYM, E.1969/31, K.1971/3, 12/01/1971 ile AYM, E.1969/40, K.1971/4, 12/01/1971 kararları ve iptal davası yoluyla gelen AYM, E.1969/48, K.1971/5, 19/01/1971 ile AYM, E.1969/43, K.1971/6, 19/01/1971 kararları. Bu şekilde birbiriyle bağlantılı kararların sayısı çoktur. AYM, E.1970/63, K.1971/38, 13/04/1971, AYM, E.1971/4, K.1971/39, 13/04/1971, AYM, E.1971/5, K.1971/40, 13/04/1971, AYM, E.1971/6, K.1971/41, 13/04/1971, AYM, E.1971/7, K.1971/42, 13/04/1971 ve AYM, E.1971/8, K.1971/43, 13/04/1971 kararları. AYM, E.1976/7, K.1976/35, 24/06/1976, AYM, E.1976/10, K.1976/36, 24/06/1976; AYM, E.1976/12, K.1976/38, 24/06/1976, AYM, E.1976/20, K.1976/39, 24/06/1976 ve AYM, E.1976/11, K.1976/37, 24/06/1976 kararları.

¹⁰⁵ AYM, E.1977/61, K.1977/47, 21/4/1977.

¹⁰⁶ AYM, E.1977/61, K.1977/47, 21/04/1977

davanın da sonuçlandırılması talebini içermektedir. Bununla birlikte AYM, bekletici sorun talebini reddetmiştir.¹⁰⁷

Konumuz açısından kararda önemli olan kısım ilk inceleme aşamasında E. 1977/61 numaralı dosyanın bekletici mesele yapılıp yapılamayacağına ilişkindir. Mahkemenin çoğunluk görüşü aşağıdaki gibidir:

“Gerek Anayasa’da gerek Anayasa’nın 148. maddesi buyruğunca çıkarılan 22/4/1962 günlü, 44 sayılı “Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun” da ne Anayasa Mahkemesinin bekletici sorun yapması hususunda ve ne de Anayasa’ya uygunluk denetimi konusunda açılan davaların birleştirilmesi (tevhidi) hakkında bir kural yer almamıştır. Açılan davalar, ayrı ayrı metinlerin iptal edilmesini öngördüğünden ve birbirinden bağımsız iptal istemlerine konu edildiğinden, Millet Meclisi Genel Seçimlerinin yenilenmesine ilişkin Millet Meclisi Genel Kurulu kararına karşı açılan iptal davasının, içtüzük değişikliği hakkında açılan 1977/60 sayılı davanın karara bağlanmasından sonra incelenmesine yasal bir neden olmadığı gibi aşağıda değinileceği üzere bir gerek de yoktur.”¹⁰⁸

Dolayısıyla açılan davalar, ayrı ayrı metinlerin iptal edilmesini öngördüğünden ve birbirinden bağımsız iptal istemlerine konu edildiğinden, Millet Meclisi Genel Seçimlerinin yenilenmesine ilişkin Millet Meclisi Genel Kurulu kararına karşı açılan iptal davasının, içtüzük değişikliği hakkında açılan 1977/60 sayılı davanın karara

¹⁰⁷ İşin esası açısından ise AYM, Millet Meclisinin seçimlerin yenilenmesine ilişkin kararının iptaline yönelik başvuruyu değerlendirirken, Anayasa’nın 69. maddesinin Meclise seçimleri yenileme yetkisi verdiğini; Anayasa’nın 147. maddesi uyarınca kendi denetim yetkisinin yalnızca kanunlara, TBMM İçtüzüklerine ve anayasa değişikliklerinin şekil bakımından denetimine özgü olduğunu; seçim yenileme kararının ise maddi ya da şekli anlamda kanun veya içtüzük niteliğinde bir yasama tasarrufu olmadığını tespit etmiş; bu nedenle kanun ya da içtüzük niteliği taşımayan ve Anayasa’da açıkça denetime tabi tutulmayan Meclis kararlarının AYM denetimi dışında olduğunu, bu bağlamda kararın kendisi denetlenemeyeceği için oluşumu sırasındaki İçtüzüğe aykırılık iddialarının da incelenemeyeceğini belirterek davanın görev alanına girmediğine hükmetmiştir.

¹⁰⁸ *Vurgu yazara aittir.*

bağlanmasından sonra incelenmesine yasal bir neden bulunmamaktadır. Ayrıca mahkeme çoğunluğuna göre, seçimlerin yenilenmesine ilişkin Meclis kararı kanun veya İçtüzük niteliğinde bir işlem olmadığı için, Anayasanın 147. maddesi uyarınca AYM'nin norm denetimi yetkisinin kapsamına girmemektedir. Dolayısıyla İçtüzük değişikliğine ilişkin dosya sonuçlansa bile, seçim yenileme kararı anayasal olarak denetlenebilir bir işlem olmadığından, bekletici sorun yapılmasının hiçbir hukuki sonucu olmayacaktır. Ayrıca AYM'nin görev alanı dışında kalan bir kararın oluşumu sırasında İçtüzük kurallarına aykırı davranılıp davranılmadığı da AYM tarafından denetlenemez; çünkü denetlenemeyen bir işlemde, oluşum süreci de denetime konu edilemez. Bu sebeple, bekletici sorun yapılmasını gerektiren pratik bir ihtiyaç veya hukuki zorunluluk bulunmamaktadır.

Çoğunluk kararına muhalefet eden Ahmet Salih Çebi, taleplerin hem İçtüzüğün 93. maddesindeki değişikliğin hem de bu değişikliğe dayanılarak alınan seçimlerin yenilenmesine ilişkin kararın iptalini istediğine dikkat çekerek, İçtüzük değişikliğine ilişkin dosyanın seçim yenileme kararına ilişkin davayı doğrudan etkileyen bir bekletici sorun niteliği taşıdığını belirtmektedir. Çoğunluğun, Anayasa ve 44 sayılı Kanunda bekletici soruna ilişkin açık bir düzenleme bulunmadığı gerekçesiyle bu talebi reddetmesini isabetli bulmayan Çebi'ye göre, düzenlemede açık bir yasak olmaması, gerekli durumlarda bir davanın sonucunun beklenmesini hukuk tekniği bakımından mümkün kılmaktadır. Ayrıca seçim yenileme kararı kanun veya İçtüzük niteliği taşımadığı için doğrudan Anayasa Mahkemesi denetimi dışında olsa da bu karar İçtüzüğün 93. maddesindeki değişikliğe dayanılarak alınmıştır ve söz konusu İçtüzük değişikliği Anayasa Mahkemesinin denetimine tabidir. Bu nedenle İçtüzük değişikliği davası sonuçlanmadan seçim yenileme kararına ilişkin davanın reddedilmesi hukuken doğru değildir.¹⁰⁹

¹⁰⁹ "Çoğunluk, Anayasa Mahkemesince açılan davaların birleştirileceğine ve bir davanın diğer davada bekletici sorun yapılacağına dair Anayasa'da ve Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu, yargılama usulü hakkındaki 44 sayılı Kanunda bir kural olmadığı gerekçesiyle bekletici sorun yapılması hakkındaki davacı isteğinin reddine karar verilmiştir.

Bu kararda Mahkeme çoğunluğunun, açıkça ne Anayasada ne de kanunlarda Anayasaya uygunluk denetimine ilişkin davaların birleştirilmesini öngören bir kural bulunmadığını ifade ettiği görülmektedir. Oysa yukarıda aktardığımız kararlar, Anayasa Mahkemesinin geçmişte davaları birleştirme yoluna gittiğini ortaya koymaktadır. Nitekim E.1970/25, K.1970/32 sayılı kararda davaların birleştirilmesi yönündeki çoğunluk görüşüne katılan Halit ZARBUN, Ziya Önel, Muhittin Gürün ve Lütfi Ömerbaş, bu karar kapsamında Anayasa Mahkemesinin birleştirme yetkisi bulunmadığı tespitine ilişkin herhangi bir itiraz ileri sürmemişlerdir. Bu durum, Mahkemenin birleştirme yetkisine ilişkin yaklaşımında dikkat çekici bir tutarsızlığa işaret etmektedir. Zira aynı üyelerin, 1970 tarihli kararda birleştirme uygulamasına katılıp herhangi bir yetki sorunu görmemelerine rağmen, 1977 tarihli kararda bu kez birleştirme yetkisinin hukuken mevcut

Öte yandan dava konusu, Millet Meclisi seçimlerinin yenilenmesine ilişkin kararın kanun ve içtüzük tadili niteliğini taşımadığı ve Anayasa'nın Anayasa Mahkemesinin denetimine bağlı tuttuğu kararlardan olmadığı nedeniyle de davanın görev yönünden reddini kararlaştırmıştır.

Gerçekten, dava konusu karar kanun ve içtüzük niteliğinde olmadığı gibi Anayasa'nın, Anayasa Mahkemesinin denetimine tabi tuttuğu nitelikte yasama meclisi kararlarından da değildir. Ne varki, dava konusu karar, Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 93. maddesinin değişikliğinden evvelki hükmüne dayanılarak değil, 93. maddenin değiştirilmesi suretiyle alınmıştır. Bu itibara kararın dayanağı İçtüzüğü'nün değiştirilen hükmüdür. İçtüzük değişikliği ise Anayasa Mahkemesinin denetimine tabidir. İçtüzük değişikliğinin iptali, seçimin yenilenmesine ilişkin Millet Meclisi kararının, Anayasa'nın denetimine tabi olmaması bakımından, sonucu etkileyemeyeceği düşünülse bile, iptal kararının gerekçesinde etkisi kuşkusuzdur.

Anayasa'da ve 44 sayılı Kanunda bekletici sorundan söz edilmemesi, bekletici sorun yapılması gerek duyulan hallerde o davanın sonucunu beklemeye engel değildir.

SONUÇ: Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 93. maddesinin iptali hakkında açılıp Anayasa Mahkemesinin 1977/60 sayısında kayıtlı davanın sonucu beklenmeden bu davanın reddine karar verilmesi hakkındaki çoğunluk görüşüne karşıyım." Ahmet Salih Çebi'nin muhalefet şerhi, AYM, E.1977/61, K.1977/47, 21/4/1977.

olmadığını kabul etmeleri, gerekçelendirilmesi gereken bir görüş değişikliğidir.

Üç istisnai karar dışında davaların birleştirilmesine ilişkin bir uygulama pratiğinin Mahkemede yerleşmediği anlaşılmaktadır. Bu nedenle, Mahkemenin bu kararda davaları birleştirme yetkisinin bulunmadığını açıkça belirtmesi dikkat çekicidir. Bununla birlikte, her ne kadar Anayasa ve kanunlarda açık bir düzenleme bulunmasa da 44 sayılı kanuna dayanılarak çıkartılan Mahkeme İctüzüğünün m. 1/2 hükmünün, Mahkemenin dosyaları birleştirme kararına dayanak oluşturabilecek nitelikte olduğunu yukarıda ifade etmiştik.

Öte yandan muhalif üye Çebi, tartışmayı davaların birleştirilmesi üzerinden değil, bekletici mesele kurumu üzerinden yürütmüş ve yalnızca “Anayasa’da ve 44 sayılı Kanunda bekletici sorundan söz edilmemesi, bekletici sorun yapılması gerek duyulan hâllerde o davanın sonucunu beklemeye engel değildir” ifadesiyle çoğunluğa karşı çıkmıştır. Bekletici mesele ile davaların birleştirilmesi kurumu, özellikle davalar arasındaki bağlantı ilişkisi bakımından birbirine yaklaşmaktadır. Her iki kurumda da hareket noktası, görülmekte olan bir dava ile başka bir dava veya uyuşmazlık arasında hukuken anlamlı bir ilişkinin bulunmasıdır.¹¹⁰ Bekletici mesele kurumunda HMK, bağlantı kavramını aynı açıklıkla kullanmamaktadır. Ancak görülmekte olan davada hüküm verilebilmesi için başka bir mahkeme veya merciin kararının beklenmesini öngörerek aslında benzer bir bağlılık ilişkisine işaret etmektedir. Bu bağlılık, çoğu zaman bir uyuşmazlıkta verilecek kararın diğer davanın sonucunu etkileyecek nitelikte olması şeklinde ortaya çıkmaktadır.¹¹¹ Bu yönüyle bekletici meseledeki “bağlılık” ilişkisi, davaların birleştirilmesindeki bağlantı ölçütlerinden özellikle “biri hakkında verilecek hükmün diğerini etkileyecek nitelikte olması” şartıyla örtüşmektedir. Zira bekletici mesele yapılan dava veya sorun çözümlenmeden asıl davada sağlıklı bir hüküm kurulması mümkün değilse, beklenen karar asıl davanın sonucunu belirleyici veya en azından etkileyici niteliktedir.¹¹²

¹¹⁰ Özkes, s. 1426.

¹¹¹ Özkes, s. 1406-1411.

¹¹² Bununla birlikte iki kurumun işlevi aynı değildir. Davaların birleştirilmesinde bağlantılı davalar tek bir yargılama çatısı altında birlikte

Dolayısıyla bekletici mesele ile davaların birleştirilmesi, farklı teknik sonuçlar doğursalar da, aynı temel usuli ihtiyaca cevap vermektedirler.

Anayasa Mahkemesinin geçmişte aralarında bağlantı bulunan dosyalar bakımından birleştirme kararları verebildiği dikkate alındığında, aynı temel usuli ihtiyaca cevap veren bekletici mesele kurumuna mesafeli yaklaşması tutarlı görünmemektedir. Davaların birleştirilmesi ile bekletici mesele teknik olarak farklı kurumlar olsa da her ikisi de bağlantılı uyuşmazlıkların birbirinden kopuk biçimde karara bağlanmasını önlemeye, kararlar arasında tutarlılığı sağlamaya ve çelişkili hüküm ihtimalini azaltmaya hizmet eder. Bu nedenle Mahkemenin birleştirme kararlarında benimsediği usul ekonomisi, hukuki güvenlik ve yargısal tutarlılık gerekçeleri, şartları oluştuğunda bekletici mesele kararı bakımından da uygulanabilir niteliktedir. Dolayısıyla Mahkemenin bekletici mesele kurumunu neden daha sınırlı veya çekingen biçimde ele aldığı ayrıca gerekçelendirilmesi gereken bir husustur. Kanaatimizce, davaların birleştirilmesi kurumunda olduğu gibi, 44 sayılı Kanuna dayanılarak çıkartılan AYM İçtüzüğü'nün m. 1/2 hükmü, bir muhakeme usulü olan bekletici meselenin de Mahkeme tarafından kullanılabilmesine imkân tanıyabilecek niteliktedir.

Anayasa Mahkemesi, bu kararın ardından 1982 Anayasası dönemine kadar, aralarında açık bir bağlantı bulunan ve hatta bazı durumlarda yukarıda aktardığımız örnekte olduğu gibi yalnızca önceki ayrıntılı karara atıf yapılmakla yetinilen durumlarda dahi davaların birleştirilmesine karar vermemiştir.¹¹³

yürütülmektedir. Kurumun amacı, ortak tahkikat yapılması, usul ekonomisinin sağlanması ve çelişkili kararların önlenmesidir. Bekletici meselede ise davalar birleşmemektedir. Asıl davaya bakan mahkeme, başka bir mahkeme veya merci tarafından verilecek kararın sonucunu beklemektedir. Dolayısıyla birleştirme, bağlantılı uyuşmazlıkları aynı yargılama içinde toplarken; bekletici mesele, bu uyuşmazlıkların ayrı kalmasına rağmen aralarındaki hukuki bağılılığı dikkate alarak yargılamalardan birinin sonucunu diğerine bağlar.

¹¹³ Bütün kararları verebilmek mümkün değildir. Fakat yıllar içerisinde aynı usulün kullanıldığını göstermesi amacıyla: AYM, E.1977/71, K.1977/75, 24/05/1977; AYM, E.1977/72, K.1977/76, 24/05/1977; AYM, E.1977/73,

B. 1982 Anayasası Dönemi

1. Hukuki Çerçeve: 2949 ve 6216 Sayılı Kanunlar

1982 Anayasası dönemine yukarıda açıklanan uygulama durumuyla girilmiştir. Anayasa Mahkemesinin bu dönemdeki yargılama usul ve esaslarını düzenleyen temel metinler 1982 Anayasası, 10 Kasım 1983 tarihinde kabul edilen ve 13 Kasım 1983 tarihli 18220 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ve bu kanuna dayanan ve 3 Aralık 1986 tarihli ve 19300 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan Anayasa Mahkemesi İçtüzüğüdür. 2010 Anayasa değişikliklerinden sonra ise 30 Mart 2011 yılında kabul edilen ve 03 Nisan 2011 tarihli 27894 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun çıkarılmıştır. Ayrıca daha sonra bu kanuna dayanılarak 12 Temmuz 2012 tarihli 28351 sayılı Resmi Gazetede Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü yayınlanmıştır.

Davaların birleştirilmesi kurumu bakımından 1961 ve 1982 Anayasaları arasında göze çarpan temel fark, 1982 Anayasasınının 141. maddesinin son fıkrasında yer alan düzenlemedir. Anılan fıkra göre, *“Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir.”* Böylece, usul ekonomisi ilkesinin önemli araçlarından biri

K.1977/77, 24/05/1977; AYM, E.1977/74, K.1977/78, 24/05/1977; AYM, E.1977/75, K.1977/79, 24/05/1977 ve AYM, E.1977/76, K.1977/80, 24/05/1977 kararları. AYM, E.1977/90, K.1977/92, 22/09/1977; AYM, E.1977/94, K.1977/95, 22/09/1977; AYM, E.1977/101, K.1977/96, 22/09/1977; AYM, E.1977/104, K.1977/98, 22/09/1977; AYM, E.1977/105, K.1977/99, 22/09/1977; AYM, E.1977/107, K.1977/101, 22/09/1977; AYM, E.1977/108, K.1977/102, 22/09/1977; AYM, E.1977/110, K.1977/103, 22/09/1977; AYM, E.1977/114, K.1977/104, 22/09/1977; AYM, E.1977/115, K.1977/105, 22/09/1977 ve AYM, E.1977/116, K.1977/106, 22/09/1977 kararları. AYM, E.1980/76, K.1981/16, 09/04/1981 ve AYM, E.1981/1, K.1981/17, 09/04/1981 kararları. AYM, E.1979/37, K.1980/26, 29/04/1980; AYM, E.1980/17, K.1980/27, 29/04/1980 ve AYM, E.1980/40, K.1980/28, 29/04/1980 kararları. AYM, E.1983/11, K.1983/12, 17/11/1983; AYM, E.1983/6, K.1983/13, 17/11/1983; AYM, E.1983/7, K.1983/14, 17/11/1983 ve AYM, E.1983/8, K.1983/15, 17/11/1983 kararları.

olan davaların birleştirilmesi kararının verilmesine, 1961 Anayasasına nazaran daha açık ve belirgin bir anayasal dayanak sağlanmıştır. Bunun dışında, her ne kadar 1982 Anayasasının ilk halinde açıkça ifade edilmese de 36. maddede “Hak Arama Hürriyeti” başlığı altında güvence altına alınan adil yargılanma hakkı da usul ekonomisi ilkesinin anayasal temelini oluşturmaktadır.

2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun hükümleri incelendiğinde 44 sayılı eski kuruluş Kanuna benzer şekilde açıkça davaların birleştirilmesine ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Bununla birlikte bazı özel düzenlemelerde genel usul kurallarına atıfta bulunmaktadır. Örneğin m. 33, siyasi partilerin kapatılması davalarında Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun uygulanacağını açıkça belirtmektedir.¹¹⁴ Benzer şekilde m. 35, Mahkemenin Yüce Divan sıfatıyla yaptığı yargılamalarda “yürürlükteki kanunlara göre duruşma yapıp hüküm vereceğini” düzenleyerek, özel bir yargılama rejimi öngörmekten ziyade genel kanunlara atıf yapmakla yetinmiştir.¹¹⁵ M. 51 ise tanık ve bilirkişilerin dinlenmesine ilişkin olarak “usul kanunları”na gönderme yapmaktadır.¹¹⁶ Son olarak m. 55, Mahkeme başkan ve üyelerinin şahsi

¹¹⁴ Siyasî partilerin kapatılması davaları Madde 33: “Cumhuriyet Başsavcısı tarafından açılan siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin davalar, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu hükümleri uygulanmak suretiyle dosya üzerinde incelenir ve karara bağlanır. Anayasa Mahkemesi gerekli gördüğü hallerde sözlü açıklamalarını dinlemek için ilgilileri ve konu hakkında bilgisi olanları çağırır. Bu halde 31 inci madde hükmü uygulanmaz.”

¹¹⁵ Yedinci Bölüm Yüce Divan Sıfatıyla Bakılan İşlerde Usul Duruşma ve Hüküm Madde 35: “Anayasa Mahkemesi, Yüce Divan sıfatıyla çalışırken, yürürlükteki kanunlara göre duruşma yapar ve hüküm verir.”

¹¹⁶ Tanık ve Bilirkişilerin Dinlenmesi Madde 51: “Anayasa Mahkemesinde bakılan veya işler dolayısıyla bilgisine başvurulmuş bilirkişi veya tanığın dinlenmesi, usul kanunları gereğince resmi bir makamın iznine bağlı bulunup da Devlet menfaatlerine zararlı olacağı mülahazasıyla izin verilmediği takdirde; Mahkeme izin vermeye yetkili kimsenin sözlü veya yazılı mütalaasını aldıktan sonra, izin vermemenin yersizliğine üçte iki çoğunlukla karar verirse, bilirkişi veya tanık sır saklama ödevine dayanamaz.”

ya da görevleri nedeniyle işledikleri suçlara ilişkin soruşturmalarda genel hükümlerin uygulanacağını ve “Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa göre gereken kararın” verileceğini düzenlemektedir.¹¹⁷

2949 sayılı kanuna dayanılarak çıkartılan Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü davaların birleştirilmesi kararı verilmesine ilişkin açık bir hüküm içermemektedir. Bununla birlikte 44 sayılı kanuna dayanılarak çıkarılan eski İçtüzükte yer alan hükme benzer şekilde “Anayasa Mahkemesinin Bağlı Olduğu Kurallar” kenar başlıklı 2. maddenin ikinci fıkrasında “*Mahkeme, çalışma esasları ve usulleri konusunda kanunlarda veya içtüzükte hüküm bulunmayan durumlarda genel hukuk kurallarını uygular.*” denmektedir. Genel muhakeme usulüne yönelik bu atıf sayesinde davaların birleştirilmesi kararı verilebilir. Ayrıca 1982 Anayasasının m. 141/4 hükmünün davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılmasını bütün yargı kurumlarına bir görev yüklemesini göz önüne aldığımızda davaların birleştirilmesi kararının verilebileceğini kabul edebiliriz.¹¹⁸ Çalışmanın bu kısmında Anayasa Mahkemesinin 2012 yılına kadarki uygulaması incelenecektir. Bir sonraki bölümde 2012 yılından sonraki dönem incelenecektir.

2. Birleştirme Pratiğine İlişkin İstatistiksel ve Yöntemsel Notlar

1982 Anayasası dönemindeki dosyaların birleştirilmesi kararlarını izlemek, 1961 Anayasası dönemine kıyasla daha kolaydır. Bu noktada ilk başvurulacak kaynaklardan biri, Anayasa Mahkemesi Başkanlığınca hazırlanan “1982 Anayasası Döneminde Anayasa Mahkemesi’ne İptal Davası Açmaya Yetkili Merciler, Mahkemeler ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı Tarafından Açılan Davalar ile Şahıslar Tarafından

¹¹⁷ Başkan ve Üyelerin Şahsi ve Görevle ilgili Suçları Madde 55: “Anayasa Mahkemesince, soruşturma açılmasına karar verildiği takdirde gerekli soruşturmayı yapmak, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa göre gereken kararı vermek ve söz konusu Kanunun sorgu hakimine tanıdığı yetkileri kullanmak üzere üç üye görevlendirilir... Ağır cezayı gerektiren suçüstü hallerinde hazırlık soruşturması ve ilk soruşturma genel hükümlere tabidir.”

¹¹⁸ Rüzgaresen, s. 96-97.

Yapılan Başvuruların, Bunlardan Ne Kadarının, Ne Şekilde Karara Bağlandığını Gösterir Cetvel” başlıklı Excel dosyasıdır.¹¹⁹

Söz konusu cetvelde, yıllara göre açılan davalar ile bu davaların karara bağlanma biçimlerine ilişkin istatistikler yer almaktadır. Cetvelde özellikle iptal ve itiraz davaları, yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına ilişkin istemler ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığından gelen başvurular bakımından verilen “birleştirilmesine” kararları yıl bazında sistematik biçimde kaydedilmiştir. Dosyaların birleştirilmesine ilişkin verilerin Excel formatında tutulması, konunun araştırılması açısından önemli bir avantaj sağlamaktadır.

Ne var ki, bu avantajın yanında bazı güçlükler de mevcuttur. Aşağıda ayrıntılı olarak gösterileceği üzere, Mahkemenin davaların birleştirilmesine ilişkin kararlarına erişimde çeşitli sorunlar yaşanmakta; karar metinlerinde birleştirme yönündeki değerlendirmelerin sistematik biçimde ele alınmadığı görülmekte; uygulamada yeknesaklıktan uzak örneklerle rastlanmaktadır.

Bu nedenle, 1982 Anayasası döneminde davaların birleştirilmesi kurumunun kapsamlı ve derinlemesine incelenmesi, mevcut boşlukların giderilmesi bakımından zorunlu görünmektedir.

3. 1982 Anayasası Döneminde İlk Uygulamalar

1982 Anayasası döneminde Anayasa Mahkemesinin birleştirme kararı verdiği ilk karar bir siyasi parti ihtar işine aittir.¹²⁰ Kararın ilgili kısmı oldukça kısadır: “1- Mahkememizin Esas: 1984/3 (İhtar İstemi) ve Esas : 1985/1 (İhtar İstemi) sayılarıyla işlem gören dosyaların konularının aynı olması nedeniyle birleştirilmelerine oybirliğiyle,... karar verilmiştir.” Görüldüğü üzere Anayasa Mahkemesi, kararda “konularının aynı olması nedeniyle” E. 1984/3 (ihtar istemi) ve E. 1985/1 (ihtar istemi) dosyalarını oybirliğiyle birleştirerek incelemiştir. Kararda, birleştirme kararına karşı herhangi bir muhalefet şerhi bulunmamaktadır. Ne var ki

¹¹⁹ Anayasa Mahkemesinin resmî sitesinde İstatistikler sayfasında kurumun istatistikleri hazırlanmaktadır. İlgili dosyaya buradan erişilebilir: https://anayasa.gov.tr/media/9597/1983_isyuku_2024.xls. (E.T. 22.11.2025)

¹²⁰ AYM, E.1984/3, (Siyasi Parti İhtar) K.1985/1, 21/03/1985.

Mahkemenin, yukarıda ayrıntılı biçimde ele alınan E.1977/61, K.1977/47 sayılı kararında birleştirme yetkisine ilişkin açık bir yasal dayanağın bulunmadığını vurgulamış olması karşısında, bu dosyada yeniden birleştirme yoluna giderken söz konusu yetkinin hukuki temelini ayrıca ortaya koyması beklenirdi. Zira 1961 ve 1982 Anayasaları ile 44 ve 2949 sayılı kanunlar ve bunlara dayanılarak çıkarılan içtüzük hükümleri bakımından, davaların birleştirilmesi müessesesinin dayanağını etkileyebilecek nitelikte esaslı bir değişiklik yapılmamıştır. Bu sebeple Mahkemenin 1977 tarihli görüşünü sürdürmesi mümkündür. Örneğin karardan yaklaşık bir yıl önce verilen iki kararda Mahkeme dosyalar arasında kuvvetli bağlantı bulunduğu halde birleştirme kararı vermemiştir.¹²¹ Eğer mahkeme bu görüşü sürdürmüyorsa da geçmiş içtihadattan neden dönüldüğünü ortaya koyması gerekirdi. Kaldı ki kanaatimizce 1982 Anayasası'nın 141/4 hükmü, Mahkemenin işlerin birleştirilmesine imkân tanıyan bir yorum yapmasını kolaylaştırabilecek bir normatif zemine sahiptir.

İkinci olarak, Mahkemenin birleştirme kararı verebilme yetkisinden bağımsız olarak, Mahkemenin birleştirme gerekçesi olarak kullandığı "konularının aynı olması" ibaresini de açıklaması beklenirdi. Bu ifade, dosyalar arasındaki bağlantının hangi hukuki ölçüte dayandığını göstermemektedir. Burada kastedilenin aynı siyasi partiye ilişkin iki ihtar isteminin bulunması mı, istemlerin aynı hukuki sebebe dayanması mı, yoksa verilecek kararların birbirini etkileyebilecek nitelikte olması mı olduğu belirsizdir. Anayasa Mahkemesi, "konularının aynı olması" ibaresiyle bağlantı türlerinden hangisine yaklaştığını ortaya koymadığından, birleştirme kararının ölçütü belirsiz kalmaktadır.

Bu siyasi parti ihtar kararı dışında Anayasa Mahkemesi, 1982 Anayasası döneminde norm denetimi kararlarında davaların

¹²¹ 18/1/1984 tarihli ve 2972 sayılı "Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun" hakkındaki iptal davalarına ilişkin kararlar: AYM, E.1984/1, K.1984/2, 01/03/1984 ve AYM, E.1984/2, K.1984/3, 01/03/1984 kararları. K. 1984/3 sayılı kararda birçok maddede ve muhalefet şerhlerinde K. 1984/2 sayılı kararın gerekçelerine yollama vardır.

birleştirilmesi kararı vermeden incelenmesi usulünü sürdürmüştür.¹²² Fakat daha sonra E.1987/23, K.1987/27 künyeli kararında Anayasa Mahkemesi 1982 Anayasası döneminde ilk defa norm denetimi kararında birleştirme kararı vermiştir.¹²³ Bu hususta dikkatleri çeken bir husus bu kararda davaların birleştirilmesine karar vermeden daha yaklaşık iki hafta önce birbirleriyle kuvvetli bağlantı içerisinde olan davalar hakkında birleştirme kararı vermemesidir.¹²⁴ E.1987/23, K.1987/27 sayılı kararında Anayasa Mahkemesi, *“İkinci dava dilekçesinin 10/9/1987 günlü, 3403 sayılı yasanın 8. maddesine ilişkin bulunması, maddeler arasındaki ilgi ve birlikte müzakere halinde incelemeyi kolaylaştıracağı gözönüne”* olarak dosyaların birleştirilmesine karar vermiştir. Kararda birleştirme kararına yönelik bir muhalif görüş ortaya konmamıştır.

Görüldüğü üzere AYM davaların birleştirilmesinde üç tane argüman geliştirmektedir: a: dosyaların konu bakımından ortak olduğu için müşterek hukuki sorun içermektedir; b: maddeler arasında ilgi olduğu için birbirine etki eden ve bir arada değerlendirilmesi gereken hususlar bulunmaktadır; c: birlikte müzakere ile inceleme kolaylaşacak yani usul ekonomi gerçekleşecektir. Önceki birleştirme kararlarında Mahkeme, ‘konularının aynı olması’¹²⁵, ‘işlerin aynı nitelikte

¹²² Örneğin: AYM, E.1985/16, K.1986/5, 04/03/1986; AYM, E.1985/17, K.1986/6, 04/03/1986 ve AYM, E.1985/18, K.1986/7, 04/03/1986 kararları.

AYM, E.1986/3, K.1986/15, 03/07/1986; AYM, E.1986/7, K.1986/16, 03/07/1986; AYM, E.1986/8, K.1986/17, 03/07/1986; AYM, E.1986/9, K.1986/18, 03/07/1986 ve AYM, E.1986/10, K.1986/19, 03/07/1986 kararları.

¹²³ AYM, E.1987/23, K.1987/27, 09/10/1987.

¹²⁴ 18 Mart 1340 günlü, 442 sayılı Köy Kanunundaki muhtar ve ihtiyar meclisi üyelerinin görevden alınma süreçlerine ilişkin hükümlere karşı itiraz yoluyla gelen dosyalar: AYM, E.1987/4, K.1987/20, 24/09/1987; AYM, E.1987/5, K.1987/21, 24/09/1987; AYM, E.1987/7, K.1987/22, 24/09/1987; AYM, E.1987/8, K.1987/23, 24/09/1987; AYM, E.1987/10, K.1987/24, 24/09/1987 ve AYM, E.1987/15, K.1987/25, 24/09/1987 kararları. Örneğin karara katılmayan muhalif üyeler, muhalefet yazılarında uzun uzadıya gerekçe yazmak yerine doğrudan E:1987/4 ve K: 1987/20 sayılı karardaki muhalefet şerhlerine atıf yapmaktadırlar.

¹²⁵ AYM, E.1984/3, (Siyasi Parti İhtar) K.1985/1, 21/03/1985.

bulunması'¹²⁶ veya 'aynı konuyu kapsamı'¹²⁷ gibi tek bir ifadeyle açıklama yaparken, bu kararda biraz daha ayrıntılı ve açıklayıcı olmuştur.

Anayasa Mahkemesinin bu kararında ortaya koyduğu üç ölçüt, medeni usul ve idari yargılama hukukundaki bağlantı anlayışıyla büyük ölçüde örtüşmektedir. Dosyaların konu bakımından ortak olması ve müşterek hukuki sorun içermesi, davaların aynı veya birbirine benzer sebeplerden doğması ölçütünü çağrıştırmakta; maddeler arasında ilgi bulunması ve bir dosyada yapılacak değerlendirmenin diğerini etkileyebilecek nitelikte olması ise "biri hakkında verilecek hükmün diğerini etkileyecek nitelikte bulunması" kriterine karşılık gelmektedir. Bu yönüyle AYM'nin geliştirdiği ilk iki argüman, yargılama hukukundaki bağlantı kavramının iki temel görünümünü yansıtmaktadır: ortak maddi/hukuki sebep ve kararlar arasında etkileşim ihtimali. Anayasa Mahkemesinin getirdiği üçüncü ölçüt olan birlikte müzakereyle incelemenin kolaylaşması ise davaların birleştirilmesi kurumunun arka planındaki usul ekonomisi düşüncesine işaret etmektedir. Dolayısıyla AYM'nin "müşterek hukuki sorun", "birbirini etkileyen hususlar" ve "incelemenin kolaylaşması" şeklindeki üçlü gerekçesi, HMK ve İYUK'taki bağlantı kurumunun Anayasa Mahkemesi yargılamasına özgü bir uyarlaması gibi okunabilir. Burada özellikle ilk iki unsur bağlantının varlığını, üçüncü unsur ise bu bağlantının birleştirmeyi gerekli veya faydalı kılan işlevsel sonucunu göstermektedir.

AYM bu karardan sonra tekrar eski yargılama usulünde kararlar vermeye devam etmiştir.¹²⁸ Hatta örneğin 4.1.1961 günlü, 213

¹²⁶ AYM, E.1968/39, K.1969/15, 03/04/1969

¹²⁷ AYM, E.1970/25, K.1970/32, 18/06/1970

¹²⁸ Örneğin: AYM, E.1987/31, K.1988/13, 01/06/1988; AYM, E.1987/32, K.1988/14, 01/06/1988 ve AYM, E.1987/33, K.1988/15, 01/06/1988 kararları. Örneğin: AYM, E.1992/1, K.1992/21, 31/03/1992; AYM, E.1992/3, K.1992/23, 31/03/1992; AYM, E.1992/5, K.1992/24, 31/03/1992; AYM, E.1992/6, K.1992/25, 31/03/1992; AYM, E.1992/14, K.1992/26, 31/03/1992; AYM, E.1992/20, K.1992/27, 31/03/1992; AYM, E.1992/23, K.1992/28, 31/03/1992 ve AYM, E.1992/25, K.1992/29, 31/03/1992 kararları.

sayılı Vergi Usul Kanununun, 3239 sayılı Kanunun 8. maddesiyle değişik 112. maddesinin 3. bendinin Anayasaya aykırılığı isteminin incelendiği dosyalarda, olay özetleri ve itirazın kapsamı dışında kalan kararın ana gövdesini oluşturan, temel hukuki tartışmalar ve gerekçelendirmeler kısmı bir şablon halinde neredeyse kelimesi kelimesine tekrar edilmiştir.¹²⁹ Bunun dışında AYM, birbiriyle kuvvetli bağlantısı bulunan davalarda ana argümanların yer aldığı kararın dışındaki davalarda, detaylı karara atıfta bulunarak ayrıca bu konuda yeniden karar verilmesine yer olmadığına kararları vermektedir.¹³⁰ Dolayısıyla 1982 Anayasasının ilk döneminde yukarıda zikredilen siyasi parti ihtar kararıyla, E.1987/23, K.1987/27 numaralı norm denetimi kararı dışında Anayasa Mahkemesi, birleştirme kararı vermemeyi tercih etmiştir. Bu durum 1994 yılına kadar devam etmiştir.

1994 yılında yedi DEP milletvekilinin dokunulmazlığı kaldırılmış ve bu kararlara karşı Anayasa Mahkemesine başvuru yapılmıştır. Mahkeme, önüne gelen başvurularda dosyaların birleştirilmesine karar vermiş ve 21.03.1994 tarihinde milletvekili dokunulmazlıklarının kaldırılmasının iptali istemine ilişkin toplam 19 karar vermiştir.¹³¹ Bu

¹²⁹ AYM, E.1988/7, K.1988/27, 27/09/1988; AYM, E.1988/9, K.1988/28, 27/09/1988 ve AYM, E.1988/16, K.1988/29, 27/09/1988 kararları.

¹³⁰ Örneğin: AYM, E.1988/19, K.1988/33, 26/10/1988; AYM, E.1988/17, K.1988/34, 26/10/1988; AYM, E.1988/18, K.1988/35, 26/10/1988; AYM, E.1988/20, K.1988/36, 26/10/1988; AYM, E.1988/21, K.1988/37, 26/10/1988; AYM, E.1988/22, K.1988/38, 26/10/1988 ve AYM, E.1988/23, K.1988/39, 26/10/1988 kararları.

¹³¹ 1. AYM, E.1994/4, K.1994/23, 21.3.1994 (M. Hatip Dicle hakkında, TBMM Karar No: 298)
 2. AYM, E.1994/5, K.1994/24, 21.3.1994 (M. Hatip Dicle hakkında, TBMM Karar No: 293)
 3. AYM, E.1994/6, K.1994/25, 21.3.1994 (Leyla Zana hakkında, TBMM Karar No: 294)
 4. AYM, E.1994/7, K.1994/26, 21.3.1994 (Leyla Zana hakkında, TBMM Karar No: 299)
 5. AYM, E.1994/8, K.1994/27, 21.3.1994 (Leyla Zana hakkında, TBMM Karar No: 303)

karar tarihinden üç gün önce Mahkeme, bu dosyalara ilişkin 18.3.1994 tarihinde birleştirme kararları vermiştir.¹³²

-
6. AYM, E.1994/9, K.1994/28, 21.3.1994 (Leyla Zana hakkında, TBMM Karar No: 305)
 7. AYM, E.1994/10, K.1994/29, 21.3.1994 (Orhan Doğan hakkında, TBMM Karar No: 290)
 8. AYM, E.1994/11, K.1994/30, 21.3.1994 (Orhan Doğan hakkında, TBMM Karar No: 297)
 9. AYM, E.1994/12, K.1994/31, 21.3.1994 (Orhan Doğan hakkında, TBMM Karar No: 307)
 10. AYM, E.1994/13, K.1994/32, 21.3.1994 (Sırrı Sakık hakkında, TBMM Karar No: 302)
 11. AYM, E.1994/14, K.1994/33, 21.3.1994 (Sırrı Sakık hakkında, TBMM Karar No: 291)
 12. AYM, E.1994/15, K.1994/34, 21.3.1994 (Mahmut Alınak hakkında, TBMM Karar No: 292)
 13. AYM, E.1994/16, K.1994/35, 21.3.1994 (Mahmut Alınak hakkında, TBMM Karar No: 300)
 14. AYM, E.1994/17, K.1994/36, 21.3.1994 (Mahmut Alınak hakkında, TBMM Karar No: 306)
 15. AYM, E.1994/18, K.1994/37, 21.3.1994 (Selim Sadak hakkında, TBMM Karar No: 309 - TBMM kararı iptal edilmiştir.)
 16. AYM, E.1994/19, K.1994/38, 21.3.1994 (Ahmet Türk hakkında, TBMM Karar No: 295)
 17. AYM, E.1994/20, K.1994/39, 21.3.1994 (Ahmet Türk hakkında, TBMM Karar No: 301)
 18. AYM, E.1994/21, K.1994/40, 21.3.1994 (Ahmet Türk hakkında, TBMM Karar No: 308)
 19. AYM, E.1994/22, K.1994/41, 21.3.1994 (Ahmet Türk hakkında, TBMM Karar No: 304)
- ¹³² Hatip Dicle hakkındaki dosyalar için birleştirme kararları: AYM, E.1994/36, K.1994/4, 18.3.1994; AYM, E.1994/35, K.1994/5, 18.3.1994.
Leyla Zana hakkındaki dosyalar için birleştirme kararları: AYM, E.1994/31, K.1994/6, 18.3.1994; AYM, E.1994/30, K.1994/7, 18.3.1994; AYM, E.1994/29, K.1994/8, 18.3.1994; AYM, E.1994/28, K.1994/9, 18.3.1994.
Orhan Doğan hakkındaki dosyalar için birleştirme kararları: AYM, E.1994/41, K.1994/10, 18.3.1994; AYM, E.1994/40, K.1994/11, 18.3.1994; AYM, E.1994/39, K.1994/12, 18.3.1994.

Bu kısa birleştirme kararları aşağıdaki gibi formüle edilmiştir:

“Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin, xxx Milletvekili xxx’nin Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılmasına Dair xx.xx.xxxx günlü, xxx sayılı kararının iptali istemiyle yyy kişiler tarafından yapılan ve 1994/xx esasa kayıtlı başvurunun; TBMM’nin aynı kararının iptali için ilgili milletvekili xxx tarafından yapılan ve 1994/yy esasına kayıtlı dosya ile birleştirilmesine, esas

Sırrı Sakık hakkındaki dosyalar için birleştirme kararları: AYM, E.1994/37, K.1994/13, 18.3.1994; AYM, E.1994/38, K.1994/14, 18.3.1994.

Mahmut Alınak hakkındaki dosyalar için birleştirme kararları: AYM, E.1994/34, K.1994/15, 18.3.1994; AYM, E.1994/33, K.1994/16, 18.3.1994; AYM, E.1994/32, K.1994/17, 18.3.1994.

Selim Sadak hakkındaki dosyalar için birleştirme kararları: AYM, E.1994/23, K.1994/19, 18.3.1994.

Ahmet Türk hakkındaki dosyalar için birleştirme kararları: AYM, E.1994/27, K.1994/18, 18.3.1994; AYM, E.1994/26, K.1994/20, 18.3.1994; AYM, E.1994/24, K.1994/21, 18.3.1994; AYM, E.1994/25, K.1994/22, 18.3.1994.

Bu kararlara Anayasa Mahkemesinin güncel resmi internet sitesinden erişilememektedir. Birleştirme kararlarına ilişkin ayrı esas ve karar numaralarının bulunduğu bilgisini, Murat Sevinç’in “Anayasa Mahkemesi Kararlarının Resmî Gazete’de Yayımı ile Bağlayıcılığı Arasındaki İlişki” başlıklı makalesinin (AÜSBF Dergisi, 60/1, 2005, ss. 173-190) s. 182-183. sayfalarında yer alan dipnot 16’dan edindik. Dipnotta söz konusu kararların anayasa.gov.tr adresinden erişildiği belirtilmektedir. Fakat yukarıda ifade edildiği üzere Anayasa Mahkemesinin güncel resmî sitesi üzerinden bu kararlara erişim sağlanamamaktadır. Bunun üzerine, web.archive.org üzerinden Mahkemenin 2005 yılına ait eski internet sayfasına ulaştık. Eski sitede “Anayasa Mahkemesi Kararları” bölümünde, “İptal Davaları / İtiraz Başvuruları” altında “Karar Sayısına Göre” yapılan taramayla birleştirme kararlarına erişmek mümkün olmuştur. Buna karşılık, Mahkemenin güncel “Kararlar Bilgi Bankası” sayfasında yalnızca norm denetimi kararlarına ulaşılabilmekte; birleştirme kararları sitede yer almamaktadır. Bu durum önemli bir eksiklik. Kararların hepsi için <https://web.archive.org/web/20051102151832/http://www.anayasa.gov.tr/KARARLAR/IPTALITIRAZ/K1994/K94YIL.htm> bağlantı adresi kullanılmıştır. (E.T. 12.12.2025)

incelemenin 1994/yy esas sayılı dosya üzerinden sürdürülmesine, 18.3.1994 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.”¹³³

Görüldüğü üzere Anayasa Mahkemesi birleştirme kararlarında neden birleştirme kararı verildiğine yönelik detaylı gerekçelendirme yapmamıştır.

21.03.1994 tarihinde dosyaların esası hakkında verilen kararlarda Anayasa Mahkemesi, “III- BİRLEŞTİRME” başlığı altında, şablon şeklinde birleştirme kararı verilmesini gerekçelendirmektedir.¹³⁴

“Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin xx günlü, xx sayılı kararının iptali istemi ile Milletvekilleri xx tarafından Anayasa’nın 85. ve 2949 sayılı Yasa’nın 32. ve 34. maddeleri uyarınca yapılan başvuruya ilişkin xx Esas Sayılı dosya ile TBMM’nin aynı gün ve sayılı kararının iptali istemi ile xx vekilleri/ilgili tarafından yapılan iptal başvurusuna ilişkin xx Esas sayılı dosyalardaki başvuruların Millet Meclisi Genel Kurulu’nun xx günlü, xx sayılı kararına yönelmiş olması, başvuruların xx gününde yapılmış bulunması, dosyaların Milletvekili xx’e ilişkin olması, getirtilen belge ve bilgilerin her iki dosya için de ortak bulunması nedeniyle, incelemeyi de kolaylaştıracığı gözönünde tutularak dosyaların birleştirilmesine karar verilmiştir.”

Mahkemenin birleştirilen her ayrı dosya açısından birleştirme kararlarına dayanak olarak gösterdiği gerekçeler; (a) başvuruların aynı gün kabul edilen tek bir Türkiye Büyük Millet Meclisi kararına yönelmiş olması, (b) dosyaların aynı milletvekilinin yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin iptal istemlerini içermesi, (c) dosyalara getirtilen belge ve bilgilerin tüm başvurular bakımından ortak olması ve (d) birleştirmenin incelemeyi kolaylaştıracak nitelikte bulunması şeklinde sıralanabilir.

¹³³ Örneğin, AYM, E.1994/36, K.1994/4, 18.3.1994. <https://web.archive.org/web/20051212181709/http://www.anayasa.gov.tr/KARARLAR/IPTALITIRAZ/K1994/K1994-04.htm>. (E.T. 12.12.2025). Burada xx ifadeleri yazarca eklenmiştir, kararda buradaki ifadeler dosya numarası ve dava konusu işlemin numarasına göre değişmektedir.

¹³⁴ Örneğin, AYM, E.1994/4, K.1994/23, 21.3.1994. Vurgu ve xx ifadeleri yazarca eklenmiştir. Kararda buradaki ifadeler dosya numarası ve dava konusu işlemin numarasına göre değişmektedir.

Görüldüğü üzere Anayasa Mahkemesi, davaların birleştirilmesine ilişkin verdiği ilk karardan farklı olarak¹³⁵, dokunulmazlıkların kaldırılmasına yönelik tüm iptal taleplerini tek bir dosya altında toplamamış; bunun yerine her bir milletvekili bakımından, ilgili milletvekilinin dokunulmazlığını kaldıran belirli TBMM kararlarına ilişkin dosyaları kendi içinde birleştirmiştir. Örneğin M. Hatip Dicle hakkında TBMM'nin 298 sayılı kararına yönelik iki ayrı başvuru bulunmakta olup, Mahkeme bu başvuruları birbiriyle birleştirmiştir. Ayrıca Mahkeme, K.1987/27 sayılı kararda olduğu gibi, bu dönemdeki birleştirme kararlarında birleştirme gerekçelerini önceki uygulamalara kıyasla biraz daha ayrıntılı biçimde ortaya koymuştur.

Davalar arasında bağlantı bulunması kriteri açısından bu gerekçeler, öncelikle davaların aynı veya birbirine benzer sebeplerden doğması ölçütüne işaret etmektedir. Başvuruların aynı gün kabul edilen tek bir TBMM kararına yönelmesi, dosyaların aynı işlem veya işlem grubu etrafında toplandığını gösterir. Aynı milletvekilinin yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin olmaları ise bu bağlantıyı kişi ve hukuki statü ortaklığı bakımından güçlendirir. Dolayısıyla burada bağlantının ilk görünümü olan ortak maddi ve hukuki sebep mevcuttur.

Dosyalara getirilen belge ve bilgilerin ortak olması ile birleştirmenin incelemeyi kolaylaştıracak nitelikte bulunması ise davaların birleştirilmesinin arka planındaki usul ekonomisi düşüncesine ve hükümlerin birbirini etkileyebilmesi ihtimaline işaret eder. Aynı delil ve belgeler üzerinden yapılacak değerlendirmeler, dosyalardan biri hakkında varılacak sonucun diğer dosyaların değerlendirilmesini de etkileyebileceğini gösterir. Bu nedenle Mahkemenin gerekçeleri, davalar arası bağlantı anlamında hem aynı veya benzer sebepten doğan davalar hem de biri hakkında verilecek hükmün diğerini etkileyebilecek nitelikte olması ölçütleriyle ilişkilendirilebilir.

Anayasa Mahkemesi, aynı yıl içerisinde ilerleyen aylarda verdiği kararlarda davaların birleştirilmesi müessesini tekrar terk etmiştir. Örneğin iptalleri istenen Kanun Hükmünde Kararnamelerin (KHK) hepsinin aynı yetki yasasına dayanması ve bu yetki yasasının Anayasa

¹³⁵ AYM, E. 1968/69, K. 1969/1, 2.01.1969.

Mahkemesi tarafından iptal edilmiş olması nedeniyle bu yetki yasasına dayanılarak çıkartılan KHK'ların anayasal dayanaktan yoksun kaldığı gerekçesiyle iptal edildiğı kararlarda AYM, bu dosyalar arasında güçlü bağlantılar bulunduğu halde birleştirme kararı vermemiştir.¹³⁶

1995 yılına gelindiğinde Anayasa Mahkemesinin bir davada bu sefer birleştirme kararı verildiğı görölmektedir. Anayasa Mahkemesi, 1995 Mali Yılı Bütçe Yasasına ilişkin olarak Anavatan Partisi Genel Başkanı Mesut Yılmaz tarafından yapılan başvurulardan ilkini 1995/2 esas numarasıyla kayda almış ve bu dosyada 10.1.1995 tarihinde işin esasının incelenmesine karar vermiştir. Aynı Yasaya yönelik olarak daha sonra sunulan 20.1.1995 tarihli ek dilekçe üzerine, bu kez Yasa'nın 6. maddesinin üçüncü fıkrasının iptali istemiyle açılan başvuru 1995/8 esas numarasıyla kaydedilmiştir. AYM, 26.1.1995 tarihinde aşağıdaki şekilde birleştirme kararı vermiştir.

¹³⁶ Öyle ki kararlarda "A- Kanun Hükmünde Kararname Hakkında Genel Açıklama" ve "B- KHK'nin Yargısal Denetimi" başlıklı kısımlar, hukuki doktrini ve gerekçeyi ortaya koyan standart metinlerdir ve birebir aynıdırlar. Her dosyada davanın konusu olan KHK'nun incelendiğı kısımda ise iptal edilen yetki yasasına dayanılarak çıkartılan KHK'ların anayasal dayanaktan yoksun kaldığı belirtilerek iptal gerekçesi oluşturulmuştur. Örneğın, 18.5.1994 gün ve 3990 sayılı Yetki Yasasına dayanılarak ıkarılan KHK'ların, mezkûr yetki yasasının Anayasa Mahkemesi'nin 5.7.1994 gün ve Esas 1994/50, Karar 1994/44-2 sayılı kararıyla iptal edilmesi nedeniyle iptal edilmeleri hakkındaki: AYM, E.1994/53, K.1994/48, 08/07/1994; AYM, E.1994/54, K.1994/49, 08/07/1994; AYM, E.1994/55, K.1994/50, 08/07/1994; AYM, E.1994/56, K.1994/51, 08/07/1994; AYM, E.1994/57, K.1994/52, 08/07/1994 ve AYM, E.1994/58, K.1994/53, 08/07/1994 kararları. Bu kararların hepsi aynı gün verilmiştir. Benzer şekilde 5.5.1994 gün ve 3987 sayılı Yetki Yasasına dayanılarak çıkartılan KHK'ların, mezkûr yetki yasasının Anayasa Mahkemesinin 7.7.1994 gün ve Esas 1994/49, Karar 1994/45-2 sayılı kararıyla iptal edilmesi nedeniyle iptal edilmelerine ilişkin: AYM, E.1994/63, K.1994/60, 21/07/1994; AYM, E.1994/64, K.1994/61, 21/07/1994; AYM, E.1994/65, K.1994/62, 21/07/1994; AYM, E.1994/66, K.1994/63, 21/07/1994; AYM, E.1994/67, K.1994/64, 21/07/1994. Bu kararların da hepsi aynı gün verilmiştir.

“23.12.1994 günlü, 4061 Sayılı 1995 Mali Yılı Bütçe Yasası’nın 6. maddesinin üçüncü fıkrasının iptali istemiyle Anamuhalefet Partisi (Anavatan Partisi) Grubu Adına Genel Başkan A. Mesut YILMAZ tarafından açılan ve 1995/8 esasına kayıtlı davanın, aynı Yasa’nın kimi maddelerinin iptali istemiyle aynı Parti Genel Başkanı tarafından açılmış bulunan 1995/2 esasına kayıtlı dava dosyası ile birleştirilmesine, esas incelemenin 1995/2 esas sayılı dosya üzerinden sürdürülmesine, 26.1.1995 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.”

Görüldüğü üzere AYM, yaptığı ilk incelemede tarafların aynı olduğunu ve iptali talep edilen hükümlerin aynı Yasaya ilişkin bulunması nedeniyle iki dosya arasında hukuki bağlantı bulunduğunu belirlemiştir ve 1995/8 esas sayılı dosyanın 1995/2 esas sayılı dosya ile birleştirilmesine ve esas incelemenin 1995/2 esas numaralı dosya üzerinden yürütülmesine karar vermiştir.¹³⁷

Bu birleştirme kararına Anayasa Mahkemesinin resmî internet sitesindeki Kararlar Bilgi Bankası üzerinden erişilememektedir. Zira 1995/8 esas sayılı dosya, E.1995/3 sayılı birleştirme kararıyla E.1995/2 esas sayılı dosya ile birleştirilerek kapatılmıştır. Bu nedenle karar, güncel norm denetimi kararları veri tabanında ne 1995/8 esas numarasıyla ne de 1995/3 karar numarasıyla yapılan sorgulamalarda görüntülenebilmektedir. Buna ek olarak, E.1995/2, K.1995/12 sayılı nihai kararın hiçbir bölümünde, bu dosyanın başka bir esas sayılı dosyayla birleştirildiğine ilişkin herhangi bir açıklamaya yer verilmemiştir. Bu durum, söz konusu karar bakımından klasik anlamda bir davaların birleştirilmesinden ziyade, E.1995/8 sayılı dosyanın E.1995/2 sayılı dosya içinde adeta görünmez hâle gelmesi sonucunu doğurmuştur. Nitekim E.1995/8 sayılı dosyaya karar bilgi bankası üzerinden erişim fiilen mümkün değildir. Bu karara ancak, Mahkeme tarafından hazırlanan Excel tablosunda 1995 yılına ait bir birleştirme kararının bulunduğuna ilişkin kaydın fark edilmesi üzerine yapılan araştırma sonucunda ve Mahkemenin internet arşivi üzerinden ulaşılabilmektedir.

¹³⁷ AYM, E. 1995/8, K. 1995/3, 26.1.1995 (birleştirme kararı). Erişim linki: <https://web.archive.org/web/20051212184822/http://www.anayasa.gov.tr/KARARLAR/IPTALITIRAZ/K1995/K1995-03.htm>. (E.T. 12.12.2025)

Bu münferit karardan sonra Mahkemenin uzun süre davaların birleştirilmesi müessesesini kullanmadığı görülmektedir. Oysa buraya kadar sürekli olarak ortaya konulduğu üzere, birbirleriyle bağlantılı dosyalar Mahkemenin önüne gelmeye devam etmiş; ancak Mahkeme bu dosyalar hakkında birleştirme kararı vermek yerine her birini ayrı bir dosyada karara bağlamayı tercih etmiştir.¹³⁸

Anayasa Mahkemesinin dosyaların birleştirilmesine ilişkin bu değişken tutumu 2001 yılından sonra farklılaşmıştır. 2001 yılından sonra Mahkemenin çok daha sık birleştirme kararı verdiği görülmektedir.

¹³⁸ Bu durumda Anayasa Mahkemesi bazen aynı konuda yeniden karar verilmesine yer olmadığına karar vermektedir: AYM, E.1996/66, K.1997/7, 31/01/1997; AYM, E.1996/33, K.1997/8, 31/01/1997; AYM, E.1996/34, K.1997/9, 31/01/1997; AYM, E.1996/35, K.1997/10, 31/01/1997; AYM, E.1996/36, K.1997/11, 31/01/1997; AYM, E.1996/37, K.1997/12, 31/01/1997; AYM, E.1996/38, K.1997/13, 31/01/1997; AYM, E.1996/39, K.1997/14, 31/01/1997; AYM, E.1996/40, K.1997/15, 31/01/1997; AYM, E.1996/41, K.1997/16, 31/01/1997; AYM, E.1996/42, K.1997/17, 31/01/1997; AYM, E.1996/44, K.1997/18, 31/01/1997; AYM, E.1996/67, K.1997/19, 31/01/1997; AYM, E.1997/7, K.1997/20, 31/01/1997; AYM, E.1997/8, K.1997/21, 31/01/1997; AYM, E.1997/9, K.1997/22, 31/01/1997; AYM, E.1997/10, K.1997/23, 31/01/1997; AYM, E.1997/11, K.1997/24, 31/01/1997; AYM, E.1997/12, K.1997/25, 31/01/1997; AYM, E.1997/13, K.1997/26, 31/01/1997; AYM, E.1997/14, K.1997/27, 31/01/1997; AYM, E.1997/15, K.1997/28, 31/01/1997; AYM, E.1997/16, K.1997/29, 31/01/1997 ve AYM, E.1996/16, K.1997/30, 31/01/1997 kararları. Benzer şekilde AYM, E.1998/3, K.1998/28, 23/06/1998; AYM, E.1998/5, K.1998/29, 23/06/1998; AYM, E.1998/6, K.1998/30, 23/06/1998; AYM, E.1998/8, K.1998/31, 23/06/1998; AYM, E.1998/11, K.1998/32, 23/06/1998; AYM, E.1998/13, K.1998/33, 23/06/1998; AYM, E.1998/18, K.1998/34, 23/06/1998; AYM, E.1998/19, K.1998/35, 23/06/1998; AYM, E.1998/23, K.1998/36, 23/06/1998; AYM, E.1998/28, K.1998/37, 23/06/1998; AYM, E.1998/30, K.1998/38, 23/06/1998 ve AYM, E.1998/31, K.1998/39, 23/06/1998 kararları.

Bazı davalarda ise Anayasa Mahkemesi her dosya için işin esasına girerek ret kararı verebilmektedir: AYM, E.1995/21, K.1995/36, 15/08/1995; AYM, E.1995/22, K.1995/37, 15/08/1995 ve AYM, E.1995/40, K.1995/38, 15/08/1995 kararları.

4. 2001 Sonrasında İçtihat Dönüşümü

2001 yılında davaların birleştirilmesi kararı ilk olarak bir siyasi parti kapatma davasında verilmiştir. Fazilet Partisi'nin, Anayasa'nın 2., 24., 68., 69. ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 78., 86. ve 87. maddeleri uyarınca kapatılmasına karar verilmesi istemli kararda, Anayasa Mahkemesi birleştirme kararı vermiştir.¹³⁹ Anayasa Mahkemesinin E. 2001/1 (Siyasi Parti Kapatma), K. 2001/1 sayılı kararı ne Resmî Gazete'de ne Kararlar Dergisinde ne de Kararlar Bilgi Bankasında yayınlanmıştır. Yoğun araştırmalara rağmen bu karara erişilememiş, dolayısıyla birleştirme kararının karar metni şeklindeki versiyonuna ulaşılamamıştır. K.2001/2 sayılı kararda "XVII-BİRLEŞTİRME KARARI" başlığı altında AYM, aşağıdaki şekilde karar vermiştir:

*"Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 5.2.2001 günlü, SP. 95 Hz. 1999/116 sayılı Ek İddianamesi ile Fazilet Partisi'nin Anayasa'nın 69. maddesinin yedinci fıkrası uyarınca temelli kapatılmasına karar verilmesi istemiyle açılan dava nedeniyle yapılan toplantıda, Fazilet Partisi'nin temelli kapatılmasına karar verilmesi istemiyle Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından açılıp Mahkememizin 2001/1 (S.P.Kapatma) esasına kaydedilen dava ile daha önce aynı parti hakkında ve aynı taleple açılan Mahkememizin 1999/2 (S.P.Kapatma) esasına kayıtlı dava arasında bağlantı bulunduğu anlaşıldığından, bu iki davanın Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 3., 4. ve 230. maddeleri uyarınca birleştirilmesine, bundan sonraki işlemlerin 1999/2 (S.P.Kapatma) esas sayılı dosya üzerinden yürütülmesine 7.2.2001 gününde karar verilmiştir."*¹⁴⁰

Görüldüğü üzere AYM, 2949 sayılı kanunun 33. maddesindeki Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu hükümlerinin uygulanacağına dair açık atfı kullanarak Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun ilgili hükümleri uyarınca birleştirme kararı vermiştir. Kanaatimizce Mahkemenin bu davada izlediği usul yerindedir. Bununla birlikte, davaların birleştirilmesi kurumunun hukuk, idari ve ceza yargılaması

¹³⁹ AYM, E.1999/2, (Siyasi Parti Kapatma) K.2001/2, 22/06/2001.

¹⁴⁰ AYM, E.1999/2, (Siyasi Parti Kapatma) K.2001/2, 22/06/2001. *Vurgular yazara aittir.*

usullerinde ortak en temel kriteri olan “bağlantı” kavramı, Anayasa Mahkemesi tarafından ilk kez bu kararda açıkça kullanılmıştır. Mahkemenin kullandığı “bağlantı” kavramı, ceza muhakemesi hukukundaki bağlantı anlayışıyla ilişkilendirilebilir. Zira ceza muhakemesinde bağlantı, farklı uyuşmazlıkları birbirine yaklaştıran ve birlikte görülmesini anlamlı kılan ortak noktalar bütünü olarak anlaşılmalıdır; yalnızca yüzeysel bir benzerlik değil, birlikte muhakemeyi gerekli veya yararlı kılacak derecede güçlü, mantıki ve işlevsel bir ilişki aranmaktadır. Bu bakımdan aynı siyasi parti hakkında, aynı hukuki sonuca yönelen ve aynı taleple açılmış iki dava arasında Mahkemenin bağlantı bulunduğunu kabul etmesi, CMUK sistematığıyla bağdaşmaktadır. Ancak burada bağlantı, ceza muhakemesindeki klasik anlamıyla birden fazla sanık veya suç arasındaki öznel ya da nesnel bağlantıdan ziyade, aynı özne, aynı talep, aynı hukuki sonuç ve büyük ölçüde ortak olgusal zemin üzerinden kurulan işlevsel bir bağlantı niteliğindedir.

Bu nedenle Fazilet Partisi kararındaki bağlantı, dar bağlantıdan çok ceza muhakemesi hukukunda kabul edilen geniş bağlantı anlayışına daha yakın görünmektedir. Geniş bağlantıda, kanunda açıkça sayılan fail veya suç ortaklığı hâllerinden biri bulunmasa dahi, uyuşmazlıklar arasında mantıki, ispati, amaçsal veya işlevsel yönden birlikte görülmeyi haklı kılan sıkı bir ilişki bulunması yeterli kabul edilmektedir. Fazilet Partisi davasında da iki ayrı esas numarasına kaydedilen kapatma davası arasında bu türden bir ilişki mevcuttur. Bununla birlikte siyasi parti kapatma davalarının ceza davası niteliği taşımayan *sui generis* davalar olduğu dikkate alındığında¹⁴¹, Mahkemenin CMUK hükümlerine yaptığı atıf isabetli olmakla birlikte, “bağlantı” kavramının

¹⁴¹ Anayasa Mahkemesinin yerleşik içtihadı ve Fazilet Partisi kapatma davasında açıkça belirttiği üzere, siyasi parti kapatma davaları ceza davası niteliği taşımayan, kendine özgü (*sui generis*) bir dava türüdür. AYM, E.1997/1, (Siyasi Parti Kapatma) K.1998/1, 16/01/1998; AYM, E.2007/1, (Siyasi Parti Kapatma) K.2009/4, 11/12/2009; AYM, E.2008/1, (Siyasi Parti Kapatma) K.2008/2, 30/07/2008. Öztürk, İlhami ve Arif Emre Sümer. “Siyasi Parti Kapatma Davalarının Hukuki Niteliği”. *İstanbul Hukuk Mecmuası*, Cilt 79, Sayı 4, 2021, pp. 1323-56. s. 1338 vd.

Anayasa Mahkemesi yargılamasındaki karşılığını ayrıca somutlaştırması beklenirdi. Bu somutlaştırma yapılmadığı için karar, birleştirme yetkisinin pozitif dayanağını göstermekte başarılı olsa da, bağlantının hangi ölçütlere göre kurulduğunu açıklama bakımından eksik kalmaktadır. Bu nedenle Mahkemenin, norm denetimi, siyasi parti kapatma, Yüce Divan yargılamaları ve milletvekilliği dokunulmazlığının kaldırılması kararlarının iptali gibi *sui generis* davalarda başka yargı kollarından devralınan kavramları kullanırken kendi yargılama pratiğine uygun bir şekilde tanımlaması gerekir. Son olarak Mahkemenin dosyaların birleştirilmesi kararlarına erişilemiyor olması büyük bir eksikliklerdir.

Bu karardan yaklaşık bir ay sonra verdiği bir norm denetimi kararı AYM'nin, davaların birleştirilmesi usulü açısından en önemli dönüm noktası olmuştur. Bu kararın künyesi, "AYM, E.2001/4, K.2001/332, 18/07/2001" şeklindedir. Bu kararın önemi, yalnızca bu karardan sonra birleştirme kararlarının sayısal olarak artmasından ibaret değildir. Bu kararlar birlikte aynı zamanda, bağlantılı norm denetimi dosyalarında Anayasa Mahkemesinin daha önce sıklıkla kullandığı tekniğin (detaylı bir iptal kararı ve buna atıf yapan karar verilmesine yer olmadığı kararları) ciddi anlamda geri plana çekildiği görülmektedir. Dolayısıyla bu kararlar bağlantılı dosyalar birleştirme yoluyla ele alınmaya başlandığı bir döneme girilmiştir. Bu nedenle bu karar, yalnızca çok sayıda dosyanın birlikte incelendiği bir karar olarak değil, Anayasa Mahkemesinin bağlantılı dosyaları ele alma yönteminde meydana gelen dönüşümün başlangıç noktalarından biri olarak değerlendirilmelidir.

AYM, E.2001/4, K.2001/332, 18/07/2001 künyeli kararda tam 225 farklı esas sayılı dosyanın birleştirilmesine karar vermiştir. AYM kararın "V- BİRLEŞTİRME KARARI" başlıklı kısmında şu şekilde karar vermiştir:

"...yapılan esas inceleme toplantısında; "21.12.2000 günlü, 4616 sayılı "23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun"un kimi kurallarının iptali istemiyle yapılan itiraz başvurusuna ilişkin davanın aralarındaki hukuki irtibat nedeniyle 2001/4 esas sayılı dava ile BİRLEŞTİRİLMESİNE, esasın

kapatılmasına, esas incelemenin 2001/4 esas sayılı dosya üzerinden yürütülmesine, 18.7.2001 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi."

Anayasa Mahkemesinin aralarında hukuki irtibat bulunan farklı esas sayılı dosyalara ilişkin verdiği birleştirme kararları ne Resmî Gazete’de ne Kararlar Dergisinde ne de Kararlar Bilgi Bankasında yayınlanmıştır. Mahkemenin K. 2001/107 sayılı kararından başlayarak K. 2001/332 sayılı karara kadar verdiği kararların hepsi, K. 2001/332 sayılı kararda zikredilen itiraz yoluna başvuran mahkemeler ve onlara ait esas sayılı dosyaların E. 2001/4 sayılı dosya ile birleştirilmesi kararlarıdır. Fakat yukarıda denildiği üzere bunlara erişilememektedir. Anayasa Mahkemesi bu karardan sonra düzenli olarak birleştirme kararları vermektedir. Bu birleştirme kararlarında K.2001/332 sayılı kararda ilk defa kullanılan "... aralarındaki hukuki irtibat nedeniyle ... dava ile BİRLEŞTİRİLMESİNE..." şeklinde formülasyonla karar verilmektedir. Dolayısıyla K.2001/332 sayılı karar dosyaların birleştirilmesi kararları açısından köşe taşı kararı sayılabilir.

Anayasa Mahkemesinin bu birleştirme kararı, özellikle kararın verildiği bağlam dikkate alındığında oldukça önemlidir. 21.12.2000 tarihli ve 4616 sayılı "23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun", kamuoyunda bilinen adıyla Rahşan Affı, yürürlüğe girdiği dönemde yoğun tartışmalara konu olmuştur. Kanunun kapsamı ve uygulanması bakımından çok sayıda sorun ortaya çıkmış; bu sorunların önemli bir kısmı somut norm denetimi yoluyla Anayasa Mahkemesi önüne taşınmıştır. Bu nedenle Mahkeme önünde aynı kanuna ilişkin çok sayıda dosyanın birikmesi, birleştirme kararı verilmesinde belirleyici bir etken olarak değerlendirilebilir.

Bu karar, yukarıda vaka çalışması olarak ele alınan 1803 sayılı Kanuna ilişkin karar pratiğiyle birlikte düşünüldüğünde daha da anlamlı hâle gelmektedir. Zira 1803 sayılı Kanun da bir af kanunu niteliği taşımakta; bu kanuna ilişkin somut norm denetimi başvuruları nedeniyle Anayasa Mahkemesi 150'nin üzerinde ayrı karar vermek durumunda kalmıştır. Bu tecrübe, bağlantılı davaların birleştirilmemesi hâlinde Mahkemenin ne derece yoğun ve parçalı bir karar yüküyle karşı karşıya kalabileceğini açık biçimde göstermektedir. Bu bakımdan 4616

sayılı Kanuna ilişkin dosyalarda verilen birleştirme kararı, Mahkemenin benzer bir karar dağınlıklığını ve iş yükü artışını önlemeye yönelik usulî bir tercih olarak okunabilir.

Bu bağlamda birleştirme kararları, usul ekonomisi ilkesinin anayasa yargısındaki somut görünümünden biri olarak değerlendirilebilir.¹⁴² Aralarında bağlantı bulunan davaların birlikte incelenmesi, yalnızca Mahkemenin iş yükünü azaltmakla kalmaz; aynı zamanda aynı anayasal meseleye ilişkin kararların parçalı biçimde verilmesinden doğabilecek tutarsızlık riskini de sınırlar. Nitekim 1803 sayılı Kanun örneğinde, yalnızca bir kanunun bir maddesinde yer alan iki hüküm nedeniyle 167 ayrı dosyada karar verilmiş olması, birleştirme kurumunun işletilmemesinin doğurduğu sonuçları açık biçimde ortaya koymaktadır. Bu durum, karar pratiğinde gereksiz bir dağınlıklığa yol açtığı gibi, aynı meseleye ilişkin kısa zaman aralıklarıyla farklı kararlar verilmesi ihtimalini de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle 4616 sayılı Kanuna ilişkin birleştirme kararı, Anayasa Mahkemesinin hem iş yükünü yönetme hem de aynı hukuki meseleye ilişkin karar pratiğinde bütünlüğü sağlama çabası bakımından dikkat çekici bir örnek teşkil etmektedir.

Bununla birlikte yukarıda Mahkemenin birleştirme kararlarına ilişkin olarak ortaya koyduğumuz eleştiriler, bu karar bakımından da geçerlidir. İlk olarak, dosyaların birleştirilmesine dair artık bir dönüm noktası niteliği taşıdığı söylenebilecek bu kararda, Mahkemenin davaları birleştirme yetkisinin hangi normatif temele dayandığını açıklaması beklenirdi. Ancak Mahkeme ne bu kararda ne de bundan sonraki hiçbir kararda bu konuda herhangi bir tartışma yürütmüştür. İkinci olarak, Mahkeme, 21.03.1994 tarihinde milletvekili dokunulmazlıklarının kaldırılmasına ilişkin iptal başvurularında ve

¹⁴² Usul ekonomisinin işlevleri arasında: adalete erişimin kolaylaşması, hak aramanın kolaylaşması, devletin dikkat ve özen yükümlülüğünün yerine getirmesinin sağlanması, hukuk kurallarını yorumlama ve uygulama imkanının verilmesi, üretilen yargı politikalarının bireylere somut olarak yansımalarının sağlanması, gereksiz işlemlerin yapılmasının engellenmesi ve hukuk kurallarının uygulanmasında yeknesaklığın sağlanması bulunmaktadır. Rüzgaresen, s. 62-74.

örneğin E.1987/23, K.1987/27, 09/10/1987 sayılı kararında, davaların birleştirilmesine yönelik daha ayrıntılı gerekçelere yer vermiştir. Bu kararlarda, birleştirmenin gerekçesi olarak dosyaların konu bakımından ortaklık göstermesi ve müşterek hukuki sorun içermesi; maddeler arasında karşılıklı etkileşim bulunması nedeniyle birlikte değerlendirme gerekliliği; ayrıca birlikte müzakerenin incelemeyi kolaylaştıracak olması gibi usul ekonomisi ilkesi bağlamında daha tatmin edici açıklamalar yapılmıştır. Buna karşılık, dönüm noktası olarak nitelendirilebilecek bu kararda ve sonraki kararlarında Mahkeme, birleştirme gerekçesi olarak yalnızca “dosyalar arasında hukuki irtibat” bulunmasına atıfla yetinmiştir. Üçüncü olarak, Mahkeme, bir ay önce verdiği Fazilet Partisi kapatma davasında ‘davalar arası bağlantı’ kavramını kullanmışken, bir ay sonra verdiği bu kararda ‘hukuki irtibat’ ifadesini tercih etmiştir. Her iki kavram teknik anlamda birleştirme kurumunun koşulu bakımından birbirinin yerine kullanılabilir nitelikte olmakla birlikte, Mahkemenin terminolojik tercihini neden değiştirdiğini açıklamaması, kavramsal belirsizlik doğurmaktadır. Ayrıca Mahkeme ne bu kararında ne de sonraki kararlarında ‘hukuki irtibat’ kavramını tanımlamış; bu durum, aşağıda gösterileceği üzere, birleştirme kararı vermesinin mümkün olduğu dosyalarda bu yola gitmeyip farklı esas numaralarıyla ayrı kararlar vermesi nedeniyle, Mahkemenin dosyaların birleştirilmesi kurumunun merkezinde yer alan bu kavramı nasıl yorumladığı konusunda ciddi bir belirsizlik yaratmıştır. Dördüncü ve son olarak, Anayasa Mahkemesinin birleştirme kararlarına ne Kararlar Bilgi Bankasından ne Resmî Gazeteden ne de Kararlar Dergisinden erişilememesi, şeffaflık ve erişilebilirlik bakımından ayrıca sorun teşkil etmektedir.

Anayasa Mahkemesi, günümüze kadar davaların birleştirilmesine ilişkin kararlarını, kelime ve üslup bakımından küçük farklılıklar dışında, aynı format ve mantık çerçevesinde vermiştir. 2001 yılından bu yana tespit edebildiğimiz bütün birleştirme kararları oybirliğiyle alınmış olup, yalnızca iki kararda ‘oybirliğiyle karar verildi’ ifadesi kullanılmamış, bunun yerine sadece ‘karar verildi’ denilmiştir.¹⁴³

¹⁴³ AYM, E.2006/53, K.2009/21, 05/02/2009 ve AYM, E.2003/100, K.2004/33, 17/03/2004 kararları.

İlginç bir şekilde, Kararlar Bilgi Bankasının arama motorunda ‘Karar Türü (Dosya Sonucu)’ bölümünde ‘Esas – Diğer’, ‘Esas – İptal’, ‘Esas – Ret’, ‘İlk – Ret’ ve ‘Birleştirme’ seçenekleri arasından, ‘Birleştirme’ seçeneği işaretlendiğinde yalnızca tek bir karar görünmektedir¹⁴⁴. Bu karar gerçekten bir birleştirme kararıdır. Yukarıda açıklandığı üzere, normal şartlarda birleştirme kararlarının Kararlar Bilgi Bankasında yer almaması dikkate alındığında bu durum istisna niteliğindedir. Söz konusu karar şöyledir:

“BİRLEŞTİRME KARARI

4/11/1983 tarihli ve 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu’na 9/6/2021 tarihli ve 7327 sayılı Kanun’un 21. maddesiyle eklenen geçici 16. maddenin birinci cümlesinin “...veya kaynaklara kısmen...”, “...veyahut irtifak hakkı tesis etmek suretiyle...” ve “...veya hukuki el atılması...” ibareleri dışında kalan kısmının iptaline karar verilmesi talebiyle yapılan itiraz başvurusuna ilişkin E.2022/2 sayılı davanın, aralarındaki hukuki irtibat nedeniyle E.2021/127 sayılı dava ile BİRLEŞTİRİLMESİNE, esasının kapatılmasına, esas incelemenin E.2021/127 sayılı dosya üzerinden yürütülmesine 26/1/2022 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.”

Görüldüğü üzere Anayasa Mahkemesinin resmî sitesinden erişilebilen tek birleştirme kararında da yalnızca ‘hukuki irtibat’ gerekçesine yer verilmiş, ancak bunun içeriğine dair herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Ayrıca, esasın E.2021/127 sayılı dosya üzerinden yürütüldüğü yargılamanın karar künyesi AYM, E.2021/127, K.2022/85, 30/06/2022 şeklindedir. Bu karara bakıldığında beş ayrı itiraz başvurusunun birleştirildiği görülmektedir.¹⁴⁵ Buna rağmen, bu dosyalardan yalnızca E.2022/2 sayılı dosyanın birleştirme kararına Kararlar Bilgi Bankası üzerinden erişilebilmektedir. E.2022/23, E.2022/24

¹⁴⁴ AYM, E.2022/2, K.2022/2, 26/01/2022.

¹⁴⁵ AYM, E.2021/127, K.2022/85, 30/06/2022. Bu dosyalar, E.2021/127, E.2022/2, E.2022/23, E.2022/24 ve E.2022/26 esas sayılı dosyalardır.

ve E.2022/26 esas sayılı dosyaların birleştirme kararları sistemde yer almamaktadır.¹⁴⁶

Anayasa Mahkemesi hem iptal davası hem de itiraz yolu ile önüne gelen dosyalar arasında hukuki bağlantı bulunduğunu tespit ettiğinde, bu iki farklı norm denetimi yoluyla açılan dosyalar bakımından da birleştirme kararı verebilmektedir. Anayasa Mahkemesi, AYM, E.2009/31, K.2011/77, 12/05/2011 künyeli kararda, E.2009/31 sayılı iptal davası ile çeşitli mahkemelerden gelen çok sayıda itiraz başvurusunu (E.2009/36, 37, 40, 68, 71–80 ve E.2011/2) aynı kanun hükümlerine ilişkin olmaları nedeniyle “aralarındaki hukuki irtibat” gerekçesiyle birleştirmiş ve tüm incelemeyi E.2009/31 esas sayılı dosya üzerinden yürütmüştür.¹⁴⁷

2001 yılında bir kırılım yaşandığını iki tane istatistiksel veri üzerinden takip edilebilmektedir. İlk olarak her ne kadar istatistikler tam olarak örtüşmese de Ender Türk’ün karar verilmesine yer olmadığı kararlarına ilişkin tuttuğu veriler bu gözlemi desteklemektedir. Çalışmamız boyunca sık sık gözlemlenebileceği üzere Anayasa Mahkemesinin daha önce vermiş olduğu bir iptal kararına atıfla karar verilmesine yer olmadığı kararlarının ekseriyeti aralarında bağlantı bulunan ve aynı gün verilen veya çok yakın tarihlerde verilen kararlardır. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesinin birleştirme kararı vermemesi ile iptal nedeniyle karar verilmesine yer olmadığı kararları arasında kuvvetli bir ilişki vardır. Türk’ün tespitlerine göre, 1987-2001 yılları arasında 131 iptal ve 14 ilga gerekçeli karar verilmesine yer olmadığı (KVYO) kararı verilmişken, 2002-2024 dönemi bakımından bu denge tersine dönmüş; 68 iptal ve 199 ilga gerekçeli KVYO kararı ortaya çıkmıştır. Başka bir ifadeyle, 1987-2001 döneminde yıllık ortalama yaklaşık 9 iptal ve 1 ilga gerekçeli KVYO kararı verilirken, 2002 sonrasında iptal gerekçeli KVYO kararları yıllık ortalama yaklaşık 3’e düşmüş; ilga gerekçeli KVYO kararları ise yıllık ortalama yaklaşık 9’a yükselmiştir. Bu veriler, 2002 sonrasında iptal nedeniyle KVYO

¹⁴⁶ E. 2022/2 esas sayılı dosyanın birleştirme kararı 26/1/2022 tarihinde verilmişken; E.2022/23, E.2022/24 ve E.2022/26 esas sayılı dosyaların birleştirme kararları 24/3/2022 tarihinde verilmiştir.

¹⁴⁷ AYM, E.2009/31, K.2011/77, 12/05/2011

kararlarında belirgin bir azalma, buna karşılık ilga nedeniyle KVYO kararlarında ciddi bir artış yaşandığını göstermektedir.¹⁴⁸

Kanaatimizce iptal nedeniyle verilen karar verilmesine yer olmadığı kararlarındaki bu azalış, yukarıda açıklanan 2001 tarihli içtihat değişikliğiyle yakından ilişkilidir. Zira Mahkeme, K.2001/332 sayılı kararlar birlikte aynı kurala yönelen ve aralarında açık hukuki bağlantı bulunan çok sayıda başvuruyu ayrı ayrı karara bağlamak yerine, bunları birleştirme yoluyla tek dosya üzerinden inceleyebileceğini ortaya koymuştur. Bu yaklaşımın yerleşmesiyle birlikte, daha önce bir dosyada iptal kararı verilip diğer dosyalarda aynı iptal kararına atıfla “yeniden karar verilmesine yer olmadığı” sonucuna ulaşılmasını gerektiren karar tekniğine duyulan ihtiyaç azalmıştır. Başka bir ifadeyle, bağlantılı dosyaların birleştirilmesi kurumu işlevsel hâle geldikçe, iptal kararını izleyen mükerrer karar verilmesine yer olmadığı kararlarının alanı daralmıştır.

Bu nedenle 2002 sonrası dönemde görülen kırılma, yalnızca KVYO kararlarının sayısal dağılımındaki bir değişim olarak değil, Mahkemenin bağlantılı dosyaları ele alma yöntemindeki dönüşümün sonucu olarak değerlendirilmelidir. Önceki dönemde iptal nedeniyle KVYO kararları, çoğu zaman birleştirme kurumunun kullanılmamasının doğurduğu usûli boşluğu dolduran bir araç gibi işlev görmekteydi. Mahkeme aynı normu konu alan dosyalardan birinde iptal kararı verdikten sonra, diğer dosyalarda yeniden esasa girmeyerek KVYO kararı veriyordu. 2001 sonrasında ise aynı tür bağlantılı başvuruların birleştirilerek tek dosyada incelenmesi daha görünür bir uygulama hâline gelmiş; bu da iptal nedeniyle KVYO kararlarının önceki dönemdeki yoğunluğunu azaltmıştır.¹⁴⁹

¹⁴⁸ Türk, s. 112-122.

¹⁴⁹ Bununla birlikte bu gelişme, KVYO kararlarının Anayasa Mahkemesi pratiğindeki önemini ortadan kaldırmamıştır. Aksine, 2002 sonrasında KVYO kararlarının ağırlık merkezi değişmiş; önceden iptal edilmiş normlara ilişkin mükerrer başvurular yerine, başvuru yapıldıktan sonra kanun koyucu tarafından yürürlükten kaldırılan veya değiştirilen normlar hakkında verilen ilga gerekçeli KVYO kararları öne çıkmıştır. Bu durum, birleştirme kurumunun iptal nedeniyle KVYO kararlarının bir kısmını

İkinci istatistik verisi ise Anayasa Mahkemesinin yukarıda zikredilen ve 1982 Anayasası sonrası AYM'ye yapılan başvuruların ve kararların dağılımı gösteren Excel dosyasıdır. Bu Excel dosyasında 2001 yılından sonra Mahkemenin birleştirme kararı verme sayısının arttığı görülmektedir. Dosyanın konu hakkında sağladığı veriler oldukça önemlidir. Bu dosyaya göre:

Somut norm denetimi bakımından 2001 yılından itibaren Anayasa Mahkemesinin birleştirme kararlarında dikkat çekici bir artış görülmektedir. Buna göre Mahkeme; 2001 yılında 225, 2002 yılında 92, 2003 yılında 32, 2004 yılında 36, 2005 yılında 27, 2006 yılında 23, 2007 yılında 25, 2008 yılında 61, 2009 yılında 40, 2010 yılında 24, 2011 yılında 24, 2012 yılında 64, 2013 yılında 28, 2014 yılında 43, 2015 yılında 7, 2016 yılında 15, 2017 yılında 35, 2018 yılında 6, 2019 yılında 12, 2020 yılında 11, 2021 yılında 15, 2022 yılında 17, 2023 yılında 22 ve 2024 yılında 26 birleştirme kararı vermiştir. Böylece somut norm denetimi alanında 2001-2024 yılları arasında toplam **910** birleştirme kararı tespit edilmektedir. Buna karşılık 1982 Anayasası döneminde 2001 yılı öncesinde somut norm denetimi bakımından verilmiş birleştirme kararına rastlanmamaktadır.

Soyut norm denetimi bakımından ise 2004 yılında 3, 2005 yılında 3, 2006 yılında 4, 2007 yılında 7, 2008 yılında 2, 2009 yılında 2, 2015 yılında 2, 2017 yılında 1, 2018 yılında 1, 2019 yılında 1, 2020 yılında 2, 2022 yılında 4 ve 2023 yılında 2 birleştirme kararı verilmiştir. Bu kapsamda 2004-2023 yılları arasında toplam **34** birleştirme kararı tespit edilmektedir. 1982 Anayasası döneminde 2001 yılı öncesinde ise soyut norm denetimi alanında yalnızca **1** birleştirme kararı bulunmaktadır.¹⁵⁰

ikame ettiğini; ancak normun yargılama devam ederken değiştirilmesi veya yürürlükten kaldırılması hâlinde ortaya çıkan yeni sorunları ortadan kaldırmadığını göstermektedir. Dolayısıyla 2002 sonrası dönem, bir yandan bağlantılı dosyalar bakımından birleştirme uygulamasının güçlendiği, diğer yandan KVYO kararlarının ilga gerekçesi etrafında yeni bir sorun alanına dönüştüğü bir dönem olarak nitelendirilebilir. Türk, s. 114-124.

¹⁵⁰ Yukarıda ele aldığımız AYM, E. 1995/8, K. 1995/3, 26.1.1995 (birleştirme kararı).

Bu veriler birlikte değerlendirildiğinde, Anayasa Mahkemesinin özellikle 2001 yılından itibaren birleştirme kurumunu çok daha görünür ve sistematik biçimde kullanmaya başladığı anlaşılmaktadır. En belirgin kırılma somut norm denetimi alanında ortaya çıkmaktadır. Zira 2001 yılı öncesinde bu alanda herhangi bir birleştirme kararına rastlanmazken, 2001 yılından itibaren yüksek sayıda birleştirme kararı verilmiştir. Bu tablo, K.2001/332 sayılı karar sonrasında Mahkemenin bağlantılı dosyaları ayrı ayrı karara bağlamak yerine birleştirme yoluyla inceleme eğiliminin güçlendiğini göstermektedir.

Bununla birlikte, Excel dosyasındaki verilerin zaman zaman yanaltıcı olabileceğini belirtmek gerekir. Nitekim 20 Mayıs 2016 tarihli ve 6718 sayılı Kanunla Anayasaya eklenen Geçici Madde 20'ye ilişkin Anayasa Mahkemesi kararında dosyaların birleştirilmesine hükmedilmiştir.¹⁵¹ Bu karardaki birleştirme formülasyonu, önceki kararlara kıyasla daha özenli bir yapı sergilemektedir. Mahkeme, *"Yapılan başvuruların incelenmesinden; E.2016/55 ila E.2016/123 sayılı dosyalar ile E.2016/54 sayılı dosyadaki başvuruların konularının aynı olması ve inceleme konusu belge ve bilgilerin tüm dosyalar için ortak bulunması hususları gözetildiğinde... aralarındaki hukuki irtibat nedeniyle"* birleştirme kararı vermiştir. Görüldüğü üzere Mahkeme, hukuki irtibat kavramını 'başvuruların aynı konuya ilişkin olması' ve 'incelenen belgelerin tüm dosyalar bakımından ortak olması' şeklinde somutlaştırıcı ifadeler kullanmıştır. Bu yaklaşım önceki kararlara göre daha olumludur.

Bununla birlikte, söz konusu karara ilişkin birleştirme bilgileri Excel tablolarında yasama dokunulmazlığına ilişkin dosyalar arasında gösterilmiş ve toplam 69 dosyanın birleştirildiği ifade edilmiştir. Bu sınıflandırmanın, başvuruların maddi arka planının milletvekillerinin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasıyla ilgili olmasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Zira 6718 sayılı Kanunla Anayasa'ya eklenen Geçici Madde 20, belirli bir tarihe kadar ilgili mercilere intikal etmiş yasama dokunulmazlığı dosyaları bakımından Anayasanın 83. maddesinin ikinci fıkrasının uygulanmayacağını öngörmekteydi. Dolayısıyla başvurular, fiilî sonucu itibarıyla milletvekillerinin

¹⁵¹ AYM, E.2016/54, K.2016/117, 03/06/2016

dokunulmazlıklarının kaldırılması meselesiyle doğrudan bağlantılıydı. Buna karşılık Mahkeme, uyuşmazlığı teknik anlamda yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin TBMM kararlarının iptali istemi olarak değil, Anayasa değişikliği kanununun iptali istemi olarak nitelendirmiştir. Başka bir ifadeyle Mahkeme, dava konusunun bireysel dokunulmazlık kaldırma kararları değil, dokunulmazlık rejimini geçici olarak değiştiren 6718 sayılı Anayasa değişikliği Kanunu olduğunu kabul etmiş ve başvuruyu norm denetimi kapsamında incelemiştir. Bu nedenle kararın tüm bilgileri Kararlar Bilgi Bankasında norm denetimi bölümünde yer almakta; dokunulmazlıkların kaldırılmasına ilişkin kararların bulunduğu kısımda gösterilmemektedir. Bu durum, özellikle yalnızca Excel tablosundaki sınıflandırmayı esas alan araştırmacılar bakımından, başvuruların maddi konusu ile Mahkemenin yaptığı hukuki nitelendirme arasındaki farkın gözden kaçırılmasına ve belirli bir kafa karışıklığına yol açabilir.

Anayasa Mahkemesinin K.2001/332 sayılı kararı, davaların birleştirilmesi uygulaması bakımından içtihat dönüştürücü bir nitelik taşıdığı görüldüğü üzere aşıkardır. Bununla birlikte, aralarında bağlantı bulunan davalarda birleştirme yoluna gidilmesi gerektiği yönündeki yaklaşımın yerleşmesi için belirli bir zamana ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Nitekim Mahkeme, E.2001/4, K.2001/332 sayılı kararla iptal edilen hükümlere ilişkin olarak, bu kararın verilmesinden yaklaşık iki ay sonra beş ayrı karar daha vermiştir. Bu kararların dördü, 21.12.2000 günlü ve 4616 sayılı “23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun”un 1. maddesinin 5. bendinin (a) alt bendine ilişkindir ve karar metinleri neredeyse kelimesi kelimesine aynıdır.¹⁵² Diğer karar ise aynı Kanunun aynı maddesinin 4. bendine yöneliktir.¹⁵³ Bu kararların tamamında, ilgili kuralın 18.7.2001 günlü, E.2001/4, K.2001/332 sayılı kararla iptal edilmiş olması nedeniyle, itiraz konusu kural hakkında yeniden karar verilmesine yer olmadığına hükmedilmiştir. Oysa bu

¹⁵² AYM, E.2001/367, K.2001/336, 12/9/2001; AYM, E.2001/369, K.2001/339, 12/9/2001; AYM, E.2001/372, K.2001/340, 12/9/2001; AYM, E.2001/370, K.2001/341, 12/9/2001

¹⁵³ AYM, E.2001/381, K.2001/335, 12/9/2001

dosyaların, kuvvetle muhtemel olarak K.2001/332 sayılı kararın verildiği tarihte Mahkemenin önünde derdest olduğu ve bu nedenle söz konusu dosyayla birleştirilebileceği düşünülebilir. En azından, bu dosyalar K.2001/332 sayılı karardan sonra karara bağlanmış olsalar bile, aynı gün içinde verilen kararlar bakımından birleştirme yoluna gidilmesi mümkündür. Buna rağmen Mahkemenin, bağlantılı dosyaları birleştirmek yerine her biri hakkında ayrı esas numarası üzerinden “yeniden karar verilmesine yer olmadığı” kararı vermesi, K.2001/332 sayılı kararlar ortaya çıkan birleştirme eğiliminin henüz tam anlamıyla yerleşmediğini göstermektedir.¹⁵⁴

Bununla birlikte, özellikle aynı gün verilen ve konu bakımından tamamen örtüşen dosyalarda, bir kararın ayrıntılı biçimde yazılıp diğer kararların ona atıfla sonuçlandırılması yönteminin Mahkeme tarafından oldukça istisnai biçimde kullanıldığını belirtmek gerekir. Örneğin 2001 yılının sonunda, 3417 sayılı Kanunun 6. maddesine ilişkin olarak aynı gün verilen kararlarda, K.2001/362 ve K.2001/363 sayılı dosyalarda, K.2001/361 sayılı iptal kararı nedeniyle “yeniden karar verilmesine yer olmadığına” hükmedilmiştir.¹⁵⁵ Böylece Mahkeme, konu bakımından bağlantılı dosyaları birleştirmek yerine, bunları ayrı esas numaraları üzerinden karara bağlamış ve sonraki kararları önceki iptal kararına atıfla sonuçlandırmıştır. Ancak ilerleyen yıllarda bu tür uygulamaya yaygın biçimde rastlanmamaktadır. Tespit edilebildiği kadarıyla, aynı gün verilen, konusu aynı olan veya gerekçesi büyük ölçüde örtüşen

¹⁵⁴ Örneğin E.2001/4, K.2001/332 sayılı karardan yaklaşık bir yıl sonra, 12/11/2002 tarihinde bir, 21/11/2002 tarihinde ise iki ayrı karar verilmiştir. Bu kararların tamamı, K.2001/332 sayılı kararlar iptal edilen 4616 sayılı Kanun’un 1. maddesinin 5. bendinin (a) alt bendine ilişkindir. Mahkeme, her birinde daha önce verilen iptal kararına atıf yaparak “yeniden karar verilmesine yer olmadığına” karar vermiştir. Oysa bu dosyalar, aralarındaki açık konu ve norm ortaklığı nedeniyle birleştirilebilir; birleşen dosyalarda ise önceki iptal kararı nedeniyle karar verilmesine yer olmadığı sonucuna ulaşılabilirdi. AYM, E.2001/327, K.2002/103, 12/11/2002; AYM, E.2001/328, K.2002/105, 21/11/2002; AYM, E.2001/332, K.2002/106, 21/11/2002.

¹⁵⁵ AYM, E.2000/42, K.2001/361, 10/12/2001; AYM, E.2000/23, K.2001/362, 10/12/2001 ve AYM, E.2001/364, K.2001/363, 10/12/2001 kararları.

kararların, birbiriyle açık referans ilişkisi kurularak ayrı ayrı karara bağlanması istisnai bir uygulama olarak kalmıştır.¹⁵⁶

Buna karşılık Mahkemenin, aynı gün içinde olmasa da birbirine çok yakın tarihlerde verdiği bazı kararlarda birleştirme kararları vermediği görülmektedir. Bu kararlarda, daha önce verilen iptal kararına atıf yapılarak sonraki dosyalarda “yeniden karar verilmesine yer olmadığına” karar verilmiştir.¹⁵⁷

Bu kararlar bakımından da, dosyaların esas numaraları ve karar tarihleri dikkate alındığında, aralarında güçlü bir hukuki bağlantı bulunduğu ve çoğu durumda birleştirme yoluna gidilmesinin mümkün olduğu söylenebilir. Nitekim bazı dosyalarda iki karar arasında yalnızca birkaç haftalık bir zaman farkı bulunmaktadır.¹⁵⁸ Bu durum, dosyaların Mahkemenin önünde aynı dönemde derdest olma ihtimalini güçlendirmekte ve birleştirme kurumunun neden işletilmediği sorusunu gündeme getirmektedir. Ayrıca bu tür uygulamalara az sayıda da olsa yakın tarihli kararlarda da rastlanmaktadır.¹⁵⁹

C. Bireysel Başvuru Yolunun Açılması ve 6216 Sayılı Kanun Sonrası Dönem

7/5/2010 tarihinde kabul edilen 5982 numaralı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunla Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru

¹⁵⁶ Aynı gün verilen ve aynı dava konusuna ilişkin kararlar: AYM, E.2001/125, K.2002/25, 31/1/2002 ile AYM, E. 2001/129, K. 2002/24, 31/1/2002 kararları. AYM, E.2002/44, K.2002/90, 8/10/2002 ile AYM, E. 2002/38, K. 2002/89, 8/10/2002 kararları. AYM, E.2002/107, K.2002/92, 15/10/2002 ile AYM, E. 2001/309, K. 2002/91, 15/10/2002 kararları. AYM, E.2003/110, K.2006/9, 19/1/2006 ile AYM, E. 2005/99, K. 2006/8, 19/1/2006 kararları.

¹⁵⁷ AYM, E. 2002/138, K. 2002/96, 22/10/2002 ile AYM, E.2002/167, K.2002/199, 17/12/2002.

¹⁵⁸ AYM, 2000/5, K. 2003/65, 18/6/2003 ile AYM, E.2002/124, K.2003/70, 2/7/2003 kararları. AYM, E.2013/15, K.2013/131, 14/11/2013 ile AYM, E.2013/134, K.2013/136, 28/11/2013 kararları.

¹⁵⁹ AYM, E.2018/156, K.2019/22, 10/4/2019 ile AYM, E.2019/51, K.2019/33, 15/5/2019 kararları. AYM, E.2018/156, K.2019/22, 10/4/2019 ile AYM, E.2019/54, K.2019/40, 30/5/2019 kararları.

yapılmasının önü açılmış, Mahkemenin üyelerinin seçim usulü ve Mahkemenin çalışma ve yargılama usulünde değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklere paralel şekilde 30/03/2011 tarihinde kabul edilen 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ile bu kanuna dayanılarak çıkartılan 12.07.2012 tarihli, 28351 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü ile Mahkemenin yargılama usullerinde değişiklikler yapılmıştır.

Anayasa Mahkemesinin önceki kuruluş ve yargılama usulü kanunlarına benzer şekilde 6216 sayılı kanunda davaların birleştirilmesine ilişkin açık bir hüküm bulunmamaktadır. Fakat bazı özel düzenlemelerde diğer muhakeme usulü kanunlarına atıflarda bulunmaktadır. Örneğin “Başkan ve Üyeler Hakkında İnceleme ve Soruşturma” kenar başlıklı 16. maddenin 5. fıkrası¹⁶⁰, “Adli Soruşturma ve Kovuşturma” kenar başlıklı 17. maddenin 2. ve 3. fıkraları¹⁶¹, Bireysel başvurulara ilişkin “Esas Hakkında İnceleme” kenar başlıklı 49. maddenin 7. fıkrası¹⁶², “Siyasi Parti Kapatma Davaları” kenar başlıklı 52.

¹⁶⁰ “Soruşturma açılmasına karar verildiği takdirde, Genel Kurul, üyeler arasından üç kişiyi Soruşturma Kurulunu oluşturmak üzere seçer. Kıdemli üye Soruşturma Kuruluna başkanlık eder. Soruşturma Kurulu, 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Cumhuriyet savcısına tanıdığı bütün yetkilere sahiptir. Kurulun soruşturma ile ilgili yapılmasını istediği işlemler, mahallinde yetkili adli makamlar tarafından derhâl yerine getirilir.”

¹⁶¹ “(2) Ağır ceza mahkemesinin görevine giren kişisel suçlarla ilgili suçüstü hâllerinde soruşturma genel hükümlere göre yürütülür. İddianame hazırlanması hâlinde kovuşturma Yargıtay Ceza Genel Kurulunca yapılır.”

“(3) Ağır ceza mahkemesinin görevine giren kişisel suçlarla ilgili suçüstü hâli dışındaki görevden doğan veya görev sırasında işlendiği iddia edilen suçlar ile kişisel suçlarda Soruşturma Kurulu, soruşturma sırasında 5271 sayılı Kanunda ve diğer kanunlarda yer alan koruma tedbirlerinin alınması talebinde bulunursa, Genel Kurulca bu konuda karar verilir.”

¹⁶² Bireysel başvuruların incelenmesinde, bu Kanun ve İçtüzükte hüküm bulunmayan hâllerde ilgili usul kanunlarının bireysel başvurunun niteliğine uygun hükümleri uygulanır.

maddenin 2. fıkrası¹⁶³, Yüce Divan yargılamalarına ilişkin “Duruşma” kenar başlıklı 57. maddenin 1. ve 3. fıkraları¹⁶⁴, “Yargılamanın Yenilenmesi” kenar başlıklı 67. maddenin 1. fıkrası¹⁶⁵ genel yargılama usullerine atıfta bulunmaktadır.

Görüldüğü üzere norm denetimine ilişkin hükümler, genel muhakeme usullerine herhangi bir atıf içermemektedir. Buna karşılık bireysel başvuru yolunun muhakeme usulünde, “hüküm bulunmayan hâllerde ilgili usul kanunlarının bireysel başvurunun niteliğine uygun hükümlerinin uygulanacağı” açıkça düzenlenmiştir. Dolayısıyla bireysel başvurular bakımından davaların birleştirilmesine karar verilmesinin kanuni bir dayanağı bulunmaktadır.¹⁶⁶

Öte yandan 6216 sayılı Kanuna dayanılarak çıkarılan Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü, önceki içtüzük düzenlemelerine göre farklı ve daha ayrıntılı bir düzenleme tekniğine sahiptir. Yeni içtüzük, önceki içtüzüklere kıyasla çok daha kapsamlı hükümler içerdiği gibi, özellikle bireysel başvuru usulünün ayrıntılı biçimde düzenlenmesi nedeniyle sistematik ve detaycı bir yaklaşım benimsemiştir. “Adli Soruşturma ve Koruma Tedbirleri” kenar başlıklı m. 13¹⁶⁷; “Adli Soruşturma Usulü” m.

¹⁶³ “Siyasi partilerin kapatılmasına ilişkin davalar, 5271 sayılı Kanunun davanın mahiyetine uygun hükümleri uygulanmak suretiyle dosya üzerinden Genel Kurulca incelenir ve kesin karara bağlanır.”

¹⁶⁴ Genel Kurul, Yüce Divan sıfatıyla çalışırken yürürlükteki kanunlara göre duruşma yapar ve hüküm verir.

(3) Yüce Divan, 5271 sayılı Kanundaki iddianamenin iadesi sebeplerinden başka esaslı hukuka aykırı hâllerin bulunması hâlinde de iddianamenin veya iddianame yerine geçen belgelerin iadesine karar verebilir.

¹⁶⁵ Mahkemenin siyasi parti kapatma davalarında veya Yüce Divan sıfatıyla verdiği kararlara karşı yargılamanın yenilenmesi 5271 sayılı Kanun hükümlerine göre istenebilir.

¹⁶⁶ Efe Direnisa, “Anayasa Mahkemesi’nin Bireysel Başvurularda Uyguladığı ve Yorumladığı Medenî Usûl Hukuku Kuralları”, *Legal Hukuk Dergisi*, C. 17 S. 198, s. 2421-2495, 2426-2435.

¹⁶⁷ (1) Üyelerin görevlerinden doğan veya görevleri sırasında işledikleri iddia edilen suçları ve kişisel suçları için soruşturma açılması Genel Kurulun kararına bağlıdır. Ancak ağır ceza mahkemesinin görevine giren suçüstü hâllerinde, soruşturmanın yürütülmesi genel hükümlere tâbidir.

14¹⁶⁸; “Soruşturma Kurulu Kararları” kenar başlıklı m. 15¹⁶⁹; “Raportörler hakkında adli soruşturma ve kovuşturma” kenar başlıklı m. 42¹⁷⁰ ve “Raportör yardımcıları ve memurlar hakkında adli soruşturma ve kovuşturma” kenar başlıklı m. 43¹⁷¹; “Bireysel başvuruların Bölümlere ve Komisyonlara tevzii” kenar başlıklı m. 67¹⁷²; “Tavzih ve maddi hataların düzeltilmesi” kenar başlıklı m. 82¹⁷³ ve “genel hükümlerin

(2) Üyelerin görevlerinden doğan veya görevleri sırasında işledikleri iddia edilen suçları ve kişisel suçları nedeniyle haklarında koruma tedbirlerine ancak Kanununun 17 nci maddesi hükümlerine göre karar verilebilir. Ağır ceza mahkemesinin görevine giren suçüstü hâlinde ise koruma tedbirlerine başvuru, genel hükümlere tâbidir.

(3) Görevden doğan veya görev sırasında işlendiği iddia edilen suçlar ile ağır ceza mahkemesinin görevine giren suçüstü hâli dışındaki kişisel suçlarda Soruşturma Kurulu, soruşturma sırasında 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda ve diğer kanunlarda yer alan koruma tedbirlerinin alınması talebinde bulunursa, Genel Kurulca bu konuda karar verilir.

¹⁶⁸ ğ) Soruşturma Kurulu, 5271 sayılı Kanunun Cumhuriyet savcısına tanıdığı bütün yetkilere sahiptir. Kurulun soruşturma ile ilgili yapılmasını istediği işlemler, mahallinde yetkili adli makamlar tarafından derhâl yerine getirilir.

¹⁶⁹ (5) Mahkemenin Yüce Divan sıfatıyla yapacağı yargılamada Kanunun ve diğer kanunların yargılamanın niteliğine uygun hükümleri uygulanır.

¹⁷⁰ (1) Kanununun 24 üncü maddesinin ikinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerine göre görevlendirilen raportörlerin görevlerinden doğan veya görevleri sırasında işledikleri suçlar ve kişisel suçlarından dolayı Başkanın bildirmesi üzerine bağlı buldukları kurumlarca kendileriyle ilgili mevzuat hükümleri uyarınca işlem yapılır.

¹⁷¹ (1) Mahkemede görevli raportör yardımcıları ve memurların görevlerinden doğan suçlarla ilgili ceza kovuşturması, 2/12/1999 tarihli ve 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri uyarınca yapılır.

¹⁷² (1) Bireysel Başvuru Bürosu tarafından kaydı yapıp numara verilen başvuruların dağıtımı, Bölümler ve Komisyonlar arasında otomatik olarak yapılır.

(2) Nitelikleri itibarıyla birleştirilerek incelenmesi gereken dosyalar ilk olarak kayda alınan başvuru dosyasında birleştirilir.

¹⁷³ (1) (Değişik: 6/11/2018 tarihli ve 30587 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan İçtüzüğün 13 üncü maddesi ile) Mahkemece verilen kararlar hakkında

uygulanması" kenar başlıklı m. 84¹⁷⁴ usul hukukuna ilişkin hükümler içermektedir.¹⁷⁵

Bireysel başvurular hakkında İÇTÜZÜĞÜN m. 67/2 hükmü oldukça önemlidir. Bu hükme göre nitelikleri itibarıyla birleştirilerek incelenmesi gereken dosyaların ilk olarak kayda alınan bireysel başvuru dosyasında birleştirileceği açıkça düzenlenmiştir. Ayrıca İÇTÜZÜĞÜN m. 82 hükmünde bireysel başvuruların incelenmesinde, kararların infazında Kanun ve İÇTÜZÜKTE hüküm bulunmayan hâllerde ilgili usul kanunlarının bireysel başvurunun niteliğine uygun hükümlerinin uygulanacağı düzenlenmektedir. Her iki hüküm bireysel başvurular açısından AYM'nin davaların birleştirilmesi kararı verebileceğini açık bir şekilde düzenlemektedir. Anayasa Mahkemesi de bireysel başvuru kararlarında daha ilk kararlardan itibaren birleştirme kararı vermiştir. Anayasa Mahkemesi tespit edebildiğimiz kadarıyla bireysel başvurularda birleştirme kararını ilk olarak Ayşe Zıraman ve Cennet Yeşilyurt [2. B.], B. No: 2012/403, 26/3/2013 kararında vermiştir. Anayasa Mahkemesi bireysel başvurulara ilişkin düzenli olarak birleştirme kararları vermektedir. Anayasa mahkemesi "aynı konuya ilişkin olmaları nedeniyle"¹⁷⁶, "kişi ve konu yönünden hukuki irtibat nedeniyle"¹⁷⁷, "kişi yönünden hukuki irtibat nedeniyle"¹⁷⁸, "konu yönünden hukuki irtibat nedeniyle"¹⁷⁹ birleştirme kararları vermektedir. Dipnotta aktarılan birleştirme kararları tespit edebildiğimiz kadarıyla bu şekilde formüle edilerek verilen birleştirme kararlarının ilk örneklerini

ilgililer, 12/1/2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümleri çerçevesinde, hükmün tartzihini ve maddi hataların düzeltilmesini talep edebilirler.

¹⁷⁴ (1) Bireysel başvuruların incelenmesinde, kararların infazında Kanun ve İÇTÜZÜKTE hüküm bulunmayan hâllerde ilgili usul kanunlarının bireysel başvurunun niteliğine uygun hükümleri uygulanır.

¹⁷⁵ Bu içtüzükte yargılama usulüne ilişkin oldukları gerekçesiyle içtüzük sınırlarını sırasıyla aşan düzenlemeler için bkz: Barın, s. 13-21.

¹⁷⁶ Ayşe Zıraman ve Cennet Yeşilyurt [2. B.], B. No: 2012/403, 26/3/2013, § 4.

¹⁷⁷ Mehmet Akdoğan ve diğçerleri [1. B.], B. No: 2013/817, 19/12/2013, § 3.

¹⁷⁸ Hıdır Memicil [1. B.], B. No: 2013/1420, 17/7/2014, § 6.

¹⁷⁹ Cezmi Demir ve diğçerleri [1. B.], B. No: 2013/293, 17/7/2014. § 4.

temsil ediyor. Bununla birlikte Anayasa Mahkemesi bu kararlarda bu kavramların açıklamalarını ve tanımlamalarını yapmamaktadır.

Bireysel başvurular bakımından İtüzük m.67/2'de "nitelikleri itibarıyla birleştirilerek incelenmesi gereken" dosyalardan söz edilmesi, esasen genel usul hukukundaki bağlantı kurumunun bireysel başvuru usulüne uyarlanmış hâli olarak görülebilir. Anayasa Mahkemesinin bireysel başvurularda kullandığı "aynı konuya ilişkin olma", "kişi ve konu yönünden hukuki irtibat", "kişi yönünden hukuki irtibat" ve "konu yönünden hukuki irtibat" ifadeleri de bu genel bağlantı anlayışıyla uyumludur. Özellikle aynı başvurucuya, aynı olay örgüsüne, aynı müdahaleye veya aynı hukuki meseleye ilişkin başvuruların birlikte incelenmesi, HMK çizgisindeki "ortak maddi veya hukuki sebep" ve "bir kararın diğerini etkileyebilmesi" ölçütlerini çağrıştırmaktadır. Ayrıca bireysel başvurularda özellikle aynı idari işlem, aynı yargılama sürecinden, aynı tutuklama veya disiplin pratiğinden ya da aynı yapısal sorundan kaynaklanan başvurular bakımından Anayasa Mahkemesinin "konu yönünden hukuki irtibat" veya "kişi ve konu yönünden hukuki irtibat" gerekçesiyle birleştirme kararı vermesi, İYUK'taki bağlantı kavramıyla da örtüşmektedir. Son olarak ceza muhakemesi açısından bakıldığında AYM'nin bireysel başvurularda aynı kişi, aynı olay örgüsü, aynı ceza soruşturması/kovuşturması, aynı tutuklama süreci veya aynı mahkûmiyet kararı etrafında şekillenen başvuruları birleştirmesi, CMK'daki bağlantı mantığıyla uyumludur. Özellikle "kişi yönünden hukuki irtibat", CMK'daki öznel bağlantı anlayışını çağrıştırır. Ceza muhakemesinde öznel bağlantı, ortak noktanın sanığın şahsı olması hâlinde ortaya çıkar; bir kişinin birden fazla suçtan sanık olması durumunda farklı fiiller söz konusu olsa bile dosyalar arasında bağlantı kurulabilir. Buna karşılık "konu yönünden hukuki irtibat", daha çok nesnel bağlantı veya geniş anlamda olay/delil bağlantısıyla ilişkilendirilebilir. Nesnel bağlantıda ortak unsur, uyuşmazlığın konusu olan olay veya suçtur; geniş bağlantıda ise fail veya suçta zorunlu birlik bulunmasa bile, uyuşmazlıklar arasında mantıki, mekânsal, ispati veya amaçsal yönden sıkı bir ilişki bulunması yeterli kabul edilir.

Her ne kadar diğer usul hukuku alanlarındaki bağlantı kavramları ile örtüşen noktaları fazla olsa da Anayasa Mahkemesinin, bireysel başvurularda birleştirme kararları verirken yalnızca bu kalıp ifadeleri kullanmakla yetinmeyip, bağlantının hangi unsurdan kaynaklandığını –başvurucunun aynı kişi olması, olay örgüsünün ortaklığı, delillerin ortaklığı, aynı ceza yargılamasına dayanılması veya verilecek kararın diğer başvuruları etkileyebilecek olması gibi– açıkça göstermesi ve gerekçelendirmesi oldukça önemlidir. Zira haklarında birleştirme kararı verilen bireysel başvuru dosyalarının sayısı oldukça fazladır. Bununla birlikte, bireysel başvurularda verilen birleştirme kararlarının kapsamlı bir analizinin yapılması bu çalışmanın sınırlarını aşacaktır.¹⁸⁰ Ayrıca bireysel başvurulardaki birleştirme uygulaması, pilot karar usulüyle yakından ilişkili olduğundan, bu konuda yapılacak müstakil bir çalışmanın her iki kurumu birlikte ele alması gerekecektir. Bu çerçevede burada sadece şu hususa işaret etmekle yetiniyoruz: Bireysel başvuru kararlarında Anayasa Mahkemesinin birleştirme kurumuna ilişkin şartları, usulü, başvuru sahiplerinin birleştirme taleplerinin değerlendirilme biçimini ve dosyalar arasındaki irtibat ölçütünü açıklayan kararlarının son derece sınırlı oluşu önemli bir eksikliktir.

Bireysel başvurular dışında kalan yargısal faaliyetler bakımından ise 6216 sayılı Kanun ve bu Kanuna dayanılarak çıkarılan İçtüzüğün en problemli yönü, önceki içtüzüklerde yer alan “*Mahkeme, çalışma esasları ve usulleri konusunda kanunlarda veya içtüzükte hüküm bulunmayan durumlarda genel hukuk kurallarını uygular.*” hükmünün kaldırılmış olmasıdır. Anlam verilemeyen bir şekilde, bu hüküm genel hükümler bölümünden çıkarılmış ve yalnızca bireysel başvuruya ilişkin şekilde yeniden düzenlenmiştir. Oysa yukarıda ayrıntılı biçimde açıklandığı üzere, kanaatimizce 6216 sayılı Kanun sisteminde Mahkemenin birleştirme kararı verebilmesinin en sağlam hukuki temeli bu hükümde bulunmaktaydı. Yeni sistemde bu dayanağın ortadan kalkması ciddi bir boşluk yaratmıştır. Bu durumda, Mahkemenin norm denetimi ve

¹⁸⁰ Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru kararları bilgi bankasının arama kısmında “birleştirilmesine” şeklinde arama yapıldığında iki binin üzerinde karar çıkmaktadır. Bunların arasında istisnai olarak birleştirme kararıyla ilgili olmayan kelime benzerliğinden dolayı listelenen kararlar vardır.

yasama dokunulmazlığının kaldırılmasının iptali davalarında birleştirme kararı verebilmesinin en güçlü hukuki gerekçesi, kanaatimizce, Anayasanın 141/4 maddesidir.

Anayasa Mahkemesi, içtüzük değişikliklerinden sonraki dönemde de norm denetimi kararlarında ve yasama sorumsuzluğunun kaldırılmasına ilişkin iptal başvurularında davaların birleştirilmesi yönünde kararlar vermeye devam etmiştir¹⁸¹ ve bu kararlarında birleştirme yetkisinin hukuki temelini açıklama yönündeki eksikliğini sürdürmüştür. Örneğin yakın tarihli kararlarından birisinde AYM, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununda yer alan davaların birleştirilmesine ilişkin düzenlemeyi denetlemiştir. Nitekim Anayasa Mahkemesi, söz konusu kararda davaların birleştirilmesi kararı vermiştir. Davaların birleştirilmesi kurumuna ilişkin detaylı değerlendirmelerde bulunurken bu konu hakkında kendi muhakeme usulü açısından hiçbir değerlendirme yapmaması eksiklidir.¹⁸²

¹⁸¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun 30/1/2024 tarihli 54. Birleşiminde Yargıtay 3. Ceza Dairesinin 3/1/2024 tarihli ve E.2023/12611, Değişik İş. 2024/1 sayılı kararının ekte gönderildiğine dair anılan Daire Başkanlığı yazısının okunması suretiyle Hatay Milletvekili Şerafettin Can ATALAY'ın milletvekilliğinin düşmesinin yok hükmünde olduğunun tespitine ve Anayasa'nın 85. maddesi uyarınca iptaline karar verilmesi talepli AYM, E. 2024/43, K. 2024/65, 22/2/2024, R.G. Tarih – Sayı: 1/8/2024 – 32619. Ayrıca Diyarbakır Milletvekili Semra GÜZEL'in yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin 1/3/2022 tarihli ve 1316 ile 1317 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi kararlarının Anayasa'ya, kanuna ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'ne aykırı olduğu iddiasıyla incelenen AYM, E. 2022/27, K. /23, 22/3/2022, R.G. Tarih-Sayısı: 27/4/2022-31822.

¹⁸² AYM, E.2024/237, K.2025/137, 17/06/2025 Anayasa Mahkemesi, 6100 sayılı HMK'nın aynı yargı çevresindeki aynı düzey ve sıfattaki hukuk mahkemeleri arasında verilen birleştirme kararının diğer mahkemeyi bağlayıcı olmasına ve bu karara ancak hükümlerle birlikte kanun yolunda itiraz edilebilmesine ilişkin kuralı, kanuni hâkim güvencesine aykırı bularak iptal etmiştir. Mahkemeye göre, birleştirme kararının koşulları oluşmadığı hâlde ikinci davanın açıldığı mahkemenin verdiği kararın bağlayıcı olması, davaya normalde bakacak mahkemenin/hâkimin geri dönülemez şekilde değişmesine yol açmakta; ayrıca bu keyfiliği giderecek etkili bir denetim

III. Anayasa Yargısında Bağlantı Kavramının Tipolojik Bir Çerçevesi ve *De Lege Ferenda* Öneri

Mahkemenin uygulamasında belirsiz kalan "bağlantı/hukuki irtibat" kavramına ilişkin, çalışma boyunca incelenen kararlardan hareketle aşağıdaki dörtlü tipoloji önerilebilir. Bu tipoloji, anayasa yargısının *sui generis* niteliği dikkate alınarak medeni usul, ceza muhakemesi ve idari yargılama hukukundaki bağlantı ölçütlerinin işlevsel bir uyarlanmasına dayanmaktadır.

(i) Norm özdeşliği bağlantısı. Birden fazla başvuru aynı kanun hükmünün ya da aynı işlemin denetimini konu ediyorsa, bağlantı en güçlü biçimde gerçekleşmiş sayılmalıdır. Bu tür bağlantı, idari yargıdaki "aynı hukuki sebepten doğma" ölçütünün anayasa yargısındaki karşılığı

veya düzeltme mekanizması da kanunda öngörülmemektedir. Bu nedenle kural, hangi mahkemenin yargılama yapacağını önceden ve kesin olarak belirlenmesini zorunlu kılan kanuni hâkim güvencesiyle bağdaşmamaktadır. Bu hüküm daha önce AYM, E.2014/5, K.2014/65, 27/03/2014 kararda incelenmişti. Bu kararda ise Anayasa Mahkemesi, 6100 sayılı HMK'nın 166. maddesinde yer alan "bu karar, diğer mahkemeyi bağlar" ibaresinin Anayasa'ya aykırılığı iddiasını inceleyerek, düzenlemenin hukuk davalarında davaların daha süratli ve usul ekonomisine uygun biçimde yürütülmesini sağlamayı amaçlayan bir usul kuralı olduğunu; birleştirme kararının yalnızca aynı yargı çevresinde, aynı düzey ve sıfattaki mahkemeler arasında geçerli bulunduğunu; uyumsuzluğun esasına ilişkin olmadığı için hâkim bağımsızlığını, adil yargılanma hakkını veya yargı yetkisinin kullanılmasını sınırlayıcı bir yön taşımadığını belirtmiştir. Mahkeme, kanun koyucunun yargılamanın hızlandırılması amacıyla öngördüğü bu düzenlemenin Anayasa'nın 36., 138., 141. ve 142. maddelerine aykırılık oluşturmadığı sonucuna varmış ve iptal isteminin reddine oybirliğiyle karar vermiştir. Bu karardan sonra AYM'nin önüne iki farklı davada aynı hüküm tekrar gelmiştir, fakat bu davalarda AYM 10 yıl yasağı nedeniyle reddine karar vermiştir. AYM, E.2016/9, K.2016/125, 22/06/2016 ve AYM, E.2021/53, K.2021/41, 24/06/2021 kararları. 10 yıl yasağının anlamı için bknz: Abdullah Sezer, *Anayasa Yargısında Güvence-İstikrar İkilemi: On Yıllık Norm Denetimi Yasağı* (1982 Anayasası m. 152/son), On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2022, s. 63 vd. 10 yıl yasağından sonra ise AYM hükmü tekrar ilk zikrettiğimiz kararda incelemiş ve bu sefer iptal etmiştir.

olarak değerlendirilebilir. Zira burada dosyaları birbirine bağlayan unsur, aynı maddi olaydan kaynaklanmaları değil, aynı normatif düzenlemenin Anayasa'ya uygunluğunun denetlenmesidir. Örneğin 1803 sayılı Af Kanunu kararlarında, aynı bende ilişkin dosyalar bu kategoriye girmektedir.

(ii) Anayasal sorun bağlantısı. İncelenen kurallar farklı olsa da başvurular aynı anayasa hükmü veya aynı anayasal ilke çerçevesinde değerlendiriliyorsa bağlantı bulunduğu kabul edilmelidir. Bu bağlantı türü, medeni usuldeki "benzer sebepten doğma" ölçütünün anayasa yargısına uyarlanmış hâli olarak "benzer hukuki/anayasal sebepten doğma" şeklinde nitelendirilebilir. Zira anayasa yargısında bağlantı, her zaman aynı maddi olaydan veya aynı normdan kaynaklanmayabilir; kimi durumlarda farklı normlar, aynı anayasal sorun alanı içinde denetlendiği için birlikte incelenmeyi gerektirebilir. 38 sayılı Anayasa Nizamı Kanununun farklı hükümlerinin aynı anayasal ifade hürriyeti çerçevesinde denetlendiği 1963 tarihli kararlar bu tür bağlantıya örnek oluşturur.

(iii) Etki bağlantısı. Bir başvuruda verilecek kararın diğer başvuruların sonucunu doğrudan veya dolaylı biçimde belirleyici olduğu hallerde bağlantı bulunduğu kabul edilmelidir. Bu hem HMK hem İYUK'ta yer alan "biri hakkında verilecek hükmün diğerini etkileyecek nitelikte olması" ölçütüne karşılık gelir. Aynı yetki kanununa dayanan KHK'lara karşı açılan iptal davalarını bu kategoriye örnek verebiliriz.

(iv) Kişi/işlem bağlantısı. Yasama dokunulmazlığının kaldırılması ve milletvekilliğinin düşürülmesi davaları gibi anayasa yargısının kişiye bağlı dava türlerinde, başvuruların aynı kişiye ilişkin olması veya aynı parlamento işleminden kaynaklanması bağlantı için yeterli kabul edilebilir. Bu bağlantı türü, ceza muhakemesindeki "özel bağlantı" anlayışını çağrıştırmakla birlikte, anayasa yargısının kendine özgü niteliği gereği daha geniş ve işlevsel bir anlam taşır. Zira burada bağlantı, aynı sanığın birden fazla suçtan yargılanmasına değil, aynı kişinin anayasal statüsünü etkileyen işlem veya işlemlerin birlikte değerlendirilmesi gereğine dayanmaktadır. Buna örnek olarak 1994

yılında milletvekilliği dokunulmazlığının kaldırılması kararının iptali kararlarını verebiliriz.

Bu dörtlü tipoloji, ayrıca, bağlantının yoğunluğu bakımından da bir kademelendirme imkânı sunmaktadır. Norm özdeşliği bağlantısı ile kişi/işlem bağlantısı yüksek yoğunluklu bağlantı tipleri olarak, anayasal sorun bağlantısı ve etki bağlantısı ise orta-yoğunluklu bağlantı tipleri olarak değerlendirilebilir. Birleştirme kararı verilirken Mahkemenin, ilgili dosyalarda hangi tip bağlantının ne yoğunlukta bulunduğunu gerekçesinde göstermesi, hem kararın denetlenebilirliğini artıracak hem de "bağlantı" kavramının bugünkü belirsiz halinden kurtulmasını sağlayacaktır.

Bu çalışmada ortaya konulan eksikliklerin giderilmesi bakımından, 6216 sayılı Kanunda aşağıdaki içerikte bir hükme yer verilmesi önerilebilir. Aşağıdaki taslak, çalışma boyunca tespit edilen sorunlara — yetkinin hukuki temelini belirsiz olması, bağlantı kavramının tanımsız bırakılması, gerekçenin yetersizliği ve birleştirme kararlarının erişilebilirliğine ilişkin eksiklikler — bütünsel bir yanıt verecek biçimde tasarlanmıştır.

"Davaların Birleştirilmesi Madde — (1) Anayasa Mahkemesine ayrı esas numaraları üzerinden gelen dosyalar arasında bağlantı bulunduğu hallerde, birleştirme kararı verilebilir. **(2)** Aşağıdaki hallerde davalar arasında bağlantı bulunduğu kabul edilir: a) Davaların aynı kanun hükmünün, Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün denetlenmesine yönelmiş olması, b) Davaların aynı veya benzer anayasal sorunlara ilişkin bulunması, c) Davalardan biri hakkında verilecek kararın diğer davanın sonucunu etkileyecek nitelikte olması, d) Davaların aynı milletvekilinin yasama dokunulmazlığının kaldırılması veya milletvekilliğinin düşürülmesine ilişkin parlamento kararlarına yönelik olması. **(3)** Birleştirme kararının gerekçesinde, bağlantının hangi unsurdan kaynaklandığı gösterilir. **(4)** Birleştirilen dosyalardan esas numarası en eski olanı üzerinden yargılama yürütülür ve esas inceleme bu dosya üzerinden tamamlanır. **(5)** Birleştirme kararları Resmî Gazetede yayımlanmasa dahi Anayasa Mahkemesinin resmi internet sitesinde erişime açılır ve birleştirilen dosyaların esas numaraları kararda açıkça gösterilir."

Önerilen düzenleme, biri esasa, diğeri usule ilişkin iki temel boşluğu kapatma amacı taşımaktadır. Hükmün ilk dört fıkrası, çalışma boyunca eleştirilen "hukuki irtibat" kavramının kapalı kalan içeriğini somutlaştırarak bağlantı ölçütlerini açıkça düzenlemekte; beşinci fıkra ise birleştirme kararlarına erişimde yaşanan ve araştırma boyunca defalarca vurgulanan şeffaflık sorununa çözüm önermektedir. Böyle bir düzenleme, Mahkemenin altmış yılı aşkın uygulamasında ortaya çıkan istikrarsızlıkları gidermek ve davaların birleştirilmesi kurumunu anayasa yargısının kurumsal bir aracına dönüştürmek bakımından önemli bir adım oluşturabilir.

SONUÇ

Bu çalışma kapsamında, Türk anayasa yargısında davaların birleştirilmesi müessesesinin, Anayasa Mahkemesinin kuruluşundan günümüze kadar geçirdiği tarihsel evrim, normatif dayanakları ve mahkeme içtihatlarındaki uygulama biçimleri kapsamlı bir şekilde irdelenmiştir. Yapılan incelemeler neticesinde, usul ekonomisi ve hukuk güvenliği ilkelerinin bir gereği olarak kabul edilen bu kurumun, Anayasa Mahkemesi pratiğinde uzunca bir süre istikrarsız bir seyir izlediği ve yasal boşluklar ile uygulama pratikleri arasında sıkışıp kaldığı görülmüştür. Çalışmanın temelini oluşturan tarihsel analiz, 1961 Anayasası döneminden başlayarak günümüz bireysel başvuru sistemine kadar uzanan süreçte, Mahkemenin birleştirme kararlarına yaklaşımının konjonktürel ve dönemsel farklılıklar gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, 1961 Anayasası döneminde, ne 44 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'da ne de Mahkeme İktüzüğünde davaların birleştirilmesine ilişkin açık bir hüküm yer almamıştır. Bu normatif sessizlik ortamında, Mahkeme ilk yıllarında aralarında kuvvetli bağlantı bulunan, hatta konuları ve tarafları itibarıyla neredeyse özdeş olan davalarda dahi birleştirme yoluna gitmekten imtina etmiştir. Mahkeme, bu tür davalarda usul ekonomisini gözeterek birleştirme kararı vermek yerine, her bir davayı ayrı ayrı karara bağlamış; genellikle ilk davada ayrıntılı gerekçe yazıp, müteakip davalarda bu ilk karara atıf yapmakla yetinmiştir. Bu durum, Mahkeme üyelerinden Muhittin Gürün'ün muhalefet şerhlerinde de dile getirdiği üzere, hem emek ve zaman

israfına yol açmış hem de hukuki istikrar açısından riskler barındırmıştır. Mahkemenin bu katı tutumu, ilk kez 1969 yılında milletvekilliği dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin bir davada kırılmış ve oyçokluğuyla birleştirme kararı verilmiştir. Ancak bu kararda dahi Mahkeme, birleştirme yetkisini hangi hukuki temele dayandırdığını açıklamamış; muhalif üyeler ise yerleşik usulün terk edilmesini eleştirmiştir. Dolayısıyla 1961 döneminde birleştirme kurumu, istisnai ve gerekçesiz bir uygulama olarak kalmıştır. Kurumun hukuki temeli ise İttüzüğün genel hukuk kurallarına yaptığı atfı üzerinden zımnen sağlanabilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde ayrıca yeniden karar verilmesine yer olmadığı kararlarının Anayasa Mahkemesi yargılamasında her zaman bağımsız bir karar türü olarak değil, kimi zaman bağlantılı davaların birleştirilmemesinin sonucunda ortaya çıkan alternatif bir karar tekniği olarak işlev gördüğü gösterilmiştir. Özellikle kuruluş yıllarında aynı normu konu alan dosyalarda önce bir iptal kararı verilmesi, ardından diğer dosyalarda “yeniden karar verilmesine yer olmadığı” sonucuna ulaşılması, birleştirme kurumunun işletilmemesinin karar pratiğinde nasıl bir etki doğurduğunu göstermektedir. Buna karşılık 2001 sonrasında birleştirme kararlarının artması, bu tür mükerrer yeniden karar verilmesine yer olmadığı kararlarının işlev alanını daraltmış ve bağlantılı dosyaların tek dosya üzerinden ele alınması yönündeki eğilimi güçlendirmiştir.

1982 Anayasası dönemi, davaların birleştirilmesi kurumu açısından daha elverişli bir anayasal zemin sunmuştur. Anayasa'nın 141. maddesinin son fıkrasında yer alan davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması ilkesi, birleştirme kararları için anayasal bir dayanak teşkil etmiştir. Buna rağmen, 2949 sayılı Kanun döneminde de açık bir yasal düzenlemenin eksikliği devam etmiştir. Mahkeme bu dönemde, özellikle 2001 yılından itibaren birleştirme kararlarını daha sık uygulamaya başlamış olsa da “bağlantı” ve “hukuki irtibat” kavramlarını kullanırken belirli bir standart oluşturamamıştır. Özellikle E. 2001/4 sayılı kararda yüzlerce davanın birleştirilmesine karar verilmesi, kurumun uygulanabilirliği açısından bir dönüm noktası olsa da Mahkemenin bu yetkisini gerekçelendirme konusundaki isteksizliği devam etmiştir. Ayrıca, bu dönemdeki en büyük sorunlardan biri şeffaflık ve erişilebilirlik olmuştur. Mahkemenin verdiği birleştirme

kararlarının büyük bir kısmına ne Resmî Gazeteden ne de Kararlar Bilgi Bankasından erişilebilmesi mümkündür; bu durum, araştırmacıların Mahkemenin usul pratiğini takip etmesini imkânsız hale getirmekte ve hukuki öngörülebilirliği zedelemektedir.

2010 Anayasa değişiklikleri ve akabinde kabul edilen 6216 sayılı Kanun ile bireysel başvuru yolunun açılması, davaların birleştirilmesi müessesesinde yeni bir ikili yapı ortaya çıkarmıştır. Bireysel başvurular açısından İçtüzükte birleştirme kararı verilebileceğine ve genel usul hükümlerinin uygulanabileceğine dair açık düzenlemeler getirilmiştir. Nitekim Mahkeme, bireysel başvurularda düzenli olarak birleştirme kararları vermektedir. Ancak norm denetimi yargılaması açısından durum daha karmaşık bir hal almıştır. Önceki içtüzüklerde yer alan ve Mahkemenin hüküm bulunmayan hallerde genel hukuk kurallarını uygulayacağına dair hüküm, yeni İçtüzükte genel hükümler kısmından çıkarılarak sadece bireysel başvuruya hasredilmiştir. Bu değişiklik, norm denetimi ve diğer dava türlerinde birleştirme kararı verilmesinin yasal dayanağını zayıflatmıştır. Buna rağmen Mahkeme, muhtemelen Anayasanın 141. maddesindeki usul ekonomisi ilkesinden güç alarak norm denetiminde de birleştirme kararları vermeye devam etmektedir. Fakat Mahkemenin, normatif dayanağı tartışmalı hale gelen bu yetkisini kullanırken kararlarında herhangi bir açıklama yapmaması ve yasal boşluğu yorum yoluyla nasıl doldurduğunu izah etmemesi önemli bir eksiklik olarak varlığını sürdürmektedir.

Sonuç olarak, Türk Anayasa Yargısında davaların birleştirilmesi müessesesi, usul ekonomisi ve adil yargılanma hakkının hayata geçirilmesi bakımından vazgeçilmez bir araç olmasına rağmen, pozitif hukuk düzenlemeleri ve uygulama birliği açısından henüz ideal bir seviyeye ulaşamamıştır. Mahkemenin “bağlantı” kavramlarını *sui generis* yargılama usulüne uygun olarak tanımlaması, birleştirme kararlarının hukuki dayanağını –özellikle norm denetimi bakımından– açıkça ortaya koyması ve birleştirme kararlarını erişilebilir kılarak şeffaflığı sağlaması gerekmektedir. Aksi takdirde, benzer konulardaki davaların bazen birleştirildiği bazen ise ayrı ayrı görüldüğü mevcut uygulama, hukuki belirlilik ilkesiyle bağdaşmayan keyfi bir görünüm arz etmeye devam edecektir. Bu itibarla, gelecekte yapılacak yasal veya

içtüzük değişikliklerinde, norm denetimi yargılamasını da kapsayacak şekilde genel bir birleştirme hükmünün ihdas edilmesi ve Mahkemenin içtihadı birleştirme yolundaki takdir yetkisinin objektif kriterlere bağlanması, Türk anayasa yargılaması hukukunun gelişimi açısından elzem görünmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

ıkar atışması: Yazar çıkar atışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu alışma iin finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Peer-Review: Externes Peer-Review-Verfahren.

Interessenkonflikt: Der/die Autorinnen unterliegt/unterliegen keinem Interessenkonflikt.

Finanzielle Unterstützung: Der/die Autorinnen erklart/en, dass diese Studie keine finanzielle Unterstützung erhalten hat.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Verbindung von Verfahren (Prozessverbindung) ist ein Institut des Prozessrechts, das dazu dient, getrennte Klagen, zwischen denen ein Zusammenhang besteht, in einem einzigen Verfahren zusammenzufassen. Die Hauptziele sind die Gewährleistung der Prozessökonomie durch Reduzierung von Kosten und Zeit sowie die Wahrung der Rechtssicherheit durch die Vermeidung widersprüchlicher Entscheidungen in ähnlichen Angelegenheiten. Im türkischen Recht ist dieses Institut zwar in den Zivil-, Verwaltungs- und Strafprozessordnungen ausdrücklich geregelt, seine Anwendung in der Verfassungsgerichtsbarkeit wurde jedoch weitgehend durch die interne Praxis des Verfassungsgerichts (AYM) und nicht durch ausdrückliche gesetzliche Vorgaben geprägt. Diese Studie untersucht die Entwicklung der Verfahrensverbindung beim AYM von seiner Gründung unter der Verfassung von 1961 bis zur heutigen Ära der Individualbeschwerde.

Als das Verfassungsgericht 1962 gegründet wurde, enthielten weder das Gesetz Nr. 44 (Gesetz über die Errichtung und das Verfahren des Verfassungsgerichts) noch die Geschäftsordnung des Gerichts spezifische Bestimmungen für die Verbindung von Verfahren. Folglich verzichtete das Gericht in seinen Anfangsjahren im Allgemeinen darauf, Fälle zu verbinden, selbst wenn sie identische Rechtsfragen oder Anträge auf Nichtigkeitsklärung derselben gesetzlichen Bestimmungen betrafen. So erließ das Gericht beispielsweise 1962 trotz der Prüfung von vier separaten Einsprüchen gegen das Forstgesetz am selben Tag für jeden Fall eine eigene Entscheidung, wobei in den nachfolgenden Entscheidungen auf die Begründung der ersten verwiesen wurde. Diese Praxis stieß auf Kritik von abweichenden Mitgliedern wie Muhittin Gürün, die argumentierten, dass die erneute Prüfung der Begründetheit derselben Angelegenheit die Endgültigkeit und Stabilität der Gerichtsentscheidungen gefährde.

Die erste signifikante Abweichung von dieser Praxis erfolgte 1969 im Zusammenhang mit der Aufhebung der gesetzgeberischen Immunität. In einer wegweisenden Entscheidung (E.1968/69) verband das Gericht elf separate Akten durch Mehrheitsbeschluss zu einer einzigen. Der Entscheidung fehlte jedoch eine klare Erklärung der Rechtsgrundlage für diese Befugnis, was zu abweichenden Meinungen führte, die argumentierten, dass eine solche Verbindung gegen etablierte Verfahren verstöße und die Abfassung begründeter

Urteile erschwere. Während dieser gesamten Periode blieb die Haltung des Gerichts inkonsistent und kehrte oft zur Praxis getrennter Entscheidungen für zusammenhängende Fälle zurück.

Die Verfassung von 1982 bot durch Artikel 141/4, der die Justiz anweist, Fälle mit „geringstmöglichem Aufwand und größtmöglicher Geschwindigkeit“ abzuschließen, eine stärkere verfassungsrechtliche Grundlage für die Verbindung von Verfahren. Trotzdem regelte das Gesetz Nr. 2949 (erlassen 1983) die Verbindung nicht ausdrücklich. Das Gericht setzte seine schwankende Praxis bis zu einem Wendepunkt im Jahr 2001 fort.

Im Jahr 2001 begann das Gericht, Verbindungsentscheidungen häufiger und systematischer zu treffen. Ein entscheidender Moment war der Beschluss E.2001/4, in dem das Gericht 225 verschiedene Akten aufgrund eines „rechtlichen Zusammenhangs“ (auf türkisch hukuki irtibat) verband. Dies markierte einen Wandel hin zur Verwendung des Begriffs „rechtlicher Zusammenhang“ als Standardbegründung. Das Gericht versäumte es jedoch, dieses Konzept klar zu definieren oder die Quelle seiner Befugnis zu erläutern, was zu terminologischer Unklarheit führte. Darüber hinaus wurde Transparenz zu einem erheblichen Problem; viele dieser Verbindungsentscheidungen wurden weder im Amtsblatt noch in der Datenbank des Gerichts veröffentlicht, was es Forschern erschwerte, die Verfahrensrechtsprechung zu verfolgen.

Die Einführung des Mechanismus der Individualbeschwerde im Jahr 2012 durch das Gesetz Nr. 6216 brachte eine duale Struktur in das Verbindungsverfahren. Für Individualbeschwerden erlaubt die Geschäftsordnung ausdrücklich die Verbindung und verweist bei Bedarf auf allgemeine Prozessordnungen. Folglich verbindet das Gericht regelmäßig Individualbeschwerden aufgrund von sachlichen oder persönlichen Zusammenhängen.

Für Fälle der Normenkontrolle (abstrakte und konkrete Normenkontrolle) besteht jedoch weiterhin eine Gesetzeslücke. Die neue Geschäftsordnung strich die Generalklausel, die es dem Gericht zuvor erlaubte, bei Fehlen spezifischer Bestimmungen allgemeine Rechtsgrundsätze anzuwenden. Diese Streichung schwächte die Rechtsgrundlage für die Verbindung von Normenkontrollfällen. Dennoch verbindet das Gericht solche Fälle weiterhin, wobei es sich wahrscheinlich auf den Verfassungsgrundsatz der

Prozessökonomie (Art. 141/4) stützt, wenngleich es diese Befugnis in seinen Entscheidungen nach wie vor nicht ausdrücklich rechtfertigt.

Die Studie kommt zu dem Schluss, dass die Verbindung von Verfahren zwar für eine effiziente Verfassungsgerichtsbarkeit unerlässlich ist, die Praxis des türkischen Verfassungsgerichts jedoch unter einem Mangel an einer ausdrücklichen gesetzlichen Grundlage (insbesondere bei der Normenkontrolle) und an Transparenz leidet. Der Begriff „rechtlicher Zusammenhang“ bleibt undefiniert, und die Nichtverfügbarkeit vieler Verbindungsentscheidungen behindert die rechtliche Vorhersehbarkeit. Um diesem Missstand abzuhelpfen, schlägt die Studie vor, dass zukünftige Gesetzesreformen die Verbindung für alle Arten von Verfassungsverfahren ausdrücklich regeln sollten und dass das Gericht durch die Veröffentlichung dieser Verfahrensentscheidungen einen transparenteren Ansatz verfolgen sollte.

KAYNAKÇA

- Abdurrahman Eren, *Anayasa Hukuku Dersleri Genel Esaslar – Türk Anayasa Hukuku*, 2. Bs., Seçkin Yayıncılık, 2020, Ankara.
- Abdullah Sezer, *Anayasa Yargısında Güvence-İstikrar İkilemi: On Yıllık Norm Denetimi Yasağı (1982 Anayasası m. 152/son)*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2022.
- Bahtiyar Akyılmaz, Murat Sezginer ve Cemil Kaya, *Açıklamalı – İçtihatlı Türk İdari Yargılama Hukuku*, Savaş Yayınevi, Ankara, 2019.
- Bahri Öztürk, “Bir Ceza Mahkemesi Olarak Anayasa Mahkemesi: Yüce Divan”, *Anayasa Yargısı*, 1995, Sayı 12, s. 59-108.
- Baki Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü* 3. Cilt, 6.bs., Demir Demir Yayıncılık, İstanbul, 2001.
- Berkan Hamdemir, “Türkiye’de Yüce Divan: Eleştiriler ve Çözüm Önerileri”, *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XXIV, S. 1-4, Aralık 2020, 1-40.
- Cahit Özkan, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde Yargılama Usulü*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2005.
- Caner Yenidünya, “Ceza Muhakemesinde Bağlantılı Uyuşmazlıklar ve Sonuçları”. <https://caneryenidunya.com/ceza-muhakemesinde-baglantili-uyusmazliklar-ve-sonuclari/>. E.T. 20.11.2025.
- Claire L’Heureux-Dubé, “The Dissenting Opinion: Voice of the Future?” *Osgoode Hall Law Journal*, 2000, 38 (3): 495-517.
- Cumhur Rüzgaresen, *Medeni Muhakeme Hukukunda Usul Ekonomisi İlkesi*, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2013.
- Efe Dırenisa, “Anayasa Mahkemesi’nin Bireysel Başvurularda Uyguladığı ve Yorumladığı Medenî Usûl Hukuku Kuralları”, *Legal Hukuk Dergisi*, C. 17 S. 198, s. 2421-2495
- Ender Türk, “Türk Anayasa Yargısında Sözüün Bittiği Yer: Karar Verilmesine Yer Olmadığı (KVYO) Kararı”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2024, 175, s. 87-130.

- Erdener Yurtcan ve Begüm İrtiş, *Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi*, 10.bs. Yetkin Yayınevi, Ankara 2023.
- European Parliament, Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs, *Dissenting opinions in the Supreme Courts of the Member States*, 2012.
- Gül Üstün, *2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununda Bağlantılı Davalar ve Aynı Dilekçeyle Dava Açılabilir Haller*. XII Levha Yayıncılık, İstanbul, 2018.
- Hasan Tunç, *Karşılaştırmalı Anayasa Yargısı (Denetimin Kapsamı ve Organları)*, Yetkin Yayınevi, Ankara, 1997.
- Hikmet Sami Türk, *Seçim Hukukunun Temel Sorunları ve Çözüm Önerileri*, 1977, Ankara, Tesav Yayınları.
- İbrahim Ermenek, "Hakem Yargılamasında Bağlantılı Davalar", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Özel Sayı (Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan)*, C. 16, 2014, s. 1215-1252.
- İbrahim Ermenek, *Medeni Usul Hukukunda Davaların Birleştirilmesi ve Ayrılması*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014.
- İlhami Öztürk ve Arif Emre Sümer, "Siyasi Parti Kapatma Davalarının Hukuki Niteliği". *İstanbul Hukuk Mecmuası*, Cilt 79, Sayı 4, 2021, pp. 1323-56.
- Kadir Özkaya, "Sınırlama Sorunu ve "Davada Uygulanacak Kural" Kavramıyla İlişkisi", *Turhan, Mehmet/Tülen, Hikmet (Editörler) Anayasa Yargısı İncelemeleri-1*, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2006 Ankara, s.291-328.
- Marieta Safta, *The Role of Dissenting and Concurring Opinions in The Constitutional Jurisdiction*, *Perspectives of Business Law Journal*, Volume 5, Issue 1, November 2016, 207-212.
- Melikşah Yasin, "İdari Yargıda Bağlantılı Davalar", *E-Akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, Şubat 2007-Sayı 60, para. 1-81
- Miraç Beyza Elmalı, *Ceza Muhakemesinde Bağlantılı Uyuşmazlıkların Birleştirilmesi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

- Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2023.
- Muhammet Özekes, *Pekcanitez Medeni Usul Hukuku Cilt 2*, 15.bs., On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017.
- Murat Sevinç, "Anayasa Mahkemesi Kararlarının Resmî Gazete'de Yayımı ile Bağlayıcılığı Arasındaki İlişki", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 60/1, 2005, ss. 173-190.
- Nur Centel ve Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 15.bs., Beta Yayıncılık, İstanbul, 2018.
- Ömer Faruk Saçar, *Medeni Usul Hukukunda Davaların Birleştirilmesi ve Ayrılması*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015.
- Report of the Venice Commission on Separate Opinions of Constitutional Courts*, CDL-AD (2018)030 Adopted by the Venice Commission at its 117th Plenary Session (Venice, 14-15 December 2018).
- Ruth B. Ginsburg, *The Role of Dissenting Opinions*, 95, *Minnesota Law Review*, 1 (2010), 1-8.
- Sibel İnceoğlu, *Adil Yargılanma Hakkı Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi – 4*, Avrupa Konseyi Ankara Program Ofisi, Ankara 2018.
- Sultan Tahmazoğlu Uzeltürk, "Türk Anayasa Mahkemesi Kararlarında Seçim Sistemleri", *Anayasa Yargısı*, Sayı 23, 2006, 237-278.
- Taylan Barın, "Anayasa Mahkemesi İçtüzüğünün Anayasallığı", *İnsan Hakları Yıllığı*, 2025, C.43, 1-26.
- Turgut Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 8. bs., Yetkin Yayınevi, Ankara, 2020.
- Turhan Tufan Yüce, "Türk Ceza Muhakemesinde Bağlantılı Davaların Birleştirilmesi ve Ayrılması", *Adalet Dergisi*, Yıl: 1976, Cilt: 67, Sayı: 67, s. 427-445.

Yılmaz Aliefendioğlu, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Anayasal Açıdan Adil Yargılanma Hakkı", *Anayasa Yargısı* 10, 1993, 359-372.

Yunus Eraslan, "Türk İdari Yargı Sisteminde Davaların Birleştirilmesi Usulü Üzerine Bir İnceleme", *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Aralık 2021, Cilt: 11, Sayı: 2, s. 209-259.

Zeynep Duygu Kıyak, *Uluslararası Tahkimde Davaların Birleştirilmesi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü Özel Hukuk Doktora Programı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2021.

Anayasa Mahkemesi Siyasi Parti Davaları

AYM, E.1968/31, (Siyasi Parti Kapatma) K.1968/44, K.T. 15/10/1968.

AYM, E.1971/1, (Siyasi Parti Kapatma) K.1971/1, K.T. 20/05/1971.

AYM, E.1971/2, (Siyasi Parti Kapatma) K.1971/2, K.T. 29/06/1971.

AYM, E.1971/3, (Siyasi Parti Kapatma) K.1971/3, K.T. 20/07/1971.

AYM, E.1972/1, (Siyasi Parti Kapatma) K.1972/1, K.T. 19/12/1972.

AYM, E.1979/1, (Siyasi Parti Kapatma) K.1980/1, K.T. 08/05/1980.

AYM, E.1984/3, (Siyasi Parti İhtar) K.1985/1, K.T. 21/03/1985.

AYM, E.1997/1, (Siyasi Parti Kapatma) K.1998/1, K.T. 16/01/1998.

AYM, E.1999/2, (Siyasi Parti Kapatma) K.2001/2, K.T. 22/06/2001.

AYM, E.2008/1, (Siyasi Parti Kapatma) K.2008/2, K.T. 30/07/2008.

AYM, E.2007/1, (Siyasi Parti Kapatma) K.2009/4, K.T. 11/12/2009.

Anayasa Mahkemesi Yüce Divan Yargılaması

AYM, E.1982/2, K.1983/1, 19/3/1982 Selâhittin KILIÇ Bayındırlık Eski Bakanı ve 9 kişi.

AYM, E. 1982/1, K. 1983/2, 19/3/1982 şerafettin ELÇİ Bayındırlık Eski Bakanı ve 7 kişi.

AYM, E.1981/2 K.1982/1, 27/4/1981 Tuncay MATARACI Gümrük ve Tekel Eski Bakanı ve 21 kişi.

AYM, E.1981/1 K.1982/2, 4/2/1981 Hilmi İşGÜZAR Sosyal Güvenlik Eski Bakanı ve 53 kişi.

Anayasa Mahkemesi Dokunulmazlığın Kaldırılması Kararının İptali

AYM, E. 1967/22, K. 1967/22, 2/8/1967.

AYM, E. 1967/23, K. 1967/23, 2/8/1967.

AYM, E. 1967/24, K. 1967/24, 2/8/1967.

AYM, E. 1968/69, , 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78-79 ile birleşik K. 1969/1, 2/01/1969.

AYM, E.1994/4, K.1994/23, 21.3.1994.

AYM, E.1994/5, K.1994/24, 21.3.1994.

AYM, E.1994/6, K.1994/25, 21.3.1994.

AYM, E.1994/7, K.1994/26, 21.3.1994.

AYM, E.1994/8, K.1994/27, 21.3.1994.

AYM, E.1994/9, K.1994/28, 21.3.1994.

AYM, E.1994/10, K.1994/29, 21.3.1994.

AYM, E.1994/11, K.1994/30, 21.3.1994.

AYM, E.1994/12, K.1994/31, 21.3.1994.

AYM, E.1994/13, K.1994/32, 21.3.1994.

AYM, E.1994/14, K.1994/33, 21.3.1994.

AYM, E.1994/15, K.1994/34, 21.3.1994.

AYM, E.1994/16, K.1994/35, 21.3.1994.

AYM, E.1994/17, K.1994/36, 21.3.1994.

AYM, E.1994/18, K.1994/37, 21.3.1994.

AYM, E.1994/19, K.1994/38, 21.3.1994.

AYM, E.1994/20, K.1994/39, 21.3.1994.

AYM, E.1994/21, K.1994/40, 21.3.1994.

AYM, E.1994/22, K.1994/41, 21.3.1994.

AYM, E. 2022/27, 2022/23, 22/3/2022.

AYM, E. 2024/43, K. 2024/65, 22/2/2024.

Anayasa Mahkemesi Birleştirme Kararları

AYM, E.1994/36, K.1994/4, 18.3.1994.

AYM, E.1994/35, K.1994/5, 18.3.1994.

AYM, E.1994/31, K.1994/6, 18.3.1994

AYM, E.1994/30, K.1994/7, 18.3.1994.

AYM, E.1994/29, K.1994/8, 18.3.1994.

AYM, E.1994/28, K.1994/9, 18.3.1994.

AYM, E.1994/41, K.1994/10, 18.3.1994.

AYM, E.1994/40, K.1994/11, 18.3.1994.

AYM, E.1994/39, K.1994/12, 18.3.1994.

AYM, E.1994/37, K.1994/13, 18.3.1994.

AYM, E.1994/38, K.1994/14, 18.3.1994.

AYM, E.1994/34, K.1994/15, 18.3.1994.

AYM, E.1994/33, K.1994/16, 18.3.1994.

AYM, E.1994/32, K.1994/17, 18.3.1994.

AYM, E.1994/23, K.1994/19, 18.3.1994.

AYM, E.1994/27, K.1994/18, 18.3.1994.

AYM, E.1994/26, K.1994/20, 18.3.1994.

AYM, E.1994/24, K.1994/21, 18.3.1994.

AYM, E.1994/25, K.1994/22, 18.3.1994.

AYM, E. 1995/8, K. 1995/3, 26.1.1995.

AYM, E.2022/2, K.2022/2, 26/01/2022.

Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Kararları

AYM, Ayşe Zıraman ve Cennet Yeşilyurt [2. B.], B. No: 2012/403, 26/3/2013.

AYM, Mehmet Akdoğan ve diğerleri [1. B.], B. No: 2013/817, 19/12/2013.

AYM, Hıdır Memicil [1. B.], B. No: 2013/1420, 17/7/2014.

AYM, Cezmi Demir ve diğerleri [1. B.], B. No: 2013/293, 17/7/2014.

Anayasa Mahkemesi Norm Denetimi Kararları

AYM, E.1962/2, K.1962/1, 05/09/1962.

AYM, E.1962/183, K.1962/40, 18/09/1962.

AYM, E.1962/271, K.1962/112, 12/12/1962.

AYM, E.1962/211, K.1962/121, 26/12/1962.

AYM, E.1962/223, K.1962/122, 26/12/1962.

AYM, E.1962/224, K.1962/123, 26/12/1962.

AYM, E.1962/236, K.1962/124, 26/12/1962.

AYM, E.1962/266, K.1963/18, 28/01/1963.

AYM, E.1962/275, K.1963/19, 28/01/1963.

AYM, E.1962/276, K.1963/20, 28/01/1963.

AYM, E.1963/16, K.1963/83, 08/04/1963.

AYM, E.1963/17, K.1963/84, 08/04/1963.

AYM, E.1963/18, K.1963/85, 08/04/1963.

AYM, E.1963/19, K.1963/86, 08/04/1963.

AYM, E.1963/25, K.1963/87, 08/04/1963.

AYM, E.1963/50, K.1963/111, 15/05/1963.

AYM, E.1963/125, K.1963/112, 15/05/1963.

AYM, E.1963/169, K.1963/113, 15/05/1963.

AYM, E.1965/32, K.1966/3, 04/02/1966.

AYM, E.1965/33, K.1966/4, 04/02/1966.

AYM, E.1965/34, K.1966/5, 04/02/1966.

AYM, E.1965/35, K.1966/6, 04/02/1966.

AYM, E.1966/32, K.1967/13, 25/05/1967.

AYM, E.1967/3, K.1967/14, 25/05/1967.

AYM, E.1968/15, K.1968/13, 06/05/1968.

AYM, E.1968/17, K.1968/14, 06/05/1968.

AYM, E.1968/18, K.1968/15, 06/05/1968.

AYM, E.1967/32, K.1968/57, 03/12/1968.

AYM, E.1967/33, K.1968/58, 03/12/1968.

AYM, E.1967/34, K.1968/59, 03/12/1968.

AYM, E.1968/69, K.1969/1, 02/01/1969.

AYM, E. 1968/39, 1968/42, 45, 54, 68 ve 1969/6 ile birleşik, K.1969/15, 03/04/1969.

AYM, E.1970/25 ve 1970/26 K.1970/32, 18/06/1970

AYM, E.1969/31, K.1971/3, 12/01/1971.

AYM, E.1969/40, K.1971/4, 12/01/1971.

AYM, E.1969/43, K.1971/6, 19/01/1971.

AYM, E.1969/48, K.1971/5, 19/01/1971.

AYM, E.1970/63, K.1971/38, 13/04/1971.

AYM, E.1971/4, K.1971/39, 13/04/1971.

AYM, E.1971/5, K.1971/40, 13/04/1971.

AYM, E.1971/6, K.1971/41, 13/04/1971.

AYM, E.1971/7, K.1971/42, 13/04/1971.

AYM, E.1971/8, K.1971/43, 13/04/1971.

AYM, E.1974/19, K.1974/31, 02/07/1974.

AYM, E.1974/34, K.1974/50, 28/11/1974.

AYM, E.1974/39, K.1974/51, 28/11/1974.

AYM, E.1974/56, K.1975/8, 28/01/1975.

AYM, E.1974/59, K.1975/9, 28/01/1975.

AYM, E.1975/7, K.1975/33, 04/03/1975.

AYM, E.1975/31, K.1975/34, 04/03/1975.

AYM, E.1975/9, K.1975/37, 11/03/1975.

AYM, E.1975/18, K.1975/47, 11/03/1975.

AYM, E.1975/28, K.1975/38, 11/03/1975.

AYM, E.1975/35, K.1975/48, 11/03/1975.

AYM, E.1975/37, K.1975/44, 11/03/1975.

AYM, E.1975/49, K.1975/60, 25/03/1975.

AYM, E.1975/51, K.1975/58, 25/03/1975.

AYM, E.1975/54, K.1975/71, 03/04/1975.

AYM, E.1975/57, K.1975/78, 03/04/1975.

AYM, E.1975/70, K.1975/73, 03/04/1975.

AYM, E.1975/66, K.1975/84, 08/04/1975.

AYM, E.1975/67, K.1975/83, 08/04/1975.

AYM, E.1975/74, K.1975/85, 08/04/1975.

AYM, E.1975/75, K.1975/88, 17/04/1975.

AYM, E.1975/76, K.1975/94, 17/04/1975.
AYM, E.1975/77, K.1975/100, 17/04/1975.
AYM, E.1975/86, K.1975/96, 17/04/1975.
AYM, E.1975/88, K.1975/105, 17/04/1975.
AYM, E.1975/89, K.1975/92, 17/04/1975.
AYM, E.1975/90, K.1975/106, 17/04/1975.
AYM, E.1975/92, K.1975/108, 29/04/1975.
AYM, E.1975/102, K.1975/112, 29/04/1975.
AYM, E.1975/103, K.1975/114, 29/04/1975.
AYM, E.1975/110, K.1975/127, 15/05/1975.
AYM, E.1975/165, K.1975/180, 25/09/1975.
AYM, E.1975/169, K.1975/179, 25/09/1975.
AYM, E.1976/7, K.1976/35, 24/06/1976.
AYM, E.1976/10, K.1976/36, 24/06/1976.
AYM, E.1976/11, K.1976/37, 24/06/1976.
AYM, E.1976/12, K.1976/38, 24/06/1976.
AYM, E.1976/20, K.1976/39, 24/06/1976.
AYM, E.1977/61, K.1977/47, 21/04/1977.
AYM, E.1977/71, K.1977/75, 24/05/1977.
AYM, E.1977/72, K.1977/76, 24/05/1977.
AYM, E.1977/73, K.1977/77, 24/05/1977.
AYM, E.1977/74, K.1977/78, 24/05/1977.
AYM, E.1977/75, K.1977/79, 24/05/1977.
AYM, E.1977/76, K.1977/80, 24/05/1977.
AYM, E.1977/90, K.1977/92, 22/09/1977.
AYM, E.1977/94, K.1977/95, 22/09/1977.

- AYM, E.1977/101, K.1977/96, 22/09/1977.
AYM, E.1977/104, K.1977/98, 22/09/1977.
AYM, E.1977/105, K.1977/99, 22/09/1977.
AYM, E.1977/107, K.1977/101, 22/09/1977.
AYM, E.1977/108, K.1977/102, 22/09/1977.
AYM, E.1977/110, K.1977/103, 22/09/1977.
AYM, E.1977/114, K.1977/104, 22/09/1977.
AYM, E.1977/115, K.1977/105, 22/09/1977.
AYM, E.1977/116, K.1977/106, 22/09/1977.
AYM, E.1979/37, K.1980/26, 29/04/1980.
AYM, E.1980/17, K.1980/27, 29/04/1980.
AYM, E.1980/40, K.1980/28, 29/04/1980.
AYM, E.1980/76, K.1981/16, 09/04/1981.
AYM, E.1981/1, K.1981/17, 09/04/1981.
AYM, E.1983/6, K.1983/13, 17/11/1983.
AYM, E.1983/7, K.1983/14, 17/11/1983.
AYM, E.1983/8, K.1983/15, 17/11/1983.
AYM, E.1983/11, K.1983/12, 17/11/1983.
AYM, E.1984/1, K.1984/2, 01/03/1984.
AYM, E.1984/2, K.1984/3, 01/03/1984.
AYM, E.1985/16, K.1986/5, 04/03/1986.
AYM, E.1985/17, K.1986/6, 04/03/1986.
AYM, E.1985/18, K.1986/7, 04/03/1986.
AYM, E.1986/3, K.1986/15, 03/07/1986.
AYM, E.1986/7, K.1986/16, 03/07/1986.
AYM, E.1986/8, K.1986/17, 03/07/1986.

AYM, E.1986/9, K.1986/18, 03/07/1986.
AYM, E.1986/10, K.1986/19, 03/07/1986.
AYM, E.1987/4, K.1987/20, 24/09/1987.
AYM, E.1987/5, K.1987/21, 24/09/1987.
AYM, E.1987/7, K.1987/22, 24/09/1987.
AYM, E.1987/8, K.1987/23, 24/09/1987.
AYM, E.1987/10, K.1987/24, 24/09/1987.
AYM, E.1987/15, K.1987/25, 24/09/1987.
AYM, E.1987/23, K.1987/27, 09/10/1987.
AYM, E.1987/31, K.1988/13, 01/06/1988.
AYM, E.1987/32, K.1988/14, 01/06/1988.
AYM, E.1987/33, K.1988/15, 01/06/1988.
AYM, E.1988/7, K.1988/27, 27/09/1988.
AYM, E.1988/9, K.1988/28, 27/09/1988.
AYM, E.1988/16, K.1988/29, 27/09/1988.
AYM, E.1988/17, K.1988/34, 26/10/1988.
AYM, E.1988/18, K.1988/35, 26/10/1988.
AYM, E.1988/19, K.1988/33, 26/10/1988.
AYM, E.1988/20, K.1988/36, 26/10/1988.
AYM, E.1988/21, K.1988/37, 26/10/1988.
AYM, E.1988/22, K.1988/38, 26/10/1988.
AYM, E.1988/23, K.1988/39, 26/10/1988.
AYM, E.1992/1, K.1992/21, 31/03/1992.
AYM, E.1992/3, K.1992/23, 31/03/1992.
AYM, E.1992/5, K.1992/24, 31/03/1992.
AYM, E.1992/6, K.1992/25, 31/03/1992.

- AYM, E.1992/14, K.1992/26, 31/03/1992.
AYM, E.1992/20, K.1992/27, 31/03/1992.
AYM, E.1992/23, K.1992/28, 31/03/1992.
AYM, E.1992/25, K.1992/29, 31/03/1992.
AYM, E.1994/53, K.1994/48, 08/07/1994.
AYM, E.1994/54, K.1994/49, 08/07/1994.
AYM, E.1994/55, K.1994/50, 08/07/1994.
AYM, E.1994/56, K.1994/51, 08/07/1994.
AYM, E.1994/57, K.1994/52, 08/07/1994.
AYM, E.1994/58, K.1994/53, 08/07/1994.
AYM, E.1994/63, K.1994/60, 21/07/1994.
AYM, E.1994/64, K.1994/61, 21/07/1994.
AYM, E.1994/65, K.1994/62, 21/07/1994.
AYM, E.1994/66, K.1994/63, 21/07/1994.
AYM, E.1994/67, K.1994/64, 21/07/1994.
AYM, E.1995/8, K.1995/3, 26/01/1995.
AYM, E.1995/21, K.1995/36, 15/08/1995.
AYM, E.1995/22, K.1995/37, 15/08/1995.
AYM, E.1995/40, K.1995/38, 15/08/1995.
AYM, E.1996/16, K.1997/30, 31/01/1997.
AYM, E.1996/33, K.1997/8, 31/01/1997.
AYM, E.1996/34, K.1997/9, 31/01/1997.
AYM, E.1996/35, K.1997/10, 31/01/1997.
AYM, E.1996/36, K.1997/11, 31/01/1997.
AYM, E.1996/37, K.1997/12, 31/01/1997.
AYM, E.1996/38, K.1997/13, 31/01/1997.

AYM, E.1996/39, K.1997/14, 31/01/1997.
AYM, E.1996/40, K.1997/15, 31/01/1997.
AYM, E.1996/41, K.1997/16, 31/01/1997.
AYM, E.1996/42, K.1997/17, 31/01/1997.
AYM, E.1996/44, K.1997/18, 31/01/1997.
AYM, E.1996/66, K.1997/7, 31/01/1997.
AYM, E.1996/67, K.1997/19, 31/01/1997.
AYM, E.1997/7, K.1997/20, 31/01/1997.
AYM, E.1997/8, K.1997/21, 31/01/1997.
AYM, E.1997/9, K.1997/22, 31/01/1997.
AYM, E.1997/10, K.1997/23, 31/01/1997.
AYM, E.1997/11, K.1997/24, 31/01/1997.
AYM, E.1997/12, K.1997/25, 31/01/1997.
AYM, E.1997/13, K.1997/26, 31/01/1997.
AYM, E.1997/14, K.1997/27, 31/01/1997.
AYM, E.1997/15, K.1997/28, 31/01/1997.
AYM, E.1997/16, K.1997/29, 31/01/1997.
AYM, E.1998/3, K.1998/28, 23/06/1998.
AYM, E.1998/5, K.1998/29, 23/06/1998.
AYM, E.1998/6, K.1998/30, 23/06/1998.
AYM, E.1998/8, K.1998/31, 23/06/1998.
AYM, E.1998/11, K.1998/32, 23/06/1998.
AYM, E.1998/13, K.1998/33, 23/06/1998.
AYM, E.1998/18, K.1998/34, 23/06/1998.
AYM, E.1998/19, K.1998/35, 23/06/1998.
AYM, E.1998/23, K.1998/36, 23/06/1998.

- AYM, E.1998/28, K.1998/37, 23/06/1998.
AYM, E.1998/30, K.1998/38, 23/06/1998.
AYM, E.1998/31, K.1998/39, 23/06/1998.
AYM, E.2001/367, K.2001/336, 12/09/2001.
AYM, E.2001/369, K.2001/339, 12/09/2001.
AYM, E.2001/370, K.2001/341, 12/09/2001.
AYM, E.2001/372, K.2001/340, 12/09/2001.
AYM, E.2001/381, K.2001/335, 12/09/2001.
AYM, E.2000/23, K.2001/362, 10/12/2001.
AYM, E.2000/42, K.2001/361, 10/12/2001.
AYM, E.2001/364, K.2001/363, 10/12/2001.
AYM, E.2001/125, K.2002/25, 31/01/2002.
AYM, E.2001/129, K.2002/24, 31/01/2002.
AYM, E.2002/38, K.2002/89, 08/10/2002.
AYM, E.2002/44, K.2002/90, 08/10/2002.
AYM, E.2001/309, K.2002/91, 15/10/2002.
AYM, E.2002/107, K.2002/92, 15/10/2002.
AYM, E.2002/138, K.2002/96, 22/10/2002.
AYM, E.2001/327, K.2002/103, 12/11/2002.
AYM, E.2001/328, K.2002/105, 21/11/2002.
AYM, E.2001/332, K.2002/106, 21/11/2002.
AYM, E.2002/167, K.2002/199, 17/12/2002.
AYM, E.2000/5, K.2003/65, 18/06/2003.
AYM, E.2002/124, K.2003/70, 02/07/2003.
AYM, E.2003/100, K.2004/33, 17/03/2004.
AYM, E.2003/110, K.2006/9, 19/01/2006.

AYM, E.2005/99, K.2006/8, 19/01/2006.
AYM, E.2006/53, K.2009/21, 05/02/2009.
AYM, E.2009/31, K.2011/77, 12/05/2011.
AYM, E.2013/15, K.2013/131, 14/11/2013.
AYM, E.2013/134, K.2013/136, 28/11/2013.
AYM, E.2013/127, K.2014/64, 27/03/2014.
AYM, E.2014/5, K.2014/65, 27/03/2014.
AYM, E.2016/54, K.2016/117, 03/06/2016.
AYM, E.2016/9, K.2016/125, 22/06/2016.
AYM, E.2018/156, K.2019/22, 10/04/2019.
AYM, E.2019/51, K.2019/33, 15/05/2019.
AYM, E.2019/54, K.2019/40, 30/05/2019.
AYM, E.2021/53, K.2021/41, 24/06/2021.
AYM, E.2022/2, K.2022/2, 26/01/2022.
AYM, E.2021/127, K.2022/85, 30/06/2022.
AYM, E.2024/237, K.2025/137, 17/06/2025.
AYM, E.2025/133, K.2025/159, 22/07/2025.

Yargıtay Kararları

Yargıtay 3. HD., E. 2021/3843 K. 2021/11082 T. 9.11.2021, lexpera, E.T.
20.11.2025.